

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΔΙΓΛΩΣΣΗ ΚΑΙ ΤΡΙΓΛΩΣΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Ημερήσια σχολεία)

Λεωνίδας Μπόμπας
(Σύνθεση - έρευνα - σύνταξη)

Στέφανος Κωνσταντινίδης
(Υπεύθυνος έρευνας πεδίου)

Ελευθερία Παπαμιχαήλ
(Έρευνα)

Μέρος Α'

Δίγλωσση και τρίγλωσση εκπαίδευση: Πορεία ενός αιώνα

Εισαγωγικά

Η παρουσίαση που ακολουθεί σχετικά με τη δίγλωσση (αρχικά) και μετέπειτα τρίγλωσση εκπαίδευση του καναδικού ελληνισμού, αποτελείται από δύο μεγάλες ενότητες ή τμήματα που σαφέστατα συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους.

Στο πρώτο μέρος της παρουσίασης καταγράφεται ολόκληρο το ιστορικό ίδρυσης, ανάπτυξης, εξέλιξης και μετεξέλιξης του «τύπου» αυτού της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης, που για λογαριασμό ολόκληρου του καναδικού ελληνισμού «άνθησε» και λειτούργησε μόνο στο Μοντρεάλ της Επαρχίας του Κεμπέκ και, πιο συγκεκριμένα, στο «πρόσωπο» του κοινοτικού σχολείου «Σωκράτης» και στη συνέχεια (από το 1982 και μετά) και στο πρόσωπο του κοινοτικού σχολείου «Δημοσθένης».

Το γεγονός ότι οι ρίζες της δίγλωσσης εκπαίδευσης, όσον αφορά στον ελληνισμό του Καναδά, βρίσκονται στο Μοντρεάλ από τις αρχές του αιώνα και ότι από το 1925 και μετά το κοινοτικό σχολείο «Σωκράτης» αναλαμβάνει στην πράξη την αποκλειστική εκπροσώπηση αυτού του «τύπου» της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης, οδηγεί και υποχρεώνει στην ουσία τον μελετητή να επικεντρώσει το ενδιαφέρον του, κατά κύριο λόγο, σ' αυτήν ακριβώς τη «βιογραφία» του «Σωκράτη» που έχει ήδη συμπληρώσει τα 75α γενέθλιά του. Στη συνέχεια, βεβαίως, παρουσιάζεται και η αντίστοιχη εκπαιδευτική και πολιτισμική περιπώση του άλλου κοινοτικού σχολείου, του «Δημοσθένη», που στη δική του «εφηβεία» των 18 χρόνων από την ίδρυσή του, διαδραματίζει το δικό του ρόλο και τη δική του συμβολή στα της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στον Καναδά. Επιπροσθέτως, μια σύντομη αναφορά γίνεται στην ίδρυση του ημερήσιου δίγλωσσου σχολείου στο Τορόντο (Επαρχία του Οντάριο) στη δεκαετία του 1990 για τις ανάγκες του εκεί ελληνισμού.

Στο δεύτερο μέρος της παρουσίασης παραθέτουμε ορισμένα ερευνητικά δεδομένα για την τρίγλωσση εκπαίδευση στον Καναδά (Ερευνητική Ομάδα Καναδά, 1998), τα οποία συγκεντρώθηκαν ειδικά για τις συγκεκριμένες ανάγκες αυτής της μονογραφίας, επιχειρώντας παράλληλα τη συζήτηση και τον κριτικό σχολιασμό αυτών των νέων δεδομένων, υπό το πρίσμα προηγούμενων αντίστοιχων επιστημάνσεων (Bombas 1988).

Όπως έχει υποστηριχτεί σχετικώς και σε προηγούμενες εργασίες για τα ελληνικά σχολεία του Καναδά (Μπόμπας 1995: 235), «οι διεθνείς εξελίξεις και τάσεις στον ευρύτερο βορειοαμερικάνικο χώρο συνολικά, και οι συγκεκριμένες πτυχές που σχετίζονται άμεσα ή και έμμεσα με τη μετανάστευση και τους μετανάστες, έχουν διαδραματίσει (το

δικό τους) καθοριστικό ρόλο στην ίδρυση και την ανάπτυξη των ελληνικών σχολείων του Καναδά». Η περιβάλλουσα ατμόσφαιρα στο σύνολό της, το συγκεκριμένο (context), για να δανειστούμε και έναν όρο εξαιρετικά προσφιλή από το χώρο της κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης αλλά και της συγκριτικής παιδαγωγικής (π.χ. Sadler 1964, Καζαμίας 1992), σε διαρκή αλληλεπίδραση με τα επιμέρους χαρακτηριστικά της κάθε συγκεκριμένης χώρας υποδοχής, ασκούν εν πολλοίς κανονιστικό ρόλο, τόσο στις διαδικασίες ίδρυσης των ελληνικών σχολείων στο εξωτερικό, όσο και στη μετέπειτα εξέλιξη και καθημερινή τους λειτουργία.

Επιπροσθέτως, λόγω ακριβώς της «φύσης» τους ως σχολεία και τάξεις εθνοτήτων (ethnic schools), οι πολλαπλές και πολυσύνθετες μεταναστευτικές πραγματικότητες που εκτυλίσσονται στον περίγυρο, προσδίδουν με τη σειρά τους και το δικό τους στίγμα στα σχολεία αυτά.

Ο Ελληνισμός στον Καναδά και η ελληνόγλωσση εκπαίδευση

Η χρονική αφετηρία της δίγλωσσης εκπαίδευσης για τον ελληνισμό του Καναδά θα μπορούσε να τοποθετηθεί στα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 20ου αιώνα, όταν ένας πρωτολειαιικός εκπαιδευτικός και πολιτισμικός διακανονισμός κατέγραφε την παρουσία του στον ελληνισμό του Μοντρεάλ, επιχειρώντας με τα μέσα και την «τεχνογνωσία» της εποχής να προσφέρει ψήγματα δίγλωσσης (ελληνικά / αγγλικά) εκπαίδευσης στα λιγοστά ελληνόπουλα της ευρύτερης περιοχής, που, ως εν δυνάμει μαθητικός πληθυσμός, δεν ξεπερνούσαν τις λίγες δεκάδες. Λίγα χρόνια νωρίτερα η ελληνική μεταναστευτική αλυσίδα είχε ήδη αρχίσει να καταγράφει την παρουσία της επί καναδικού εδάφους (Vlassis 1953).

Η ίδρυση 1910, η λειτουργία και οι καθημερινές εναγώνιες προσπάθειες του ημερήσιου κοινοτικού σχολείου «Πλάτων», του ελληνικού αυτού σχολείου που σηματοδοτεί μια καινούρια αρχή στα της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό (Μπόμπας 1992), δεν μπορεί παρά να αποτελούν ιστορικά σημεία σημαντικά στην οποιαδήποτε επισκόπηση της δίγλωσσης εκπαίδευσης των Ελλήνων του Καναδά.

Μια δεύτερη, κατά κάποιο τρόπο, και πιο σημαδιακή χρονική αφετηρία για τη δίγλωσση εκπαίδευση των Ελλήνων του Καναδά συνολικά θα πρέπει να θεωρείται «η γενέθλια μέρα» του ημερήσιου κοινοτικού σχολείου «Σωκράτης» για τη συνολική πορεία του οποίου θα αφιερώσουμε το μέγιστο μέρος αυτής της παρουσίασης.

Το έτος 1925, τη χρονιά δηλαδή που ιδρύθηκε επίσημα στο Μοντρεάλ του Καναδά το ελληνικό ημερήσιο σχολείο «Σωκράτης» με τη μορφή ενός, ας πούμε, «πρόχειρου» δίγλωσσου κοινοτικού σχολείου, όπου τα παιδιά διδάσκονταν κατά βάση ελληνικά και

ελάχιστα αγγλικά, οι πρώτες ρίζες της ελληνικής παροικίας του Μοντρεάλ είχαν ήδη μπει. Το ίδιο και για τον ελληνισμό του Τορόντο που και εκεί είχε στηθεί η πρώτη ελληνική συλλογική οργάνωση, αν και εκεί δεν «ευδοκίμησε» το πείραμα του ελληνικού ημερήσιου σχολείου. Σημειώνεται ότι του ημερήσιου κοινοτικού σχολείου «Σωκράτης» είχε προηγηθεί η ίδρυση της Ελληνικής Κοινότητας Μοντρεάλ με την ελληνορθόδοξη εκκλησία και το ημερήσιο σχολείο της «Πλάτων», ενώ γύρω στο 1920, το πρώτο παροικιακό «δίκτυο» οργάνωσης και μαζικής έκφρασης του ελληνισμού του Μοντρεάλ (του Καναδά, εν πολλοίς, αν συνυπολογίσει κανείς και το άλλο μεγάλο κέντρο του καναδικού ελληνισμού, το Τορόντο στην Επαρχία του Οντάριο) είχε αρχίσει να στήνεται για τα καλά.

Χωρίς αμφιβολία, η πρωτολειακή αυτή παροικιακή οργάνωση των νεοφερμένων μεταναστών από την Ελλάδα (κυρίως από την Ελλάδα, μας και έχουν καταγραφεί ορισμένες περιπτώσεις ελλήνων μεταναστών στον Καναδά και στο Μοντρεάλ εκείνα τα χρόνια που δεν ξεκίνησαν το ταξίδι τους για τον Καναδά από την Ελλάδα) προετοίμασε, κατά κάποιο τρόπο, το έδαφος και έβαλε τα αναγκαία θεμέλια συλλογικής έκφρασης στον «ξένο τόπο», για να ακολουθήσει λίγο αργότερα η ίδρυση του κοινοτικού σχολείου «Σωκράτης» που, όπως σημειώθηκε πιο πάνω, κάνει την πρώτη του εμφάνιση στην καναδική επικράτεια με την ολοκλήρωση της πρώτης 25ετίας του αιώνα.

Η φυσική παρουσία των πρώτων Ελλήνων μεταναστών στην περιοχή του μητροπολιτικού Μοντρεάλ και η καταγραφόμενη δημογραφική εξέλιξη του ελληνικού πληθυσμού στην περιοχή αυτή του Καναδά, δεν ήταν βεβαίως ο μοναδικός παράγοντας που συνέβαλε στην ίδρυση του σχολείου «Σωκράτης» το 1925. Είναι άκρως ενδιαφέρον και χαρακτηριστικό συνάμα της ελληνικής διασποράς στο σύνολό της (και όχι μόνο), όπως προκύπτει από τη σχετική βιβλιογραφία, να παρατηρήσει κανείς το γεγονός ότι ο «Σωκράτης» «προέκυψε» ως αποτέλεσμα έντονων συγκρουσιακών καταστάσεων μέσα στα σπλάχνα της ίδιας της τότε ελληνικής παροικίας στο Μοντρεάλ (Constantinides 1983, Bombas 1985).

Σαφέστατα, η αδιαμφισβήτητη συμβολή των πιο κυρίαρχων κοινωνικοπολιτισμικών και πολιτικών εξελίξεων στο χώρο της Βόρειας Αμερικής γενικά και στον Καναδά και στην Επαρχία του Κεμπέκ ειδικότερα, δεν μπορεί παρά να υπογραμμίζεται με ιδιαίτερη μάλιστα έμφαση σε κάθε σχετική συζήτηση. Η διαδοχή των πολιτικών και των σχολικών πρακτικών της αφομοίωσης, του πλουραλιστικού μοντέλου και του πολυπολιτισμού, που από τη δεκαετία του 1970 και έπειτα, αποτέλεσε και την επίσημη πολιτική του Καναδά, κάθε άλλο παρά μη σχετιζόμενοι παράμετροι θα πρέπει να θεωρούνται εν προκειμένω. Επιπροσθέτως, η διάχυτη εθνική εγρήγορση και η (κατ' άλλους) εθνικιστική αφύπνιση της γαλλόφωνης πλειονότητας του Κεμπέκ, που εξακτινώθηκαν σε ολόκληρη την Επαρχία και, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, «άγγιξαν» όλους ανεξαιρέτως τους κατοίκους της, μοιιάζοντας με τα ιδιόμορφα χαρακτηριστικά μιας ακήρυχτης «ήσυχης επανάστασης»

(*Revolution Tranquile*, π. χ. Magnuson 1980) κάθε επιμέρους πτυχή της προσωπικής και της συλλογικής ζωής όλων των κατοίκων του Κεμπέκ, είναι απολύτως καθοριστικά και για τα ζητήματα που συζητούνται εδώ. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως η διαχρονική αντιπαλότητα και η αναγκαστικά ιδιότυπη αυτή «συμβίωση» αγγλόφωνου και γαλλόφωνου στοιχείου στην Επαρχία του Κεμπέκ, «χρωμάτισε» κατά περιόδους και τον ελληνισμό της Επαρχίας αυτής συνολικά, αλλά και το «χώρο» της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης ειδικότερα. Δεν θα μπορούσε άλλωστε να γίνει και διαφορετικά.

Η συλλογική εργασία (στην αγγλική γλώσσα) των Ι. Μητρόκου, Δ. Χατζή και Δ. Μανωλάκου (1970) σχετικά με το σχεδόν «ξεχασμένο» εκείνα τα χρόνια ζήτημα του ημερήσιου σχολείου «Σωκράτης» στο Μοντρεάλ και η καθοριστική συμβολή αυτής της πρωτοπόρας εργασίας, όχι μόνο θα πρέπει να μνημονεύεται σε κάθε σχετική ευκαιρία, αλλά και να προβάλλεται δεόντως ο πρωτοποριακός για την εποχή χαρακτήρας της, ανεξαρτήτως με το εάν ή όχι συμφωνεί κανείς με το σύνολο της εργασίας αυτής και τις συγκεκριμένες προτάσεις που διατυπώνονται από τους συγγραφείς για το μέλλον του «Σωκράτη» στη δεκαετία του 1970 και μετά. Παράλληλα, η διδακτορική διατριβή (Σχολή Επιστημών Αγωγής του Παν/μίου McGill, Μοντρεάλ) του Λ. Μπόμπα (1988), με αποκλειστικό θέμα την ιστορική εξέλιξη του «Σωκράτη» και τις επιδράσεις του κοινοτικού αυτού σχολείου στην εθνική ταυτότητα, στην προσαρμογή και στην ακαδημαϊκή επίδοση των μαθητών του, από την οποία και αντλούνται πάρα πολλά στοιχεία και δεδομένα για τη σύνταξη της παρούσας μονογραφίας, έφερε με τη σειρά της στο παροικιακό προσκήνιο την επιτακτική ανάγκη για συστηματική έρευνα στα της δίγλωσσης και της τρίγλωσσης εκπαίδευσης του καναδικού ελληνισμού.

Όπως θα αναφερθεί και σε επόμενες σελίδες αυτής της παρουσίασης, ατυχώς, καμιά άλλη μελέτη για τη δίγλωσση/τρίγλωσση εκπαίδευση των Ελλήνων του Καναδά δεν έγινε ποτέ και δεν υπάρχει στη σχετική βιβλιογραφική παραγωγή για τον ελληνισμό του Καναδά γενικότερα.

Οι Έλληνες φτάνουν στο Κεμπέκ

Σιγά σιγά με το πέρασμα των χρόνων και το ζωντάνεμα του ενδιαφέροντος για μελέτες που να αφορούν εθνικές μειονότητες και μετανάστες (*ethnic studies*) γενικά (Bhatnagar 1975, 1981), αλλά και του αντίστοιχου ενδιαφέροντος για τον ελληνισμό του Καναδά και από ελληνικής καταγωγής μελετητές (π.χ. Γαβάκη, Τσίμπος, Λάμπρου, Μπόμπας, Κωνσταντινίδης, Ιωάννου), ολοένα και περισσότερα στοιχεία γύρω από τους Έλληνες του Καναδά συγκεντρώνονταν με πιο συστηματικό τρόπο και παρουσιάζονταν σε περιγραφική, κατά κανόνα, μορφή, υπογραμμίζοντας, όπως ήταν αναμενόμενο, τις

βασικές παραμέτρους και τα επιμέρους χαρακτηριστικά αυτού του μεταναστευτικού υπο-πληθυσμού επί καναδικού εδάφους.

Όπως αναφέρεται σε δυο κατατοπιστικές εργασίες που, μεταξύ άλλων πτυχών του καναδικού ελληνισμού, καταπιάνονται με την ιστορική ανάπτυξη της ελληνικής παροικίας του Μοντρεάλ (Ioannou 1983, Constantinides 1983), ο πρώτος Έλληνας που φαίνεται να έφτασε στην Επαρχία του Κεμπέκ, αρκετά πριν από τον εικοστό αιώνα (που ως γνωστό «έφερε» και το ξεκίνημα της μαζικής μετανάστευσης στον Καναδά και στο Κεμπέκ), ήταν ένας νεαρός ναυτικός ο οποίος, σύμφωνα με τις υπάρχουσες μαρτυρίες, που είναι πάντως δύσκολο να διασταυρωθούν με ακρίβεια, εκτελούσε χρέη διερμηνέα στις συναντήσεις και στις διάφορες συζητήσεις που είχε την εποχή εκείνη ο Samuel de Champlain με τους Ινδιάνους. Το όνομα αυτού του Έλληνα ναυτικού εξακολουθεί να παραμένει άγνωστο, αφού κανείς δεν είναι σε θέση να παρουσιάσει περισσότερα και πιο συγκεκριμένα στοιχεία για το άτομο αυτό. Κάποιες σχετικές αναφορές φαίνεται να μιλούν για το νεαρό αυτό ναυτικό με το υποκοριστικό «ο Έλληνας». Αναφέρεται δε, ότι ο ίδιος ο Champlain έχει αναφερθεί στην παρουσία και στο ρόλο αυτού του ατόμου ελληνικής καταγωγής στα απομνημονεύματά του γύρω στα 1628, χρονιά βεβαίως που όχι μόνο η ελληνική παροικία του Μοντρεάλ και του Καναδά συνολικά ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτη και «ασχημάτιστη», αλλά και ο Καναδάς, ως ομόσπονδο κράτος στο βορειοαμερικάνικο ημισφαίριο δεν είχε ακόμη συγκροτηθεί κάτι που έγινε αρκετά αργότερα στα 1867.

Εκτός από τον «Έλληνα» αυτόν, που φέρεται ότι ήταν για κάποιο διάστημα στη δούλεψη του Champlain στις πρώτες δεκαετίες του 17ου αιώνα, κάποια άλλα ακόμη -τρία ή τέσσερα- ελληνικά ονόματα έχουν καταγραφεί στη μεταναστευτική αλυσίδα της επαρχίας του Κεμπέκ κάπου προς την τελευταία δεκαετία του 17ου αιώνα. Και πάλι βέβαια στοιχεία συγκεκριμένα δεν υπάρχουν.

Κατά τον Βλάσση (1953), η πρώτη ελληνική παρουσία καταγράφεται το 1843 στο Μοντρεάλ στο πρόσωπο των πρωτοπόρων μεταναστών από το Κρανίδι Παναγιώτη Νόνη και Θεόδωρου Λέκκα. Η συγκεκριμένη χρονιά μπορεί να θεωρείται ως αφηρητικό σημείο «εκκίνησης» της εγκατάστασης Ελλήνων στο Μοντρεάλ.

Μετά από τριάντα περίπου χρόνια, γύρω στο 1871, ο συνολικός αριθμός ατόμων ελληνικής καταγωγής σε ολόκληρη την Επαρχία του Κεμπέκ δεν ξεπερνούσε τα επτά άτομα. Με το ξεκίνημα του εικοστού αιώνα, το έτος 1901 για την ακρίβεια, οι υπάρχουσες πληροφορίες αναφέρουν την παρουσία εξήντα έξι Ελλήνων στη γαλλόφωνη αυτή Επαρχία του Καναδά -μια Επαρχία-, που, παρενθετικά να σημειωθεί εδώ, μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1960, αρχές της δεκαετίας του 1970, εξακολουθούσε να φιλοξενεί την πολυπληθέστερη ελληνική παροικία στον Καναδά (Statistics Canada).

Ορισμένα ενδεικτικά δημογραφικά μεγέθη, σε σχέση με τον ελληνισμό του Καναδά συνολικά και τα επιμέρους χαρακτηριστικά των Ελλήνων μεταναστών στις υπόλοιπες καναδικές επαρχίες, μπορούν κάλλιστα να εντοπιστούν και στις κατατοπιστικές εργασίες της Γαβάκη, του Τσίμπου, του Κωνσταντινίδη, της Λάμπρου (Gavaki 1977, Chimbos 1980, Constantinides 1983, Lambrou 1976), αλλά και σε σχετικές δημοσιεύσεις των αντίστοιχων επαρχιακών κυβερνήσεων και της Ομοσπονδιακής κυβέρνησης.

Έτσι, γύρω στη δεκαετία του 1870-80, υπολογίζεται πως ο συνολικός αριθμός των Ελλήνων επί καναδικού εδάφους δεν ξεπερνούσε τα 39 άτομα (Μπόμπας 1995), ενώ στην αρχή του αιώνα (για την ακρίβεια το έτος 1901) ένα σύνολο 300 περίπου Ελλήνων μεταναστών καταγράφονται σε ολόκληρο τον Καναδά. Η Επαρχία του Κεμπέκ (κατά κανόνα η πόλη του Μοντρεάλ) και η Επαρχία του Οντάριο (κατά κανόνα η πόλη του μητροπολιτικού Τορόντο) συγκεντρώνουν, από κείνα τα πρώτα χρόνια, τη συντριπτική πλειονότητα των Ελλήνων μεταναστών, μια συγκεκριμένη «τάση» που συνεχίστηκε και συνεχίζεται ακόμη και σήμερα, κάτι που ασφαλώς δεν αφορά μόνο τους ελληνικής καταγωγής Καναδούς αλλά και πολλές άλλες μεταναστευτικές ομάδες/παροικίες του Καναδά. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας του Καναδά (Canada Census 1971), το έτος 1921 ένας συνολικός αριθμός 5.740 Έλλήνων καταγράφηκε στον Καναδά (με κριτήριο την εθνική καταγωγή), ο αριθμός αυτός γίνεται 9.444 δέκα χρόνια αργότερα, για να φτάσει τα 11.692 άτομα ελληνικής καταγωγής το 1941 και τα 13.966 το έτος 1951, χρονική περίοδο που αρχίζει να καταγράφεται και η σχετικά μαζική μεταπολεμική μετανάστευση. Το 1961, ο ελληνισμός του Καναδά αριθμεί 56.475 άτομα, που το 1971 αυξάνονται σε 124.475 και φτάνουν περίπου τις 200.000 άτομα ελληνικής καταγωγής σ' ολόκληρο τον Καναδά στη δεκαετία του 1990, σύμφωνα πάντα με τα επίσημα στοιχεία της Καναδικής Κυβέρνησης και όχι της ελληνικής παροικίας και των ηγετών της, που κάνουν λόγο για 250 ή και 300 χιλιάδες Έλληνες στον Καναδά σήμερα.

Συλλογική Οργάνωση -Το πρώτο Παροικιακό Σχολείο

Χωρίς αμφιβολία δεν είναι λίγες οι φορές που ο ερευνητής του ελληνισμού στον Καναδά αναγκάζεται εκ των πραγμάτων να ακροβατεί, ιχνηλατώντας πρότερες καταστάσεις και εξελίξεις μέσα από ασαφείς και όχι πάντα έγκυρες πηγές. Το πρόβλημα είναι καθόλα υπαρκτό σε όλες σχεδόν τις σχετικές προσπάθειες. Το ίδιο ισχύει και στη συγκεκριμένη προσπάθεια σκιαγράφησης των προσπαθειών που έγιναν τα πρώτα χρόνια στη χώρα υποδοχής από τους πρωτοπόρους Έλληνες μετανάστες για να «στήσουν» την πρώτη τους συλλογική οργάνωση στο Μοντρεάλ, μια προσπάθεια που μας ενδιαφέρει άμεσα εδώ σε σχέση πάντα και με το ημερήσιο δίγλωσσο σχολείο στην περιοχή.

Υπάρχουν μια σειρά από προσωπικές μαρτυρίες Ελλήνων του Μοντρεάλ που ισχυρίζονται ότι, τα πρώτα βήματα και οι πρώτες συγκεκριμένες προσπάθειες για τη συλλογική οργάνωση του ελληνισμού του Μοντρεάλ, μπορούν να εντοπιστούν λίγα χρόνια πριν από το ξεκίνημα του εικοστού αιώνα. Οι πρωτολειαικές αυτές προσπάθειες με την πρωτοβουλία των πιο δυναμικών στελεχών της τότε ελληνικής παροικίας, ισχυρίζονται ορισμένοι, ήταν άτυπες και χωρίς επίσημες και θεσμοθετημένες διαδικασίες συλλογικής οργάνωσης, ήταν κάτι παραπάνω από μια συντροφιά που έθετε κάποιους κοινούς στόχους και επιδιώξεις για τα άτομα ελληνικής καταγωγής στον «ξένο» τόπο (Μπόμπας 1985).

Πάντως, οι περισσότεροι μελετητές του καναδικού ελληνισμού ως τη χρονιά ορόσημο για τη συλλογική οργάνωση των Ελλήνων του Μοντρεάλ θεωρούν (Chimbos 1980, Constantinides 1983), το 1906 αφού τη χρονιά αυτή ιδρύεται επισήμως ο πρώτος συλλογικός φορέας των Ελλήνων στην ευρύτερη περιοχή του Μοντρεάλ, η Ελληνική Κοινότητα Μοντρεάλ.

Στις 25 Οκτωβρίου της ίδιας χρονιάς (1906), φτάνει από την Αθήνα στο Μοντρεάλ και ο πρώτος ελληνορθόδοξος ιερέας, ο οποίος και χοροστατεί στην πρώτη ελληνορθόδοξη λειτουργία στην καναδική αυτή πόλη - νέα «πατρίδα» των πρωτοπόρων εκείνων Ελλήνων μεταναστών. Χρειάστηκε να περάσουν τέσσερα ακόμη χρόνια από το 1906, για να δημιουργηθούν και ορισμένοι άλλοι παροικιακοί οργανισμοί από τους Έλληνες του Μοντρεάλ, διευρύνοντας έτσι και εμπεδώνοντας για τα καλά τη συλλογική ελληνική παρουσία στην περιοχή. Γύρω στο 1910, ιδρύθηκε και το πρώτο ελληνικό σχολείο στο Μοντρεάλ, που αντικειμενικά θεωρείται και το πρώτο ελληνικό σχολείο σ' ολόκληρο τον Καναδά.

Στη βάση αυτών των δεδομένων και υπό το πρίσμα των γενικότερων εξελίξεων στην ευρύτερη περιοχή, ο ιδιόμορφα χαρακτηριστικός «ελληνικός μικρόκοσμος» στο Μοντρεάλ ήταν πλέον μια ορατή πραγματικότητα στην καρδιά μιας ακραιφνώς μεταναστευτικής χώρας στο ξεκίνημα του εικοστού αιώνα.

Στις 15 Δεκεμβρίου 1910, η Ελληνική Κοινότητα του Μοντρεάλ, περνώντας για τα καλά στην επόμενη φάση της ανάπτυξης της, αγοράζει και διαμορφώνει ανάλογα τον πρώτο ελληνορθόδοξο ναό, τον «Ευαγγελισμό της Θεοτόκου», στην καρδιά της τότε ελληνικής παροικίας, στο 753 St. Lawrence Blvd. Την ίδια ακριβώς χρονιά και λίγους μήνες αργότερα - κι εδώ ασφαλώς ο συγχρονισμός αυτός αποκτά, κατά κάποιο τρόπο, και μια συμβολική σημασία και διάσταση για τους μελετητές της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο Μοντρεάλ και στο εξωτερικό γενικότερα - και διαγράφεται ένα ευδιάκριτο πλαίσιο συνάφειας και πολυεπίπεδης σχέσης εκκλησίας και ελληνικού σχολείου, ιδρύεται το 1910 το πρώτο ελληνικό σχολείο στο Μοντρεάλ. Το ημερήσιο αυτό σχολείο που αρχίζει την καθημερινή του λειτουργία με αποκλειστική πρωτοβουλία και ευθύνη της Κοινότητας του

Μοντρεάλ, από τις μαρτυρίες που έχουν καταγραφεί σχετικώς, φαίνεται πως λειτουργούσε εξ αρχής σαν ένα δίγλωσσο (ελληνικά και αγγλικά) σχολείο, χωρίς καμιά απολύτως επίσημη αναγνώριση από τις ντόπιες εκπαιδευτικές αρχές αλλά και χωρίς καμιά οικονομική στήριξη εκτός της ελληνικής παροικίας του Μοντρεάλ.

Θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το ελληνικό σχολείο, ως φυσικός χώρος, άνοιξε τις πόρτες του στην τότε μοναδική εκκλησία της ελληνικής παροικίας. Κι αυτό, όπως σε άλλες παρόμοιες περιπτώσεις των Ελλήνων της διασποράς, η πολύ κοντινή χωροταξική διάταξη και σχέση μεταξύ εκκλησίας και ελληνικού σχολείου, η διαρκής και αρκετές φορές επίμονη γειτνίαση των δύο αυτών πρωταρχικών παροικιακών ιδρυμάτων στο εξωτερικό, βρίσκεται πάντα σχεδόν παρούσα στην ιστορική ιχνηλάτηση της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης εκτός ελληνικής επικράτειας. Και ασφαλώς, μόνο απλή σύμπτωση δεν θα πρέπει να θεωρείται αυτή η διαχρονικά τεκμηριωμένη πραγματικότητα στον απόδημο ελληνισμό. Μεταξύ άλλων, οι ίδιες οι βιωματικές εμπειρίες των Ελλήνων της διασποράς πιστοποιούν με τον πλέον αδιάμφευστο τρόπο, τη συνειδητή αυτή επιλογή σχετικά με τη σχέση και τη γειτνίαση (ή και συστέγαση) εκκλησίας και ελληνικού σχολείου. Άλλωστε ο Σαλούτος (1964), έχει διατυπώσει με περισσή σαφήνεια συγκεκριμένη άποψη για το ζήτημα αυτό στη σημαντικότερη μελέτη του για τους Έλληνες των Ηνωμένων Πολιτειών, υπογραμμίζοντας πως η εκκλησία και οι εκπροσωποί της στην ελληνική διασπορά, πάντα ήθελαν και επεδίωκαν να έχουν «υπό εποπτεία και έλεγχο», τα ελληνικά σχολεία της περιοχής, αντλώντας με αυτό τον τρόπο πρόσθετο κύρος, επιρροή και εξουσία. Είναι (πάντα) μια απαραίτητη και καθόλα χρήσιμη υπενθύμιση προς κάθε κατεύθυνση η επισήμανση αυτή του Σαλούτου, την οποία βεβαίως συμμερίζονται και πολλοί άλλοι μελετητές της ελληνικής μετανάστευσης.

Το εύγλωττο όνομα «Πλάτων» με το οποίο «βαφτίζεται» το πρώτο ελληνικό σχολείο του Καναδά παραπέμπει συνειρμικά στην αρχαία Ελλάδα, υπογραμμίζοντας με κάποια έννοια την προσκόλληση (και) των Ελλήνων μεταναστών όχι μόνο στην ελληνορθόδοξη παράδοση αλλά και στο αρχαίο ελληνικό μεγαλείο, που πολλές φορές σαν ιδεολογία ή και σαν πολιτισμικό μύθο κουβαλούν μέσα τους (και) στην ξενιτεία.

Το σχολείο «Πλάτων», στοχεύοντας από την πρώτη ημέρα της ίδρυσής του στις γλωσσικές και στις πολιτισμικές ανάγκες και απαιτήσεις των ελληνόπουλων του Μοντρεάλ, που εκείνη τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο δεν ξεπερνούσαν συνολικά τα 40-50 παιδιά σχολικής ηλικίας, αποτελεί ορόσημο και σταθμό στα της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στον Καναδά. Με τη λειτουργική του παρουσία στην καρδιά του όχι και τόσο φιλόξενου Μοντρεάλ της εποχής, (Lafertiere 1980) στέκεται πρωτοποριακά στην ευρύτερη περιοχή του μητροπολιτικού Μοντρεάλ και γίνεται κατά κάποιο τρόπο η απαραίτητη «μαγιά», που με τη σειρά της θα οδηγήσει στην ίδρυση και στην ανάπτυξη του σχολείου «Σωκράτης»,

ενός παροικιακού σχολείου με πλατιά αναγνώριση εντός αλλά και εκτός ελληνικής παροικίας. Ταυτόχρονα, η ίδρυση και η λειτουργία του «Πλάτωνα» μέσα σε ένα ευδιάκριτα αφομοιωτικό περιβάλλον των αρχών του αιώνα, θα πρέπει να αντικρίζεται και ως ένα συγκεκριμένο ανάχωμα, μια εθνοπολιτισμική εστία αντίστασης στην επιχειρούμενη ισοπέδωση των μεταναστευτικών πληθυσμών-πολιτισμών που έχουν για τα καλά αρχίσει να εγκαθίστανται στο Μοντρεάλ και στον Καναδά συνολικότερα. Χρειάζεται να θυμίζει κανείς ότι εκείνα τα χρόνια, παρότι ο Καναδάς δεν ακολούθησε την ίδια πολιτική με τις ΗΠΑ στα θέματα της μετανάστευσης, οι διαφόρων μορφών και πρακτικών αφομοιωτικές τάσεις είχαν για πάρα πολλά χρόνια το δικό τους μερίδιο επί καναδικού εδάφους.

Εν πάση περιπτώσει, ο πρώτος δάσκαλος που αναλαμβάνει και επίσημα το «δασκαλικό» στον «Πλάτωνα», κατά μια περίεργη σύμπτωση για τα εκπαιδευτικά πράγματα των Ελλήνων του Μοντρεάλ της εποχής εκείνης, φέρει το όνομα Ιωάννης και το επώνυμο (συμβολικά και πάλι;) Διδασκάλου, καταγόμενος από την περιοχή της Κορινθίας.

Όπως προκύπτει από τα λιγοστά στοιχεία που μπορεί να εντοπίσει κανείς, εκτιμάται ότι ήταν το έτος 1911 που οι τότε ιθύνοντες της Ελληνικής Κοινότητας του Μοντρεάλ αποφάσισαν και αγόρασαν το πρώτο σχολικό κτίριο για να στεγαστεί το παροικιακό σχολείο Πλάτων και μάλιστα στον αριθμό 753-755 της παραδοσιακά «μεταναστευτικής» οδού Clark. Στο έτος 1922 αναφέρεται μια ακόμη αγορά σχολικού κτιρίου από την ελληνική Κοινότητα του Μοντρεάλ, επί της οδού Sherbrooke στον αριθμό 6. Προφανώς ο αριθμός των μαθητών του «Πλάτωνα» αυξανόταν χρόνο με το χρόνο. Στο σημείο αυτό, απλώς για την ιστορία, θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι σχετικές πληροφορίες δεν είναι απόλυτα σαφείς, όσον αφορά αυτά τα δύο σχολικά κτίρια και το κατά πόσον τα δύο αυτά κτίρια χρησίμευσαν συγχρόνως για να στεγάσουν τους μαθητές και τις μαθήτριες του Πλάτων, ή απλώς το δεύτερο σχολικό κτίριο στέγασε όλο το σχολικό πληθυσμό του παροικιακού σχολείου, με ταυτόχρονη αλλαγή χρήσης του σχολικού κτιρίου επί της οδού Clark.

Η σχετική πληροφόρηση, γύρω από το σχολείο αυτό και την καθημερινή σχολική του ρουτίνα, σε ένα όχι και τόσο φιλόξενο καναδικό περιβάλλον, εξακολουθεί να παραμένει ελλιμεματική, ελάχιστα τεκμηριωμένη, εκ των πραγμάτων αποσπασματική έως και ανύπαρκτη κατά περίπτωση. Τα μοναδικά συγκεκριμένα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας για το παροικιακό σχολείο των χρόνων εκείνων, αναφέρονται στο συνολικό αριθμό μαθητών που παρακολουθούσαν μαθήματα στον «Πλάτωνα», ένας αριθμός παιδιών ελληνικής καταγωγής που έφτανε τα 25 στη διάρκεια της πρώτης σχολικής χρονιάς που λειτούργησε το σχολείο και δεν κατάφερε να ξεπεράσει τους 35 μαθητές/τριες την αμέσως επόμενη σχολική χρονιά. Είναι ιδιαίτερος ενδιαφέρον να υπογραμμιστεί ότι, καθώς έχουν υποστηρίξει ο Μητράκος (1970) και οι συνεργάτες του στη σχετική τους έκθεση για τη συνολική αναδιοργάνωση της Ελληνικής Κοινότητας του Μοντρεάλ στις αρχές της

δεκαετίας του 1970, με βάση τα δημογραφικά δεδομένα της εποχής και το συνολικό αριθμό ελληνικών οικογενειών στο Μοντρεάλ, φαίνεται πως το σύνολο των παιδιών σχολικής ηλικίας (πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης) παρακολουθούσαν μαθήματα στον «Πλάτωνα». Ένα στοιχείο με τη δική του ξέχωρη σημασία.

Παρά ταύτα θα πρέπει να σημειωθεί ότι η παρακολούθηση των μαθημάτων στο ελληνικό αυτό παροικιακό σχολείο φαίνεται πως, κατά βάση, δεν διαρκούσε περισσότερο από ένα ή δύο χρόνια, από πλευράς όλων σχεδόν των μαθητών. Τα παιδιά στη συνέχεια μετεγγράφονταν στο πλησιέστερο αγγλόφωνο (προτεστάντικο) δημοτικό σχολείο της περιοχής, όπου και ολοκλήρωναν τον κύκλο αυτό της βασικής τους εκπαίδευσης. Υπ' αυτή την έννοια, ένας τέτοιος διακανονισμός των πρώτων Ελλήνων μεταναστών στο Μοντρεάλ για το σχολείο των παιδιών τους δίνει την εντύπωση στον παρατηρητή ότι το σχολείο «Πλάτων» λειτουργούσε σαν ένα είδος ενδιάμεσου σταθμού προετοιμασίας και πρώτης προσαρμογής για τα ελληνόπουλα του Μοντρεάλ, για ορισμένα από τα πρώτα τους χρόνια, πριν αρχίσουν τη φοίτησή τους στο κανονικό δημόσιο σχολείο της πόλης.

Φαίνεται ότι υπήρχαν πολλαπλές δυσχέρειες που οι υπεύθυνοι του παροικιακού αυτού σχολείου αντιμετώπιζαν στην προσπάθειά τους να διαχειριστούν με επάρκεια και αποτελεσματικότητα την καθημερινή λειτουργία του σχολείου. Αναφέρεται πως το 1913-14, ο συνολικός αριθμός των παιδιών που παρακολουθούσαν μαθήματα στον «Πλάτωνα», μόλις που έφταναν τα πενήντα και στις τέσσερις τάξεις (Α-Δ) που λειτουργούσαν τότε στο σχολείο. Τα οικονομικά του, επίσης, αποτελούσαν σοβαρό πρόβλημα, μιας και το σύνολο των λειτουργικών εξόδων καλύπτονταν από την Ελληνική Κοινότητα του Μοντρεάλ (Κολύβας, 1968).

Από τις αρχές του 1918, που, όπως αναφέρεται σχετικά, αποφασίστηκε και στη συνέχεια εκλέχτηκε η πρώτη σχολική επιτροπή (η οποία επιτροπή είχε ως πρωταρχικό της μέλημα τη γενικότερη ευθύνη για την αποτελεσματική διοίκηση και την εποπτεία του «Πλάτων» σε όλους τους τομείς), το πάντα καινούριο και κατά πολύ ακανθώδες ζήτημα της εξεύρεσης των απαραίτητων οικονομικών πόρων έγινε και η βασικότερη αποστολή-φροντίδα αυτής της επιτροπής. Και τότε, αλλά και μετέπειτα και όλα τα επόμενα χρόνια λειτουργίας του παροικιακού σχολείου, το οικονομικό ήταν πάντα το βασικότερο πρόβλημα, που ταλάνιζε και δεν έπαψε να ταλάνιζει την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο Μοντρεάλ (και ασφαλώς όχι μόνο), ακόμη και μεταπολεμικά, κάτι που εκ των πραγμάτων οδήγησε τους ιθύνοντες της Ελληνικής Κοινότητας του Μοντρεάλ (και) σε «έξω-παροικιακές» λύσεις για την απρόσκοπτη λειτουργία του ημερήσιου ελληνικού σχολείου, θέμα με το οποίο θα ασχοληθούμε διεξοδικότερα σε επόμενες σελίδες, καθώς θα ιχνηλατείται με λεπτομέρεια η ιστορία και η εξέλιξη του τρίγλωσσου σχολείου «Σωκράτης».

Τονίζεται ότι το σχολείο δεν είχε καμιά οικονομική ενίσχυση εκτός ελληνικής παροικίας ούτε από την Ελλάδα, ούτε από τον καναδική κυβέρνηση ή την επαρχιακή κυβέρνηση του Κεμπέκ. Όλα τα χρήματα που απαιτούνταν για να συντηρηθεί και να «δουλέψει» το πρώτο αυτό ελληνικό σχολείο στον Καναδά -από τα πρώτα σχολεία εθνικών ομάδων/μεταναστών σε μια χώρα αποτελούμενη εν πολλοίς από μετανάστες- συγκεντρώνονταν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο μέσα από την ίδια την ελληνική παροικία, τα μέλη της οποίας βεβαίως κάθε άλλο παρά οικονομική ευμάρεια και αφθονία θα μπορούσαν να έχουν εκείνα τα «πέτρινα» χρόνια.

Το 1920, ο «Πλάτωνας» ολοκληρώνει την πρώτη του δεκαετία ως αυθύπαρκτη παροικιακή σχολική μονάδα, έχοντας συνολικά περί τους 110 μαθητές και μαθήτριες στις τάξεις του. Σημειώνεται ότι από την ίδρυσή του το σχολείο λειτουργούσε ως τετρατάξιο -οι τέσσερις πρώτες τάξεις (Α-Δ)- δημοτικό σχολείο, μια «δομική» ρύθμιση του «Πλάτωνα», που σαφέστατα θυμίζει πολύ την αντίστοιχη οργάνωση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος και το τετρατάξιο δημοτικό σχολείο στην Ελλάδα (Μπουζάκης, 1987). Σύμφωνα με υπάρχουσες προφορικές μαρτυρίες, το αναλυτικό πρόγραμμα των μαθημάτων του παροικιακού σχολείου ήταν κατά βάση το ίδιο με το αντίστοιχο πρόγραμμα των δημόσιων (αγγλόφωνων) σχολείων, που διοικητικά και οργανωτικά υπάγονταν στο Προτεσταντικό Σχολικό Συμβούλιο του Μοντρεάλ. Στο πρόγραμμα αυτό, βεβαίως, υπήρχε η προσθήκη της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας και κάποιων πολιτιστικών στοιχείων, ενώ θέματα και δραστηριότητες γύρω από το μάθημα των θρησκευτικών φαίνεται πως είχαν ξέχωρη θέση στο αναλυτικό και στο ωρολόγιο πρόγραμμα του «Πλάτωνα».

Παρότι δεν υπάρχουν στοιχεία σε καμιά σχετική βιβλιογραφική πηγή, όσον αφορά στην εν γένει επίδραση και τα αποτελέσματα του σχολείου, η έκθεση του Μητράκου (1970) και των συνεργατών του σκιαγραφεί αμυδρά κάποιες πτυχές της αποτελεσματικότητας του «Πλάτωνα». Όπως ισχυρίζονται ο Μητράκος και οι συνεργάτες του, τα συνολικά αποτελέσματα του ελληνικού σχολείου αυτής της χρονικής περιόδου, με πιθανή μόνη εξαίρεση ένα σύντομο χρονικό διάστημα, δεν θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως θετικά. Το σχολείο, παρά τις φιλότιμες προσπάθειες και τις καλύτερες των προθέσεων, δεν αντιποκρινόταν στις προσδοκίες για μια εκπαίδευση ποιότητας.

Ήταν αρχές του 1932, όταν το σχολείο «Πλάτων», αναπόσπαστο κομμάτι των συνθηκών και των συγκυριών της συγκεκριμένης εποχής, διέκοψε τη λειτουργία του ως ημερήσιο κοινοτικό σχολείο με το όνομα αυτό, παραδίδοντας όμως τη σκυτάλη της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και της ελληνικής παιδείας στο παροικιακό σχολείο «Σωκράτης», που με τη σειρά του είχε ήδη ιδρυθεί στην ελληνική παροικία του Μοντρεάλ από το έτος 1925 - κάτω από συνθήκες και παροικιακές εξελίξεις που θα ξεταστούν διεξοδικά στη συνέχεια.

Η εποχή του «Σωκράτη» αρχίζει

Η Ελλάδα, το αποκαλούμενο και μητροπολιτικό κέντρο του ελληνισμού σε πολλές από τις σχετικές αναφορές για τον ελληνισμό της διασποράς, έμελλε να διαδραματίζει για μια ακόμη φορά καταλυτικό ρόλο στις εν γένει εσωτερικές εξελίξεις της ελληνικής παροικίας του Μοντρεάλ. Τα υπάρχοντα στοιχεία και οι πολυποίκιλες μαρτυρίες γύρω από τις επιμέρους φάσεις ανάπτυξης του Μοντρεαλίτικου ελληνισμού είναι απολύτως κατατοπιστικές, αλλά και άκρως διαφωτιστικές επ' αυτού.

Οι γενικότερες πολιτικές διεργασίες και οι διαρκείς ανακατατάξεις στην ελληνική κοινωνικοπολιτική αρένα, που σχεδόν πάντα συνοδεύονταν από έντονη πόλωση ολόκληρου του ελληνικού έθνους (εντός και εκτός Ελλάδας για να είμαστε ακόμη πιο σαφείς), δεν μπορούσαν να αφήσουν ανεπηρέαστους τους Έλληνες, που είχαν ήδη εγκατασταθεί στην άλλη πλευρά του ωκεανού. Τα ιδιαίτερος έντονα πολιτικά πάθη των πρώτων δεκαετιών του εικοστού αιώνα, που σημάδεψαν ανεξίτηλα το σύνολο της ελληνικής σκηνης και τους Έλληνες στο μεγάλο τους σύνολο, χαράσσαντας λίαν ευδιάκριτες διαχωριστικές γραμμές μεταξύ των «δικών μας» και των «άλλων», διέσχισαν τον Ατλαντικό με θαυμαστή ταχύτητα και με απίστευτη ένταση. Η πολιτική διχοτόμηση και η άκρατη αντιπαλότητα σε όλα τα επίπεδα μεταξύ των Φιλελευθέρων και των Συντηρητικών (ή των Βενιζελικών και των Βασιλικών, όπως έχει επικρατήσει να αναφέρεται κανείς με τη σχετική ορολογία από τη δεκαετία του 1920 και έπειτα) προκάλεσαν ανάλογες εντάσεις στον ελληνικής καταγωγής πληθυσμό του Μοντρεάλ και πολλαπλούς κραδασμούς στην εσωτερική οργανωτική συνοχή της τότε ελληνικής παροικίας, που εναγωνίως προσπαθούσε με κάθε τρόπο και μέσο στη διάθεσή της να ορθοποδήσει και να σταθεί στέρεα στη «νέα πατρίδα».

Έτσι η Ελληνική Κοινότητα του Μοντρεάλ, που ήταν και μοναδικός ουσιαστικά παροικιακός οργανισμός τα χρόνια εκείνα στην περιοχή, μετετράπη σε ένα είδος παμπαροικιακού forum για τα δύο αντιμαχόμενα στρατόπεδα, τα οποία σχηματίστηκαν πάραυτα με βάση τις «Βενιζελικές» και τις «Βασιλικές» προτιμήσεις των Ελλήνων του Μοντρεάλ.

Με τους λεγόμενους παροικιακούς ηγέτες επικεφαλής -που για τους δικούς τους λόγους ο καθένας συντασσόταν και στηρίζε τη μια ή την άλλη πλευρά της ελληνικής πολιτικής σκηνης- τα υπόλοιπα μέλη της Κοινότητας, αλλά και της ελληνικής παροικίας συνολικά, ταυτίζονταν και υποστήριζαν με άμετρη ένταση και πάθος τη μια ή την άλλη παράταξη. Η παροικία μοιράστηκε στα δυο σε τέτοιο βαθμό, που οι εντάσεις και οι συγκρούσεις μεταξύ των δύο στρατοπέδων όχι μόνο δεν είχαν τίποτα να ζηλέψουν από τα αντίστοιχα δρώμενα στην Ελλάδα, αλλά πολλές φορές οι συγκρούσεις αυτές έπαιρναν πολύ πιο έντονη μορφή και προεκτάσεις με απρόβλεπτες συχνά συνέπειες. Χαρακτηριστικές είναι οι προσωπικές εμπειρίες και οι αφηγήσεις αυτών που έζησαν «πρωτογενώς» το όλο αυτό κλίμα και τα σχετικά γεγονότα της εποχής (Giannacopoulos 1977).

Αναπόφευκτα, υπό το βάρος αυτών των εξελίξεων και στον παροικιακό χώρο, το όλο σκηνικό μεταβάλλεται και αλλάζει δραματικά.

Η Ελληνική Κοινότητα του Μοντρεάλ, η οποία είχε ήδη διανύσει την πρώτη δεκαετία και πλέον της ζωής της με αρκετή επιτυχία, και που ως τότε ήταν η Ελληνική Κοινότητα όλων ανεξαιρέτως των Ελλήνων που κατοικούσαν στην ευρύτερη περιοχή, γίνεται σιγά-σιγά ο παροικιακός οργανισμός της αντιπαράθεσης, της διαρκούς διαμάχης και της σκληρής σύγκρουσης. Είναι στην Κοινότητα, στους κοινοτικούς χώρους και στα πεδία των κοινοτικών δραστηριοτήτων που «αρχίζονται» -μεταφορικά αλλά και κυριολεκτικά αρκετές φορές- οι υποστηρικτές του Έλληνα πρωθυπουργού Ελευθέριου Βενιζέλου με τα άλλα μέλη της παροικίας που προτιμούν τις επιλογές και την πολιτική του τότε βασιλιά Κωνσταντίνου. Η ατμόσφαιρα ηλεκτρίζεται επικίνδυνα στα κοινοτικά πράγματα σε καθημερινή σχεδόν βάση και χωρίς να απαιτείται ιδιαίτερη κάθε φορά αφορμή για να ξεσπάσει κρίση και καυγάς μεταξύ των αντιπάλων. Η σύγκρουση σε προσωπικό και σε συλλογικό επίπεδο φτάνει στο αποκορύφωμά της με τη διάσπαση της Ελληνικής Κοινότητας Μοντρεάλ (Chimbos 1980, Constantinides 1983).

Η έντονη αυτή «κρίση» στους κόλπους της Ελληνικής Κοινότητας του Μοντρεάλ και της παροικίας στο σύνολό της είχε την αντανάκλασή της και στα εκπαιδευτικά. Οι συγκεκριμένες εξελίξεις δεν άργησαν και πολύ να φανούν στον παροικιακό εκπαιδευτικό ορίζοντα και στο ημερήσιο κοινοτικό σχολείο «Πλάτων». Ειρωνεία των εξελίξεων ή όχι, συμβολισμός ιδιότυπος του «ελληνικού δαμονίου», γεγονός είναι ότι το ελληνικό ημερήσιο σχολείο «Σωκράτης» στήνεται και «ανδρώνεται» στην καρδιά του Μοντρεάλ ως συνέπεια και αποτέλεσμα αυτής της διαμάχης, σε πολιτικό βασικά επίπεδο.

Έτσι, το έτος 1925, σηματοδοτεί το ξεκίνημα μιας νέας εποχής για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στον Καναδά.

Τον Ιούνιο του 1925 η αντιπαλότητα και οι συνεχιζόμενες διαμάχες των δύο στρατοπέδων φτάνουν σε κορύφωση δραματική, και η ενδοπαροικιακή διαμάχη Βενιζελικών και Βασιλικών οδηγεί σε διάσπαση τον, έως τότε, οργανωτικά ενωμένο (ενιαίο) ελληνισμό του Μοντρεάλ, δημιουργώντας δύο χωριστές παροικιακές οργανώσεις-Κοινότητες. Οι Βενιζελικοί παροικιακοί ηγέτες, μαζί με όλους τους υποστηρικτές τους σε Κοινότητα και παροικία, σχηματίζουν ένα ξεχωριστό συλλογικό πυρήνα και αποχωρούν συνολικά από τον τότε μοναδικό παροικιακό οργανισμό, αφήνοντας πίσω τους «αντίπαλους» Βασιλικούς και την Κοινότητα του Μοντρεάλ σαφώς αποδυναμωμένη. Σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα αυτοί οι «αποχωρήσαντες» ιδρύουν τη δική τους Κοινότητα και ταυτόχρονα «στήνουν» το δικό τους ημερήσιο δίγλωσσο σχολείο (Κολύβας 1968).

Σ' αυτό το ποικιλόμορφα φορτισμένο παροικιακό σκηνικό, το ελληνικό ημερήσιο σχολείο «Σωκράτης» αρχίζει να λειτουργεί από το έτος 1925 με την αποκλειστική ευθύνη των τότε Βενιζελικών της παροικίας.

Από τη δική τους μεριά οι Βασιλόφρονες διατηρούν τη δική τους Κοινότητα και το δικό τους ελληνικό ημερήσιο σχολείο «Πλάτων», έστω και με μειωμένο μαθητικό πληθυσμό και οτιδήποτε άλλο αυτή η μείωση συνεπάγεται, για την ομαλή και απρόσκοπτη λειτουργία του σχολείου.

Από το 1925 και έπειτα, έχουμε ένα δυαδικό και αντίπαλο σχολικό σχήμα στον ελληνισμό του Μοντρεάλ. Τα αρχαιότερα και άκρως συμβολικά ονόματα των Ελλήνων φιλοσόφων «Πλάτωνα» και «Σωκράτη» δίνουν τη δική τους παρουσία και τη δική τους τη «μάχη» στον ελληνισμό του Μοντρεάλ, με τη μορφή ανεξάρτητων, αμοιβαίως ανταγωνιστικών, δίγλωσσων παροικιακών ημερήσιων σχολείων.

Η 24η Μαρτίου 1926 θα πρέπει να μνημονεύεται ως συγκεκριμένη ημερομηνία με ιδιαίτερη σημασία για το σχολείο «Σωκράτης» και την ελληνική παροικία του Μοντρεάλ. Πρόκειται για την ημερομηνία εκείνη που σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία φέρεται ως το επίσημο σημείο εκκίνησης του «Σωκράτη», αφού βεβαίως είχε αριστοδύως εξασφαλιστεί η σχετική έγκριση από τις αρχές της Επαρχίας του Κεμπέκ: «Με Πράξη της Εθνικής Αντιπροσωπείας της Επαρχίας του Κεμπέκ ιδρύεται η Ελληνο-Καναδική Κοινότητα της Νήσου Μοντρεάλ και το σχολείο «Σωκράτης» και η εκκλησία της Αγίας Τριάδας εντάσσονται στην Κοινότητα» (Ελληνική Κοινότητα Μοντρεάλ 1981). Η πλήρης ονομασία του «Σωκράτη» ήταν «Socrates, Anglo-Greek School Inc.», ένα αγγλόφωνο όνομα σε μια, κατά μεγάλη πλειοψηφία, γαλλόφωνη καναδική επαρχία. Λίγους μήνες αργότερα, και συγκεκριμένα στις 16 Ιουλίου 1926, το ελληνικό ημερήσιο σχολείο «Σωκράτης» αποκτά το νομικό καθεστώς (status) του εθνοτικού παροικιακού ιδρύματος, ένα καθεστώς που, αν μη τι άλλο, προσέδιδε στο παροικιακό σχολείο μια έμμεση αναγνώριση παρουσίας και προσφοράς από τις επίσημες αρχές της Επαρχίας.

Ο «Πλάτωνας», με τη φροντίδα και τις καθημερινές εναγωνίες προσπάθειες των υποστηρικτών του, συνέχιζε κι αυτός τη δική του πορεία «πλάϊ και απέναντι» στο «Σωκράτη», βίοι παράλληλοι και ανεξάρτητοι, σε έναν καθημερινό αγώνα επίπονης προσπάθειας και διαρκούς αγωνίας για επιβίωση.

Χρειάστηκε να περάσουν επτά ολόκληρα χρόνια για να υπάρξει μια σχετική εκτόνωση στα ενδο-παροικιακά πράγματα και στη συνέχεια να προκληθούν αντίστοιχες «συμβιβαστικές ρυθμίσεις» και στα παροικιακά εκπαιδευτικά δρώμενα. Κάποιες αμβλύσεις στις χρόνιες εντάσεις που παρατηρήθηκαν και στον ελλαδικό χώρο συνετέλεσαν με τη σειρά τους (ο ελλαδικός αντίκτυπος της ελληνικής πολιτικής σκηνής και πάλι στο παροικιακό προσκήνιο) στο να «τα βρούνε» κατά κάποιο τρόπο οι Έλληνες του Μοντρεάλ και να αναζητήσουν άλλες πιο πρόσφορες λύσεις (και) στα της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης των παιδιών τους.

Και τότε, μπορεί βάσιμα να ισχυριστεί κανείς, αρχίζει μια νέα περίοδος για τον ελληνισμό του Μοντρεάλ. Το έτος 1932 (ορισμένοι υποστηρίζουν ότι ήταν 3 Δεκεμβρίου 1931 για την ακρίβεια, αλλά αυτό δεν έχει και ιδιαίτερη σημασία), οι έως τότε δύο χωριστές και, εν πολλοίς, αντίπαλες Ελληνικές Κοινότητες του Μοντρεάλ, μετά από έντονες και κοπιώδεις διαπραγματεύσεις ενώθηκαν και πάλι, σχηματίζοντας μία και ενιαία Ελληνική Κοινότητα. Στην Κοινότητα αυτή ανήκουν πλέον τόσο οι δύο εκκλησίες που είχαν ήδη ορισμένα χρόνια ζωής στο Μοντρεάλ (η εκκλησία Ευαγγελισμός της Θεοτόκου και εκκλησία της Αγίας Τριάδας), όσο και τα δύο σχολεία «Πλάτων» και «Σωκράτης» που κυριολεκτικά αγωνιούσαν για την καθημερινή τους επιβίωση, με δεδομένο ότι οι αριθμοί των μαθητών ήταν περιορισμένοι στο σύνολο της ελληνικής παροικίας του Μοντρεάλ.

Από αυτή την ημέρα και για αρκετά χρόνια στη συνέχεια, ο ελληνισμός του Μοντρεάλ εκφραζόταν ενιαία και ενωμένα μέσα από τις συλλογικές του οργανωτικές δομές. Υπήρχε δηλαδή μία μόνο Κοινότητα για όλους ανεξαιρέτως τους Έλληνες της ευρύτερης περιοχής του μητροπολιτικού Μοντρεάλ («Ελληνο-Καναδική Κοινότητα της Νήσου Μοντρεάλης»), μία κοινή για όλους ελληνορθόδοξη εκκλησία στην καρδιά της τότε ελληνικής παροικίας («Αγία Τριάδα») και ένα κοινό ημερήσιο δίγλωσσο σχολείο («Ελληνο-Αγγλικό Σχολείο Σωκράτης») στο οποίο τα ελληνόπουλα διδάσκονταν την ελληνική γλώσσα και στοιχεία του ελληνικού πολιτισμού, παράλληλα με το αγγλόφωνο πρόγραμμα της Επαρχίας του Κεμπέκ. Έτσι το σχολείο «Πλάτων» ενσωματώνεται στο Σωκράτη. Θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει πως με τον ένα ή τον άλλο τρόπο ο «Σωκράτης» αποτελεί συνέχεια του «Πλάτωνα».

Όπως έχει υποστηριχτεί από ερευνητές του καναδικού ελληνισμού (Constantinides 1983, Μπόμπας 1985), οι εντάσεις και οι συγκρούσεις σε ενδοπαροικιακό επίπεδο δεν σταμάτησαν ολοσχερώς με την ενοποίηση αυτή. «Οποιοι παρακολουθεί από κοντά και τα μετέπειτα χρόνια, εύκολα καταγράφει καθημερινές εντάσεις και συγκρούσεις μέσα στην ελληνική παροικία του Μοντρεάλ που ποτέ δεν έλειψαν (και ποτέ δε λείπουν) στη μια ή στην άλλη τους μορφή» (Gavaki 1977).

Για τη συγκεκριμένη πράξη της ενοποίησης του 1932, μεταξύ άλλων, ο Κωνσταντινίδης (1983) είναι απολύτως σαφής όταν επιχειρεί να σκιαγραφήσει τα «κίνητρα» που οδήγησαν τους παροικιακούς ηγέτες να ξανασιμξούν σε μια Κοινότητα, σε μια εκκλησία και σε ένα ελληνικό σχολείο: «Προφανώς η ενοποίηση έχει να κάνει με την εξέλιξη της πολιτικής κατάστασης στην Ελλάδα. Έχει να κάνει όμως επίσης και με την οικονομική κρίση της εποχής εκείνης, που δεν επέτρεπε σε μια μικρή παροικία (ελληνική), την πολυτέλεια ύπαρξης δύο εκκλησιών και δύο σχολείων».

Στη διάρκεια της δεκαετίας του 1930, ο συνολικός αριθμός των Ελλήνων στο Μοντρεάλ δεν ξεπερνούσε τα 3.000 άτομα. Η μαζική ελληνική μετανάστευση προς τον Καναδά

δεν είχε αρχίσει ακόμη, παρότι το Μοντρεάλ συγκέντρωνε τους συγκριτικά μεγαλύτερους αριθμούς Ελλήνων μεταναστών (νομίμως εγκατεστημένων σε καναδικό έδαφος αλλά και μη νόμιμα εγκατεστημένων) έναντι των άλλων καναδικών επαρχιών. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως το απόλυτο αυτό αριθμητικό μέγεθος των περίπου 3.000 Ελλήνων στο Μοντρεάλ και μάλιστα πολλών εξ αυτών χωρίς οικογένεια και χωρίς παιδιά σχολικής ηλικίας όπως, ως γνωστό, συνέβαινε με όλους σχεδόν τους μετανάστες τα πρώτα χρόνια της μετανάστευσής τους (Bhatnagar 1981, Chimbos 1980), είχε άμεσο αντίκτυπο και καθοριστική επίδραση στη συλλογική ζωή και την οργανωτική δομή της ελληνικής παροικίας γενικά, του ημερήσιου ελληνικού σχολείου ειδικότερα. Δύσκολα μπορούσαν να βρεθούν παιδιά ελληνικής καταγωγής, σχολικής ηλικίας, που θα μπορούσαν να «πλαισιώσουν» τις τάξεις του κοινοτικού σχολείου «Σωκράτης».

Βεβαίως, το πρόβλημα του συγκριτικά μικρού αριθμού Ελλήνων μεταναστών στο Μοντρεάλ την εποχή εκείνη είχε να κάνει όχι μόνο με τους εν δυνάμει μαθητές του «Σωκράτη», αλλά και με ενδιαφερόμενους ενήλικες να ασχοληθούν και να φροντίσουν όλες τις επιμέρους πτυχές της καθημερινής λειτουργίας του σχολείου. Ο πολύ περιορισμένος αριθμός ελλήνων μεταναστών που εκείνα τα δύσκολα και πρώιμα χρόνια έρχονταν στο Μοντρεάλ, η ηλικιακή και οικογενειακή σύνθεση αυτού του πληθυσμού και οι γενικά δύσκολες συνθήκες της μετανάστευσης -τα πρώτα ιδίως χρόνια, έτσι κι αλλιώς - δυσκόλευαν πάρα πολύ και την επιθυμητή ανάπτυξη του ελληνικού παροικιακού σχολείου. Το δυνητικά διαθέσιμο έμφυχο υλικό -παιδιά και ενήλικες - για να «τροφοδοτείται» ο «Σωκράτης» ήταν αντικειμενικά περιορισμένο και αρκετές φορές ανεπαρκές, ιδιαίτερα υπό το πρίσμα των θεμιτών φιλοδοξιών εκ μέρους μερίδας της ελληνικής παροικίας να δουν το ελληνικό τους σχολείο να αναπτύσσεται και να βελτιώνεται τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά.

Έτσι εχόντων των πραγμάτων, και παρά την έλλειψη συγκεκριμένων εμπειρικών στοιχείων, θα πρέπει να θεωρείται μάλλον ως δεδομένο ότι ο «Σωκράτης» περνούσε πράγματι δύσκολες μέρες επιβίωσης. Ο Μητράκος (1970) και οι συνεργάτες του, που έχουν συντάξει και τη μοναδική διεξοδική έκθεση για την ίδρυση και τη λειτουργία των ημερήσιων σχολείων στο Μοντρεάλ, έχουν αναφερθεί ευθέως στα αρνητικά του σχολείου τα χρόνια εκείνα.

Επιπροσθέτως θα μπορούσε να υποστηριχτεί και τούτο. Το ότι συγκεκριμένα στοιχεία για τη λειτουργία του «Σωκράτη» στις ιδιόμορφες αυτές δεκαετίες του 1930 και του 1940 είναι ουσιαστικά ανύπαρκτα, θα μπορούσε να εκληφθεί ως μια εύγλωττη ένδειξη των δύσκολων εκείνων χρόνων για το σχολείο αλλά και για την ελληνική παροικία συνολικά και της παρατηρούμενης «γενικής σιωπής» που φαίνεται πως χαρακτήριζε -για διάφορους και ποικίλους λόγους- αυτή την εποχή. Μεταξύ άλλων, ο Lafertiere (1982)

έχει επισημάνει την αποδεδειγμένη άγνοια και την αδιαφορία των ντόπιων καναδικών αρχών για την ίδρυση και τη λειτουργία δίγλωσσων σχολείων «τύπου» «Σωκράτη», μέχρι και αρκετά χρονιά μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Αξίζει να υπογραμμιστεί εδώ βεβαίως πως ανάλογη ή και χειρότερη ήταν η εν γένει συμπεριφορά και της επίσημης ελληνικής πολιτείας σε σχέση με το παροικιακό σχολείο στο Μοντρεάλ. Άλλωστε, είναι γνωστό πως η επίσημη Ελλάδα άρχισε να ασχολείται (Δαμανάκης 1989, Μπόμπας 1992) - έστω και επιδερμικά - με τα του απόδημου ελληνισμού στη δεκαετία του 1960. Η περίπτωση του «Σωκράτη» ούτε αποτέλεσε αλλά ούτε και θα μπορούσε να αποτελέσει ιδιαίτερη εξαίρεση σ' αυτή τη γενικότερη στάση της Ελλάδας, που τεκμηριωμένα διεκδικεί μια «άλλη μισή» Ελλάδα (πληθυσμιακά και όχι μόνο) έξω από τα ελληνικά γεωγραφικά σύνορα.

Στο γενικότερο αυτό περίγραμμα του «μη ενδιαφέροντος» από πλευράς Ελλάδας και Καναδά, και μέσα από τις εναγόνιες προσπάθειες της ίδιας της ελληνικής παροικίας του Μοντρεάλ και μιας «χούφτας» ανθρώπων από την παροικία ειδικότερα, ο «Σωκράτης» αντιστεκόταν και προχωρούσε, όπως και όσο γινόταν να προχωρήσει με τα δεδομένα των καιρών. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως οι πολλαπλές και πολυποίκιλες εξελίξεις του μεσοπολέμου σε διεθνές επίπεδο, που εξ αντικειμένου επηρέασαν καταλυτικά τον κόσμο ολόκληρο, δεν μπορούσαν παρά να αγγίζουν όλες τις σημαντικές πτυχές του ελληνικού σχολείου με μια όχι θετική για το σχολείο συμπεριφορά. Εν τούτοις όμως ο «Σωκράτης» συνέχιζε να λειτουργεί, να επιβιώνει ως παροικιακό εκπαιδευτικό και πολιτισμικό ίδρυμα αλλά και να αντιστέκεται με όσο σθένος διέθετε, κόντρα στις έντονα αφομοιωτικές πιέσεις εκείνων των χρόνων. Γιατί παρά τα ισχυριζόμενα από ορισμένους και παρά τη συγκριτικά με τις ΗΠΑ καλύτερη εικόνα του Καναδά έναντι των μεταναστών του, η αλήθεια είναι ότι οι αφομοιωτικές φωνές ήταν εξαιρετικά δυνατές και έντονες και στην περίπτωση του Καναδά. Υπάρχουν συγκεκριμένες και απόλυτα τεκμηριωμένες πηγές και αναφορές επ' αυτού.

Το ότι ο «Σωκράτης» και οι «άνθρωποι» του κατάφεραν να επιβιώσουν και να παράδωσουν το ελληνικό αυτό σχολείο στη δεκαετία του 1960 - έστω με τα προβλήματα και τις ελλείψεις που οι ασχολούμενοι με το θέμα γνωρίζουν πρωτογενώς - θα μπορούσε κάλλιστα να θεωρηθεί επίτευγμα σημαντικό από μόνο του.

Με την ολοκλήρωση της δεκαετίας του 1940 η ελληνική παροικιακή οργανωτική δομή είχε ήδη εμπλουτιστεί με τη δημιουργία 4-5 ακόμη παροικιακών οργανώσεων είτε με τη μορφή εθnikοτοπικών συλλόγων (π.χ. Σύλλογος Κρητών το 1912), είτε με τη μορφή σωματείων γενικότερου χαρακτήρα (π.χ. «Πατρίς», «Αναγέννησις», κ.λπ).

Το ημερήσιο δίγλωσσο ελληνικό σχολείο «Σωκράτης» αποτελούσε πάντα κεντρικό

παροικιακό ίδρυμα εκπαιδευτικών και πολιτισμικών υπηρεσιών, συνεργαζόταν στενά με τους άλλους παροικιακούς μαζικούς φορείς και, όπως από τότε που πρωτοξεκίνησε τη λειτουργία του ως παροικιακό σχολείο, λειτουργούσε - άτυπα αλλά καιρία - ως ένα είδος πολιτικής αρένας για τα διάφορα παροικιακά στελέχη και τους αυτάρεσκα αποκαλούμενους παροικιακούς ηγέτες της μιας ή της άλλης μορφής και εμβέλειας. Όλα αυτά τα χρόνια ο «Σωκράτης» στεγαζόταν σε ένα πολύ παλιό κτίριο στον αριθμό 6 της οδού Sherbrooke West, διαθέτοντας ελάχιστα εκπαιδευτικά βοηθήματα για την αποτελεσματικότερη παιδαγωγική και εκπαιδευτική πορεία των μαθητών του. Ο σχετικός σχολικός και εκπαιδευτικός εξοπλισμός, ακόμη και με τα μέτρα της εποχής εκείνης, υστερούσε σημαντικά στην περίπτωση του παροικιακού σχολείου εξαιτίας, κυρίως, των οικονομικών δυσχερειών που ταλάνιζαν καθημερινά το σχολείο και τους υπευθύνους για τη λειτουργία του. Τα πράγματα ήταν πολύ δύσκολα και μελανά από πολλές απόψεις στο σχολικό αυτό κτίριο που στέγαζε το «Σωκράτη» για αρκετά χρόνια.

Ο μαθητικός πληθυσμός του σχολείου

Στον πίνακα που ακολουθεί και ο οποίος έχει πρωτοπαρουσιαστεί στην έκθεση του Μητράκου και των συνεργατών του, αποτυπώνονται με ενάργεια οι πληθυσμιακές τάσεις του «Σωκράτη» για αρκετά σχολικά χρόνια, και μάλιστα, σε σχέση με το σύνολο των ελληνοπαίδων σχολικής ηλικίας στο Μοντρεάλ.

Με χρονική αφετηρία το μέσον της δεκαετίας του 1940 προκύπτει ότι τη σχολική χρονιά 1945-46 το γενικό σύνολο των μαθητών που φοιτούσαν στο ελληνικό παροικιακό σχολείο έφτανε τους 93 μαθητές. Την ίδια εκείνη σχολική χρονιά στην ευρύτερη περιοχή του Μοντρεάλ διέμεναν 285 παιδιά αντίστοιχης σχολικής ηλικίας. Μια ποσοστιαία συσχέτιση και μια αντίστοιχη απεικόνιση αυτών των αριθμητικών μεγεθών δείχνει ότι ένα ποσοστό 32,6% του εν δυνάμει μαθητικού πληθυσμού παρακολουθούσε μαθήματα στο «Σωκράτη». Αν σκεφτεί κανείς ότι ο «Σωκράτης» ήταν και το μοναδικό ελληνικό σχολείο στο Μοντρεάλ τα χρόνια εκείνα το οποίο, εάν επιθυμούσαν βεβαίως, θα μπορούσαν να επιλέξουν οι Έλληνες γονείς για να φοιτήσουν τα παιδιά τους, το ποσοστό του 32,6% δύσκολα θα χαρακτηριζόταν ικανοποιητικό με βάση, τη σε όλους τους τόνους, διακηρυσσόμενη θέρμη των Ελλήνων μεταναστών για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση και την ελληνική παιδεία των απογόνων τους.

Η σύγκριση των αντίστοιχων αριθμητικών δεδομένων για τα επόμενα είκοσι πέντε χρόνια (1945-1970) λειτουργίας του κοινοτικού σχολείου είναι πραγματικά άκρως διαφωτιστική για τη φθίνουσα πορεία του «Σωκράτη», όσον αφορά στο μαθητικό του πληθυσμό. Ασφαλώς, οι τρέχουσες εξελίξεις ολόκληρης εκείνης της 25ετίας σε όλα τα επίπεδα, εντός και εκτός της ελληνικής παροικίας του Μοντρεάλ, δε θα πρέπει να παρα-

βλέπονται ή να αγνοούνται εν προκειμένω. Όμως, η πληθυσμιακή εικόνα του παροικιακού σχολείου, όπως άλλωστε υπογραμμίζουν και οι ίδιοι οι συντάκτες της σχετικής έκθεσης, είναι ανησυχητικά απελπιστική.

Τη σχολική χρονιά 1969-70 μόνο το 12,1% των εν δυνάμει μαθητών του παροικιακού σχολείου παρακολούθουσαν μαθήματα στο «Σωκράτη», αν και ο απόλυτος αριθμός των μαθητών του σχολείου είχε φτάσει τα 630 παιδιά. Ο αριθμός αυτός των μαθητών του «Σωκράτη» στα τέλη της δεκαετίας του 1960 αποκτά ένα διαφορετικό νόημα αν συγκριθεί με το σύνολο των 4.565 ελληνοπαίδων σχολικής ηλικίας που, για μια σειρά από λόγους και αιτίες, «γύριζαν την πλάτη» τους στο ημερήσιο ελληνικό σχολείο του Μοντρεάλ.

Συνολικός αριθμός ελληνοπαίδων στο Μοντρεάλ και αριθμός μαθητών του «Σωκράτη» στη διάρκεια της χρονικής περιόδου 1945-1970

σχολική χρονιά	σύνολο παιδιών	μαθητές Σωκράτη	ποσοστό %
1945-46	285	93	32,6
1946-47	295	71	24,1
1947-48	324	84	25,9
1948-49	364	74	20,3
1949-50	365	98	26,8
1950-51	367	89	24,3
1951-52	372	48	12,9
1952-53	415	66	15,9
1953-54	538	77	14,3
1954-55	610	98	16,1
1955-56	912	127	13,9
1956-57	1134	157	13,8
1957-58	1477	170	11,5
1958-59	2041	210	10,3
1959-60	2532	228	9,0
1960-61	2767	237	8,6

σχολική χρονιά	σύνολο παιδιών	μαθητές Σωκράτη	ποσοστό %
1961-62	3268	251	7,7
1962-63	3489	335	9,6
1963-64	3596	410	11,4
1964-65	3950	553	14,0
1965-66	3957	546	13,8
1966-67	4081	551	13,5
1967-68	4697	620	13,2
1968-69	4707	579	12,3
1969-70	5195	630	12,1

Σημείωση: Οι αριθμοί για το σύνολο των μαθητών ελληνικής καταγωγής έχουν υπολογισθεί κατά προσέγγιση με βάση τη πληθυσμιακή αναλογία των ελληνικής καταγωγής κατοίκων του Μοντρεάλ.

Όπως δείχνουν και οι σχετικοί αριθμοί (σύνολο παιδιών ελληνικής καταγωγής στην περιοχή και σύνολο μαθητών του Σωκράτη) συνόλου μαθητών του «Σωκράτη» κατά σχολική χρονιά από το 1945 και έπειτα, παρατηρείται μια σταθερή καθοδική πορεία του ποσοστού των μαθητών του σχολείου. Η καθοδική αυτή τάση καταγράφεται με ιδιαίτερη ένταση γύρω στα 1960, οπότε και σημειώνεται το συγκριτικά χαμηλότερο ποσοστό ολόκληρης της 25ετίας τη σχολική χρονιά 1961-62 (ποσοστό συμμετοχής του «Σωκράτη» μόλις στο 7,7%). Οι μαζικές μεταναστευτικές εγκαταστάσεις Ελλήνων στο Μοντρεάλ την περίοδο εκείνη (Chimbas 1980, Giannacopoulos 1977, Bombas 1981) και η συνακόλουθη αριθμητική αύξηση του συνολικού αριθμού ελληνοπαίδων στην ελληνική παροικία του Μοντρεάλ, φαίνεται πως δεν ενίσχυσαν αρχικά τα ποσοστά φοίτησης στον «Σωκράτη». Με άλλα λόγια ο «Σωκράτης», αντί να μεγαλώνει και να ανοίγεται αριθμητικά με τη παρατηρούμενη αύξηση της ελληνικής παροικίας στο Μοντρεάλ, μάλλον συρρικνώνεται.

Κάποιες από τις πιθανές εξηγήσεις αυτού του πτωτικού φαινομένου στο μαθητικό πληθυσμό του «Σωκράτη», ως ποσοστό του συνόλου των εν δυνάμει μαθητών του σχολείου που το χαρακτηρίζει ουσιαστικά σε όλη τη διάρκεια του μεσοπολέμου, θα μπορούσαν ενδεχομένως να είναι - τουλάχιστον μεταπολεμικά - και οι παρακάτω σε μια συνοπτική τους διατύπωση:

1. Η εμφανέστατη απροθυμία - αρκετοί την έχουν ονομάσει κατά καιρούς εχθρικότητα, καχυποψία και ανοιχτή πολεμική - των παλαιότερων και των «πιο καλά οικονομικά φτιαγμένων» Ελλήνων μεταναστών στο Μοντρεάλ, των «παλαιομεταναστών» κατά τον Σταθόπουλο (1977), οι οποίοι δεν επιθυμούσαν και δεν δέχονταν να συμμετέχουν στα υπάρχοντα παροικιακά και κοινοτικά ιδρύματα - του σχολείου «Σωκράτης» περιλαμβανομένου ασφαλώς - τους νεομετανάστες και τα παιδιά τους που εγκαταστάθηκαν, κατά κανόνα, μεταπολεμικά στο Μοντρεάλ και στον Καναδά ολόκληρο.

2. Η αντικειμενική αδυναμία, που ήταν εμφανής και αναπόφευκτη από πλευράς των νεο-μεταναστών στο Μοντρεάλ, να ανταποκριθούν στις οικονομικές απαιτήσεις με τη μορφή υποχρεωτικών διδασκτρων για να παρακολουθήσουν τα παιδιά τους μαθήματα στο ελληνικό σχολείο «Σωκράτης».

Μεταξύ άλλων, το σχολείο «Σωκράτης» εν προκειμένω, με όλες τις σχετικές παραμέτρους στη διαχρονική του εξελικτική πορεία, αποτελεί γλαφυρή ένδειξη του όλου αυτού πλέγματος των ιδιόμορφων σχέσεων νεοφερμένων και παλαιομεταναστών. Κάτι που μεταλλαγμένο και μετεξελιγμένο σε μορφή και περιεχόμενο κάθε άλλο παρά απουσιάζει και από τη σημερινή παροικιακή σκηνή. Μια ιδιότυπη σχέση, που η Γαβάκη (1983) την έχει σχηματικά κωδικοποιήσει ως σχέση σύγκρουσης και συνεργασίας σε καθημερινή βάση και σε όλα σχεδόν τα επίπεδα, από το προσωπικό και το οικογενειακό έως το συλλογικό και το παροικιακό. Ασφαλώς η περίπτωση του Μοντρεαλίτικου ελληνισμού δεν αποτελεί μεμονωμένο φαινόμενο ή εξαίρεση, αφού ανάλογα φαινόμενα έχουν καταγραφεί και στον ελληνισμό των ΗΠΑ (Kourvetaris 1983), στην ελληνική παροικία της Αυστραλίας (Τάμης 1997), στους Έλληνες της (πρώην) Δ. Γερμανίας (Δαμανάκης 1989) και αλλού.

Η με την ευρεία έννοια του όρου πολιτική διάσταση της ενδο-παροικιακής αυτής αντιπαράθεσης και των εσωτερικών αντιπαλοτήτων και συγκρούσεων μεταξύ παλαιομεταναστών και νεομεταναστών στο Μοντρεάλ, αποτελεί ένα συγκεκριμένο στοιχείο στα παροικιακά πράγματα και στον τομέα της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης ειδικότερα που δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής.

Είναι χρήσιμο στο σημείο αυτό να υπογραμμισθεί ότι, μέχρι και ολόκληρη σχεδόν τη δεκαετία του 1970, η Ελληνική Κοινότητα του Μοντρεάλ στο μεγάλο της σύνολο

(διοικούντες, στελέχη, υπεύθυνοι για τη λειτουργία του «Σωκράτη», λοιπές υπηρεσίες του κοινοτικού οργανισμού καθώς και η συντριπτική πλειονότητα των μελών της Κοινότητας) εθεωρείτο από τους νεομετανάστες ως ο κατά κανόνα συντηρητικός, - όχι σπάνια μάλιστα, ο αντιδραστικός - παροικιακός οργανισμός, με άμεση εξάρτηση ή και υποταγή στις επιθυμίες της εκκλησίας και υπερ-συντηρητικών κύκλων εντός και εκτός της ελληνικής ομογένειας του Μοντρεάλ (Marcil 1981).

Εν ολίγοις, η αντιπαράθεση, οι ποικιλόμορφες συγκρούσεις στα διάφορα παροικιακά μέτωπα και το μη άνοιγμα του «Σωκράτη» στα παιδιά των νεο-μεταναστών, βρίσκονται σαφέστατα σε πλήρη αρμονία και μέσα στο πολιτικό αυτό κλίμα της διαφοροποίησης, της συνεργασίας και της σύγκρουσης που λειτουργούσε και λειτουργεί αμφίδρομα. Το σκηνικό ξετυλιγόταν ως εξής: οι παλιότεροι Έλληνες στο Μοντρεάλ δεν «άνοιγαν τις πόρτες» του παροικιακού σχολείου για τα παιδιά των νεοφερμένων συμπατριωτών τους, ενώ από τη δική τους πλευρά οι νεομετανάστες στην ελληνική παροικία του Μοντρεάλ δεν ήθελαν (και) με τη δική τους παρουσία στο «Σωκράτη» να φαίνεται ότι συνεργάζονται με τους παλιομετανάστες, τους «συντηρητικούς» της παροικίας και τους «παπαδικούς» της Ελληνικής Κοινότητας. Έτσι και τα δύο «στρατόπεδα» συνέβαλαν, από τη δική τους οπτική και πρακτική το καθένα και με αντίστοιχες στοχεύσεις, σ' αυτό το διαχωρισμό στους «δικούς μας» και τους «άλλους».

Οι μεταπολεμικοί Έλληνες μετανάστες στο Μοντρεάλ

Η μαζική ελληνική μετανάστευση που ακολούθησε μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και του Εμφυλίου στην περίπτωση της Ελλάδας (Δαμανάκης 1989, Μπόμπας 1992, Πετρόπουλος 1988), μια πολυάριθμη μεταναστευτική αλυσίδα με προορισμό την Αυστραλία, τις ΗΠΑ, τον Καναδά, τη Νότιο Αφρική και τη Δυτική (κυρίως) Ευρώπη (Γερμανία, Βέλγιο και Σουηδία, πρωταρχικά), όπως ήταν αναμενόμενο, επέφερε δραστικές δημογραφικές (και όχι μόνο) ανακατατάξεις και στην ελληνική παροικία του Μοντρεάλ. Το συνολικό παροικιακό σκηνικό, στην ουσία, «ξαναστήθηκε» σημαντικά τροποποιημένο. Το ίδιο και η ελληνόγλωσση εκπαίδευση συνολικά, του κοινοτικού σχολείου «Σωκράτη» περιλαμβανομένου.

Πρώτα απ' όλα η υπάρχουσα οργανωτική δομή κλονίστηκε εκ βάθρων. Οι ήδη υπάρχοντες, λίγοι σε αριθμό και μικρής εμβέλειας και σε επίπεδο παρεχομένων υπηρεσιών, παροικιακοί οργανισμοί (Stathopoulos 1971) υποχρεώνονται, από τα νέα αυτά δημογραφικά δεδομένα και τις πιεστικές ανάγκες-απαιτήσεις των νεοφερμένων στην ελληνική παροικία του Μοντρεάλ, να αλλάξουν μορφή, περιεχόμενο και στρατηγική.

Υπό το πρίσμα αυτών των έντονων εξελίξεων, το ημερήσιο δίγλωσσο σχολείο «Σωκράτης», ακόμη και να ήθελε, δύσκολα θα μπορούσε να παραμείνει για μεγάλο χρονικό

διάστημα έξω από τη δυναμική αυτή παλίνρροια, που άγγιζε στο πέραςμά της κάθε πτυχή και κάθε επίπεδο οργάνωσης της ελληνικής παροικίας (Sirros 1973). Τα παροικιακά πράγματα έπαιρναν μια νέα τροπή. Αν μη τι άλλο, η ιστορική εξέλιξη του ελληνικού σχολείου και η ριζική αναδιοργάνωση του «Σωκράτη» γύρω στο 1970 πιστοποιούν με τον πιο εύγλωττο τρόπο, την αδήρητη αναγκαιότητα για ένα νέο, ουσιαστικά, ξεκίνημα της ελληνικής παροικίας γενικά και του δίγλωσσου ελληνικού σχολείου ειδικότερα. Ανάλογες προσαρμογές και αναδιοργανώσεις καταγράφονται την περίοδο εκείνη και στο σύνολο των εκπαιδευτικών διακανονισμών για παροχή ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και εκτός του δίγλωσσου σχολείου «Σωκράτης» (π.χ. η ίδρυση της Ελληνικής Ομοσπονδίας Γονέων και Κηδεμόνων της Μείζονος Μοντρεάλης, η αναδιάρθρωση των απογευματινών σχολείων της Ελληνικής Κοινότητας Μοντρεάλ).

Η μαζικότητα του μεταπολεμικού μεταναστευτικού ρεύματος στο σύνολό του έχει κατ'επανάληψη αποτυπωθεί στη σχετική βιβλιογραφία (Gavaki 1977, Chimbos 1980, Constantinides 1983 για τον ελληνισμό του Καναδά) αλλά και στις βιοματικές μαρτυρίες των ίδιων των εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων μεταναστών ανά τον κόσμο (ΥΠ.ΕΞ 1980).

Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο συνολικός αριθμός Ελλήνων μεταναστών στον Καναδά το έτος 1951 - με κριτήριο κατηγοριοποίησης εκ μέρους της Στατιστικής Υπηρεσίας του Καναδά την εθνική καταγωγή των διαμενόντων στη χώρα - ήταν μόλις 13.966 άτομα. Την ίδια χρονιά στην Επαρχία του Κεμπέκ καταγράφονταν 3.388 άτομα ελληνικής καταγωγής (Statistics Canada 1973a). Μια δεκαετία μόνο αργότερα, το έτος 1961, ο συνολικός αριθμός των Ελλήνων σε καναδικό έδαφος είχε υπερτετραπλασιαστεί φτάνοντας τα 56.475 άτομα. Την ίδια χρονική περίοδο η Επαρχία του Κεμπέκ φιλοξενούσε το συγκριτικά μεγαλύτερο αριθμό Ελλήνων μεταναστών απ' όλες τις υπόλοιπες καναδικές επαρχίες. Είναι προφανές από τα αριθμητικά αυτά μεγέθη ότι ενώ χρειάστηκαν πενήντα χρόνια ελληνικής μετανάστευσης για να φτάσει ο αριθμός των Ελλήνων στον Καναδά τις 14.000, μια δεκαετία και μόνο (1950-1960) ήταν αρκετή για να γίνει τετραπλάσιος αυτός ο αριθμός. Οι αντίστοιχοι αριθμοί για το 1971, σε επίπεδο Καναδά αλλά και σε επίπεδο Επαρχίας του Κεμπέκ που μας ενδιαφέρει πιο άμεσα εδώ, επιβεβαιώνουν τη σημαντική αύξηση Ελλήνων μεταναστών στο βορειοαμερικάνικο αυτό χώρο, ένα σύνολο 124.475 ατόμων ελληνικής καταγωγής το έτος 1971, σύμφωνα πάντα με την καναδική στατιστική υπηρεσία.

Συνακόλουθα, οι 8-10 παροικιακοί οργανισμοί που μέχρι τη δεκαετία του 1950 αποτελούσαν τη συνολική ενδοπαροικιακή οργάνωση του Μοντρεαλίτικου ελληνισμού, πολλαπλασιάζονται και σε απόλυτο αριθμό αλλά και σε ευρύτητα περιεχομένου, παρεχομένων υπηρεσιών και δραστηριοτήτων (Κωνσταντινίδης 1985). Στο πλαίσιο αυτό «κινείται» και ο «Σωκράτης», με τις όποιες ιδιαιτερότητες και ιδιομορφίες του ως παροικιακού

εκπαιδευτικού και πολιτισμικού ιδρύματος, με ιστορία μισού αιώνα λειτουργίας και προσφοράς στο Μοντρεάλ αλλά και στον Καναδά γενικότερα.

Περί τα τέλη περίπου της δεκαετίας του 1960, το παραδοσιακό «μονοπόλιο» της Ελληνικής Κοινότητας του Μοντρεάλ, ως της μοναδικής Κοινότητας στην ευρύτερη περιοχή του Μοντρεάλ, ολοκληρώνει τον κύκλο του. Νέες -μικρότερες- Ελληνικές Κοινότητες ιδρύονται με πρωτοβουλία των νεοφερμένων Ελλήνων στο Μοντρεάλ και, αναπόφευκτα, μια νέα εποχή στα κοινοτικά πράγματα αρχίζει. Συνεργασίες και συγκρούσεις παρατηρούνται πάντα στο παροικιακό προσκήνιο και μάλιστα ακόμη πιο έντονες. Ο «Σωκράτης» μπαίνει με τη σειρά του και αυτός, εκών άκων θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς, στο στόχαστρο των δραστικών μεταρρυθμίσεων και των αναπροσαρμογών, που επιβάλλουν οι γενικότερες ανακατατάξεις στο Κεμπέκ και οι μαζικές πιεστικές φωνές των χιλιάδων νεοφερμένων στην ελληνική παροικία του Μοντρεάλ.

Και σ' αυτή την περίοδο οι εντάσεις, οι αντιπαραθέσεις και οι κάθε είδους συγκρούσεις αποτελούσαν κατά βάση τον κανόνα και όχι την εξαίρεση. Ο χρόνιος πόλεμος Βενιζελικών και Βασιλικών, παλαιομεταναστών και νεοφερμένων, αναζωπυρωνόταν και φούντωνε ανά πάσα στιγμή, ακόμη και «δι' ασημαντον αφορμήν». Ο γενικότερος αναδιοργανωτικός οργασμός σε επίπεδο παροικιακών συλλογικών σχημάτων - του πεδίου της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης περιλαμβανομένου - που σημάδευε τη χρονική αυτή περίοδο ιδιαίτερος έντονα, ήταν πρόκληση και για τους μεν και για τους δε. Η κατάσταση θα χειροτερεύσει ακόμη περισσότερο με τη δικτατορία που επεβλήθη στην Ελλάδα το 1967. Κατά κανόνα το παροικιακό κατεστημένο και η εκκλησία συντάσσονται με τη δικτατορία ενώ οι μάζες των νεομεταναστών έχουν έντονη αντιδικτατορική τοποθέτηση.

Ο «Σωκράτης» εισέρχεται σε τροχιά δραστικών μεταβολών τόσο ως προς τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του, όσο και ως προς τις εσωτερικές παραμέτρους της δομής και της καθημερινής λειτουργίας του, ως δίγλωσσου παροικιακού σχολείου στην πόλη του Μοντρεάλ και στην Επαρχία του Κεμπέκ γενικότερα. Και τούτο παρά το αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι υπήρχαν συγκεκριμένα άτομα ή και ομάδες ατόμων στην ελληνική παροικία του Μοντρεάλ που προσπαθούσαν με διάφορα μέσα και τρόπους να αντισταθούν και να ανακόψουν οποιαδήποτε αλλαγή του υπάρχοντος status quo του «Σωκράτη» και το άνοιγμα του παροικιακού σχολείου σε όλους τους νεομετανάστες. Υπήρχαν επίσης αρκετά άτομα στην παροικία τα οποία, είτε από άγνοια των δεδομένων της εποχής είτε από εσφαλμένη πληροφόρηση ή και έλλειψη διορατικότητας για το μέλλον του ελληνικού αυτού σχολείου, εθελουφλούσαν μπροστά στην ποικιλόμορφα αναδυόμενη γαλλόφωνη πραγματικότητα στην Επαρχία του Κεμπέκ, η οποία με τη σειρά της είχε αποκτήσει μια έντονη δυναμική, επηρεάζοντας κάθε πτυχή της προσωπικής και της κοινωνικής ζωής στην καναδική αυτή Επαρχία. Παρ' όλα αυτά, και παρά τις ενδοπαροικιακές αυτές αντι-

δράσεις και αντιστάσεις που κάθε άλλο παρά αμελητέες ήταν στα παροικιακά δρώμενα, όπως έχει επισημανθεί σχετικώς (π.χ. Manolakos 1985), το τρένο των εξελίξεων και των ριζικών ανακατατάξεων είχε ήδη πάρει το νέο δρόμο που οδηγούσε νομοτελειακά στη νέα πραγματικότητα των δεκαετιών του 1970 και του 1980.

Να σημειωθεί για μια ακόμη φορά ότι, από τότε που ιδρύθηκε το παροικιακό σχολείο στις αρχές του αιώνα έως και το 1964 ο «Σωκράτης» στεγαζόταν στο υπόγειο της κοινοτικής εκκλησίας της Αγίας Τριάδας, στη γωνία σχεδόν των λεωφόρων Sherbrooke και St. Laurent -ένα άτυπο γεωγραφικό σύνορο του γαλλόφωνου και του αγγλόφωνου Μοντρεάλ με τη δική του συμβολική σημασία. Με αυτό το «κτιριακό δεδομένο» για το σχολείο όλα αυτά τα χρόνια, πολύ δύσκολα θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς ότι το υπόγειο αυτό της εκκλησίας ήταν και ο πλέον κατάλληλος και ενδεδειγμένος σχολικός χώρος για τη στέγαση και την εκπαίδευση των ελληνοπαίδων της ευρύτερης περιοχής. Οι πολλές ελλείψεις, οι ατέλειες και η αντικειμενική δυσλειτουργικότητα του χώρου αυτού για ένα παροικιακό σχολείο όπως ο «Σωκράτης», όχι μόνο δεν ήταν άγνωστα ζητήματα για το σύνολο των Ελλήνων του Μοντρεάλ, που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο εμπλέκονταν στα του «Σωκράτη» όλα εκείνα τα χρόνια, αλλά έχουν πολλές φορές επισημανθεί και έχουν γίνει μάλιστα αντικείμενο αρνητικής κριτικής σε κάθε σχετική αναφορά (Metrakos et al. 1970).

Ο «Σωκράτης» «ενηλικιώνεται» και αναπτύσσεται

Το 1962, η Ελληνική Κοινότητα του Μοντρεάλ με τη συνδρομή και την οικονομική στήριξη του συνόλου σχεδόν της ελληνικής παροικίας στην ευρύτερη περιοχή, καταφέρνει και χτίζει μια καινούρια ελληνορθόδοξη εκκλησία. Η εκκλησία αυτή, ο Άγιος Γεώργιος, η οποία εξακολουθεί να είναι και σήμερα ο καθεδρικός ναός του ελληνισμού που κατοικεί στο μητροπολιτικό Μοντρεάλ, με την παρουσία της σηματοδότησε το νέο ξεκίνημα και τη νέα εποχή στα παροικιακά πράγματα. Όχι τυχαία βεβαίως, σε χώρο της καινούριας αυτής εκκλησίας στεγάζεται αμέσως τμήμα του ελληνικού σχολείου «Σωκράτης».

Έτσι, από το έτος 1962 και για αρκετά χρόνια μετά, ένα ακόμη παράρτημα του «Σωκράτη» αρχίζει να λειτουργεί στο υπόγειο του ναού που χωροτάξικά βρισκόταν κάπως έξω (2455 Côte St Catherine Blvd) από τις παραδοσιακές γειτονιές που, τα πρώτα ιδίως χρόνια, κατοικούσε το σύνολο σχεδόν των Ελλήνων του Μοντρεάλ. Το παράρτημα αυτό του σχολείου, από την αρχή της λειτουργίας του στο υπόγειο του ναού, ονομάστηκε το σχολείο του «Αϊ Γιώργη» και με το όνομα αυτό έμεινε γνωστό στην ελληνική παροικία.

Ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός ελληνοπαίδων στο Μοντρεάλ και η αντίστοιχη ζήτηση από πλευράς των Ελλήνων γονέων επιβάλλουν τη de facto ανάπτυξη και την παραπέρα επέκταση του ημερήσιου κοινοτικού σχολείου. Πολύ σύντομα, και πριν καλά-

καλά οργανωθεί το σχολείο του Άϊ Γιώργη, οι ανάγκες είναι τέτοιες που ο «Σωκράτης» αποκτά και άλλα πρόσθετα παραρτήματα σε σχολικά κτίρια (εν μέρει) αυτή τη φορά.

Σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία, το έτος 1968 ανοίγει τις πόρτες του ένα τρίτο παράρτημα του κοινοτικού σχολείου από τους υπεύθυνους του «Σωκράτη» στην περιοχή του Park Extension, την αποκαλούμενη από πολλούς και καρδιά, ή γειτονιά ή και κέντρο του Μοντρεαλίτικου ελληνισμού. Το νέο αυτό παράρτημα του «Σωκράτη», που αρχίζει να λειτουργεί αμέσως από τη σχολική χρονιά 1968-69, στεγάζεται και πάλι σε ένα ακόμη υπόγειο εκκλησίας, της Κοίμησης της Θεοτόκου, στο 7700 de l' Erée - ένα εκκλησιαστικό κτίριο που προϋπήρχε στην περιοχή και αγοράστηκε από την Ελληνική Κοινότητα του Μοντρεάλ και στη συνέχεια οι ιθύνοντες της Κοινότητας το διαμόρφωσαν σε ελληνορθόδοξο ναό το 1968.

Με τη μορφή παρενθετικής επισήμανσης στην ιστορική αυτή ιχνηλάτηση του ελληνικού κοινοτικού σχολείου, δεν μπορεί παρά να παρατηρήσει κανείς ότι το παράρτημα-σχολείο του Άϊ Γιώργη δημιουργήθηκε 37 ολόκληρα χρόνια μετά από την αρχική ίδρυση του «Σωκράτη» το 1925, ενώ το επόμενο παράρτημα-σχολείο της Κοίμησης της Θεοτόκου άρχισε να λειτουργεί, ως δίγλωσσο σχολείο κι αυτό, έξι μόνο χρόνια μετά το άνοιγμα του δεύτερου παραρτήματος.

Σιγά-σιγά η ιδέα και οι συγκεκριμένες επιδιώξεις και οι πρωτοβουλίες για ριζική αναδιάρθρωση του σχολείου, έτσι που να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των καιρών, άρχισαν να βρίσκουν και υποστηρικτές ακόμη και μέσα στους παραδοσιακά συντηρητικούς κύκλους της Κοινότητας, δημιουργώντας μέχρι και ευδιάκριτα ρήγματα μεταξύ των ίδιων των «Κοινοτικών», ορισμένοι από τους οποίους είχαν ήδη αρχίσει να συλλαμβάνουν τα μηνύματα της εποχής και οι οποίοι πρότειναν το άνοιγμα του «Σωκράτη» προς κάθε κατεύθυνση (Manolakos 1985).

Στο τέλος της δεκαετίας του 1960, τα τρία σχολικά παραρτήματα - τα τρία σχολεία καθώς συνήθιζαν να τα ονομάζουν στην ελληνική παροικία- ήταν γεγονός, παρά και πέρα από τα όποια (απολύτως υπαρκτά) προβλήματα ή και ατέλειες στην καθημερινή τους λειτουργία. Όπως επίσης γεγονός ήταν ότι και τα τρία αυτά ημερήσια κοινοτικά δίγλωσσα σχολεία στεγάζονταν σε υπόγειους χώρους που διαμορφώθηκαν όσο γινόταν καλύτερα προς τούτο, σε υπόγεια μάλιστα των αντίστοιχων τριών εκκλησιών της Κοινότητας του Μοντρεάλ: ένα στοιχείο σημαντικό τόσο σε συμβολικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο, με ιδιαίτερη σημασία. Και τούτο, για να το πούμε μια ακόμη φορά, η συστέγαση αυτή εκκλησίας και κοινοτικού σχολείου και η καθημερινή συμβίωση και συνύπαρξη στον ίδιο φυσικό χώρο φαίνεται να αποτελεί δεδομένη παράμετρο της ιστορικής ιχνηλάτησης του «Σωκράτη» (καθώς και άλλων παρόμοιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων

στην ελληνική διασπορά γενικότερα), που θα πρέπει να θεωρείται και ως ξέχωρη μεταβλητή μελέτης και ανάλυσης.

Προχωρώντας ένα βήμα παραπέρα, σ' αυτή τη θεώρηση της συγκεκριμένης διάστασης σχετικά με τις στενές σχέσεις εκκλησίας και κοινοτικού σχολείου, η οποία κατά κανόνα είναι πράγματι συνειδητή επιλογή των διοικούντων τα κοινοτικά πράγματα γενικά, μπορεί κανείς να διαπιστώσει έναν εμφανή συντηρητισμό που, άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο, φαίνεται πως χαρακτήριζε σχεδόν πάντα το ημερήσιο αυτό ελληνικό σχολείο στο Μοντρεάλ. Η επιρροή αυτή άλλωστε -αρκετές φορές μάλιστα άκρατη και άνευ ιδιαιτέρως αποχρώτων λόγου- και η «σφραγίδα» της εκκλησίας στα του «Σωκράτη» δύσκολα θα μπορούσε να αμφισβητηθεί από τον αντικειμενικό παρατηρητή του ελληνισμού στο Μοντρεάλ αλλά και του καναδικού ελληνισμού συνολικά. Οι γνωρίζοντες πρόσωπα και πράγματα σχετικά με τον ελληνισμό του Μοντρεάλ -για να περιορίσουμε τις αναφορές μόνο σ' αυτό το τμήμα του καναδικού ελληνισμού εν προκειμένω- «εκ των έσω» θα μπορούσαν, ανά πάσα στιγμή, να επιβεβαιώσουν όλες αυτές τις επισημάνσεις σχετικά με την εκκλησία, τους «ανθρώπους της», το κοινοτικό σχολείο, τους «ανθρώπους του» (που συχνά είναι οι ίδιοι και στα της εκκλησίας και στα του σχολείου) και τις σχέσεις μεταξύ τους. Ολόκληρη η ιεραρχία της εκκλησίας στο Μοντρεάλ ήθελε (θέλει), και πάντα επιδιώκει να έχει το κοινοτικό ημερήσιο σχολείο, αλλά και τα άλλα παροικιακά σχολεία όταν και όσο αυτό είναι εφικτό, υπό τη δική της «σκέπη». Άλλωστε η περίπτωση του «Σωκράτη» και της παροικίας του Μοντρεάλ μόνο μεμονωμένες περιπτώσεις ή εξαιρέσεις δεν μπορούν να θεωρούνται.

Αυτό που επιγραμματικά ονομάστηκε «ήσυχη επανάσταση» (revolution tranquille) και που άγγιξε καταλυτικά κάθε πτυχή και κάθε μέλος της κεντρικώτερης κοινωνίας στη δεκαετία του 1960, λειτούργησε αναμφίβολα και ως το ευρύτερο κοινωνικοπολιτισμικό και πολιτικό πλαίσιο του Μοντρεάλ και συνέβαλε στις δραστικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στο σχολείο «Σωκράτης» και, κατ' επέκταση, στη δίγλωσση εκπαίδευση του καναδικού ελληνισμού. Έτσι και αλλιώς τα πάντα, ή σχεδόν τα πάντα, εκείνη την περίοδο στο Κεμπέκ βρισκόνταν υπό καθεστώς μετεξέλιξης και αλλαγής. Η ελληνική παροικία στο σύνολό της, και ο «Σωκράτης» εν προκειμένω, πολύ δύσκολα θα μπορούσαν να μείνουν έξω από αυτό το γενικότερο κλίμα της εποχής· όπως και δεν έμειναν.

Ο χώρος της εκπαίδευσης στην Επαρχία του Κεμπέκ συνολικά ήταν εξάλλου ο υπ' αριθμόν ένα θεσμός που δοκίμαζε και δοκιμαζόταν από τις ριζικές αλλαγές, που με τη σειρά τους εξέφραζαν και αντανάκλούσαν τη νέα διαμορφούμενη πραγματικότητα στη γαλλόφωνη αυτή επαρχία του Καναδά. Γνωστός μελετητής (Magnuson 1980: 105) του κεντρικώτερου εκπαιδευτικού συστήματος σκιαγραφεί επιγραμματικά το συγκεκριμένο στίγμα της εποχής σχετικά με τα εκπαιδευτικά δρώμενα: «Από όλες τις αλλαγές που

πραγματοποιήθηκαν στο Κεμπέκ στη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 καμιά δεν εκφράζει καλύτερα την ήσυχη επανάσταση από τη σχολική μεταρρύθμιση. Εκπαιδευτικές αλλαγές τις οποίες ούτε καν μπορούσε να διανοηθεί κανείς δέκα χρόνια νωρίτερα, πραγματοποιήθηκαν με πολύ λίγο σεβασμό στην παράδοση».

Ο επιχειρούμενος εκδημοκρατισμός του εκπαιδευτικού συστήματος στην Επαρχία του Κεμπέκ με το άνοιγμα των θυρών σε κάθε κάτοικο της επαρχίας, ειδικά σε σχέση με το γαλλόφωνο πληθυσμό, που συστηματικά και συνειδητά είχε αποκλεισθεί για πάρα πολλά χρόνια από τις εκπαιδευτικές παροχές στον ίδιο του τον τόπο (Gouvernement du Quebec 1979), η αυξάνουσα σπουδαιότητα και η απολύτως πρώτη προτεραιότητα που δινόταν στη γαλλική γλώσσα σ' ολόκληρη τη γαλλόφωνη αυτή επαρχία, και τα εθνικού χαρακτήρα αιτήματα των γαλλόφωνων που διαρκώς γινόντουσαν και πιο επιτακτικά, βρήκαν πολλούς μιμητές (όχι όμως απαραίτητα και υποστηρικτές πάντα) ανάμεσα στους μεταναστευτικούς πληθυσμούς, που κυριολεκτικά είχαν κατακλύσει τον Καναδά ολόκληρο και την Επαρχία του Κεμπέκ εν προκειμένω.

Τηρουμένων των αναλογιών και με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους την περίοδο εκείνη, οι Έλληνες του Μοντρεάλ, σιγά-σιγά, άρχισαν να ακολουθούν αυτό το γενικότερο ρεύμα, μπαίνοντας κι αυτοί με τη σειρά τους στην τροχιά αυτών των αιτημάτων για αναδιάρθρωση και ανασυγκρότηση σε κάθε επίπεδο της συλλογικής (κυρίως) ζωής και παρουσίας τους. Το δίγλωσσο σχολείο «Σωκράτης» αποτέλεσε ένα συγκεκριμένο παράδειγμα και ένα πρόσφορο forum για να μουν σε πρακτική εφαρμογή όλες αυτές οι ανησυχίες και οι πολλαπλές πρωτοβουλίες για ριζικές αλλαγές και για την προοδευτική προσαρμογή του κοινοτικού σχολείου στα νέα δεδομένα. Ακόμη και η από χρόνων παράδοση της αγγλόφωνης κυριαρχίας στα αναλυτικά προγράμματα του «Σωκράτη» και η έντονη διστακτικότητα των παλαιομεταναστών να ανοίξουν τις πόρτες του παροικιακού σχολείου σε όλα ανεξαιρέτως τα ελληνόπουλα του Μοντρεάλ, δεν ήταν δυνατόν να συγκρατήσουν το χείμαρρο των αλλαγών της περιόδου εκείνης. Ο «Σωκράτης» περνούσε σε μιαν εντελώς καινούρια φάση της πολύχρονης σταδιοδρομίας του.

Στο συγκεκριμένο χώρο του κοινοτικού δίγλωσσου σχολείου καταγράφονται πολλές και σημαντικές εξελίξεις.

Με την αγορά ενός νέου σχολικού κτιρίου -ενός κτιρίου το οποίο από κατασκευής ήταν πράγματι σχολικό κτίριο και όχι το υπόγειο κάποιας εκκλησίας όπως συνέβαινε όλα τα προηγούμενα χρόνια στην περίπτωση του Σωκράτη-, και τη δημιουργία του παραρτήματος (σχολείου, όπως συνήθως ονομάζεται) στην περιοχή του Ville St. Laurent (μια γεωγραφική περιοχή έξω από την παραδοσιακή ελληνική γειτονιά του Μοντρεάλ), το επίσημο όνομα του κοινοτικού σχολείου αλλάζει. Από «Anglo-Greek School Socrates Inc.» που ήταν για

αρκετά χρόνια, το σχολείο ονομάζεται τώρα απλώς «Socrates Elementary School». Με την αγορά αυτού του σχολικού κτιρίου, τη λειτουργία του εκεί παραρτήματος με μεγάλη συμμετοχή μαθητών και την αλλαγή της επίσημης ονομασίας του «Σωκράτη», το σχολείο λειτουργεί έκτοτε σε δύο διαφορετικές τοποθεσίες με τη μορφή δύο ξεχωριστών αλλά στενά συνεργαζομένων παραρτημάτων. Το ένα από αυτά τα σχολικά παραρτήματα ή σχολεία λειτουργεί στον αριθμό 275 της οδού Houde, περιοχή Ville St. Laurent (γειτονικός δήμος του Μοντρεάλ), ενώ το άλλο παράρτημα του «Σωκράτη» παραμένει στο γνωστό πλέον υπόγειο της εκκλησίας του Άϊ Γιώργη (2455 Côte St. Catherine). Τα υπόγεια των άλλων δύο εκκλησιών, τα οποία για ορισμένα χρόνια φιλοξένησαν δεκάδες από τους μαθητές του «Σωκράτη», παύουν να λειτουργούν ως παραρτήματα του κοινοτικού σχολείου. Με την έννοια αυτή, και από κτιριακής άποψης, το σχολείο περνάει σε μια πιο οργανωμένη βάση.

Κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 1970-1971, ο συνολικός αριθμός των ελληνοπαίδων που παρακολουθούσαν μαθήματα και στα δύο παραρτήματα του «Σωκράτη» έφθανε τους 500 μαθητές και μαθήτριες (Χλέντζου 1974). Περίπου 300 από αυτά τα παιδιά επισκέπτονταν το σχολικό παράρτημα (το σχολείο) που λειτουργούσε στην περιοχή του Ville St. Laurent, ενώ οι υπόλοιποι 200 μαθητές παρακολουθούσαν τα σχολικά τους μαθήματα στο υπόγειο της εκκλησίας του Άϊ Γιώργη. Το σχολείο αυτό του Άϊ Γιώργη, ως σχολικό κτίριο, εξακολουθούσε να υστερεί αισθητά των βασικών προδιαγραφών για τα σχολικά κτίρια, παρά τις άοκνες και τις φιλότιμες προσπάθειες των ιθυνόντων της Κοινότητας και του σχολείου. Οι έντονες κριτικές και τα παράπονα των γονέων για την κτιριακή αυτή ανεπάρκεια του σχολείου στον Άϊ Γιώργη, έχουν καταγραφεί με ιδιαίτερα μελανά χρώματα και στον παροιγιακό τύπο της εποχής (Bombas 1988).

Λίγους μήνες μόνο αργότερα, τη σχολική χρονιά 1970-1971, η διοίκηση της Ελληνικής Κοινότητας του Μοντρεάλ αναλαμβάνει μια πολύ συγκεκριμένη και ενδιαφέρουσα πρωτοβουλία για το μέλλον του «Σωκράτη» υπό το φως των νέων δεδομένων της Επαρχίας του Κεμπέκ. Προετοιμάζει και υποβάλλει επισήμως, στις αρμόδιες αρχές της κυβέρνησης του Κεμπέκ, ένα ειδικό «Μνημόνιο» σχετικά με το ιστορικό, το παρόν και την επιθυμητή μελλοντική πορεία του «Σωκράτη» στο πλαίσιο της σύγχρονης κεντρικής κοινωνίας, με κεντρικό αίτημα και ζητούμενο την οικονομική ενίσχυση του παροιγιακού σχολείου. Είχε προηγηθεί βεβαίως, η σημαντική «Ενδιάμεση Έκθεση» του Μητρούκου και των συνεργατών του (1970) σχετικά με προτεινόμενες αναδιαρθρώσεις εκ βάθρων της ελληνικής παροιγιαίας του Μοντρεάλ.

Με τη Σύμπραξη της Επαρχιακής Κυβέρνησης

Πριν προχωρήσουμε στα επιμέρους σημεία της νέας αυτής φάσης του «Σωκράτη» θα πρέπει, για μια ακόμη φορά, να υπογραμμισθεί ότι η ριζική μεταμόρφωση του κοινοτικού

σχολείου, ως προς τη δομή του αλλά και ως προς το ακολουθούμενο πρόγραμμα σπουδών, πρέπει πάντα να εξετάζεται σαν οργανικό μέρος των γενικότερων αιτημάτων της εποχής για αναδιοργάνωση ολόκληρης της ελληνικής παροικίας του Μοντρεάλ. Μόνο έτσι μπορεί να γίνει καλύτερα και πληρέστερα κατανοητή η συνολική πορεία και η διαχρονική εξέλιξη του σχολείου.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω, η σχετική βιβλιογραφία είναι άκρως κατατοπιστική επ' αυτού (Stathopoulos 1971, Sirros 1974, Bombas 1981). Οι προτεραιότητες και οι πιεστικές καθημερινές ανάγκες-απαιτήσεις των νεομεταναστών στην ελληνική παροικία του Μοντρεάλ, που αποτελούσαν ειλικρινή έκφραση προσωπικών και συλλογικών αναγκών στη «νέα πατρίδα», έτειναν να διαμορφώνουν μια παμπαραικική κραυγή για άμεσες και ριζικές αλλαγές στην ήδη υπάρχουσα παροικιακή οργάνωση. Το «κλειστό» της Ελληνικής Κοινότητας έπρεπε να «σπάσει», είτε αυτό άρεσε είτε όχι σε ορισμένους. Η παμπαραικική απαίτηση για το «άνοιγμα» της προς όλους τους Έλληνες στην ευρύτερη περιοχή του Μοντρεάλ, είχε ήδη μετασχηματιστεί με μια δική της ιδιότυπη δυναμική.

Αναφερόμενοι ειδικότερα στην πορεία, που κατά την άποψή τους θα πρέπει να ακολουθήσει ο «Σωκράτης» τα αμέσως επόμενα χρόνια, οι συγγραφείς της «Ενδιάμεσης Έκθεσης» διατυπώνουν μια πολύ συγκεκριμένη πρόταση η οποία συνοδεύεται και από την ανάλογη επιχειρηματολογία -κάτι που δεν συνηθιζόταν και πολύ όλα τα προηγούμενα χρόνια λειτουργίας και εξέλιξης του «Σωκράτη». Πρόκειται για μια πρόταση που θα πρέπει να θεωρείται πραγματική τομή για κείνα τα χρόνια και με βάση την κρατούσα συλλογική νοοτροπία των ιθυνόντων αλλά και των περισσότερων γονέων του κοινοτικού σχολείου. Αποδεικνύοντας, λοιπόν, μέσα από συστηματικά συγκροτημένη και απολύτως τεκμηριωμένη επιχειρηματολογία το, εν πολλοίς, αδιέξοδο του «Σωκράτη» ως δίγλωσσο ημερήσιο ελληνικό σχολείο στο Μοντρεάλ, που κατάφερε απλώς να επιβιώνει με λίαν αμφιβόλου ποιότητας εκπαιδευτικά και παιδαγωγικά αποτελέσματα, ο Μητράκος και οι συνεργάτες του προτείνουν τη ριζική αναδιοργάνωση του σχολείου και την προσαρμογή του στα επίπεδα των δημόσιων σχολείων του Κεμπέκ. Μια τέτοια πρόταση και μια συνακόλουθη πρωτοβουλία με βάση υλοποίησης τη συγκεκριμένη πρόταση, εσήμαινε άμεσο «συνεταιρισμό» με την επαρχιακή κυβέρνηση, η οποία με τη σειρά της θα εκαλείτο να διαθέσει όλα τα απαραίτητα χρήματα που απαιτούνταν για τη συνολική δομική και τη λειτουργική μεταμόρφωση του παροικιακού σχολείου. Η σύμπραξη της Ελληνικής Κοινότητας ως παροικιακού συλλογικού φορέα υπεύθυνου για το σχολείο «Σωκράτης» με την επαρχιακή κυβέρνηση του Κεμπέκ έμπαινε έτσι καθοριστικά στο παροικιακό προσκήνιο.

Όμως, μια τέτοια σύμπραξη με την ντόπια κυβέρνηση και μάλιστα με πυρήνα αυτής της σύμπραξης το ημερήσιο δίγλωσσο σχολείο, ακουγόταν (το λιγότερο) σαν ανάθεμα στα

αυτιά πολλών μελών της ελληνικής παροικίας του Μοντρεάλ. Στην αντίληψη αυτών των μελών της παροικίας, ο κίνδυνος άλωσης και αλλοτριώσης του ελληνικού κοινοτικού σχολείου και το πέρασμα της διοίκησής του σε μη ελληνικά χέρια, φάνταζαν πολύ κοντινές και αναπόφευκτες εξελίξεις, τις οποίες βεβαίως απεύχονταν και απέρριπταν ασυζητητί και μετά βδελυγμίας. Ο φόβος και η δυσπιστία για τα κίνητρα, τις προθέσεις και τους επιδιωκόμενους σκοπούς από τη μεριά της επαρχιακής κυβέρνησης, που δεχόταν να πάρει μέρος σ' αυτό το «συνεταιρισμό» με την Ελληνική Κοινότητα, ήταν διάχυτα μεταξύ των Ελλήνων του Μοντρεάλ. Το έντονο αφομοιωτικό κλίμα των χρόνων εκείνων, η ανασφάλεια που έτσι κι αλλιώς ενέχει το μεταναστευτικό status έναντι των όποιων πρωτοβουλιών της χώρας υποδοχής και η παραδοσιακή «απόσταση» της ελληνικής παροικίας από τη γαλλόφωνη πλειονότητα του Κεμπέκ, συνέβαλαν στη διόγκωση αυτού του φόβου και της δυσπιστίας που, σε ένα σχετικό βαθμό, θα μπορούσαν να είχαν και μια κάποια λογική βάση..

Ο «Σωκράτης» στις δεκαετίες του 1970 και του 1980

Στις 31 Ιουλίου 1970, η προαναφερθείσα «Ενδιάμεση Έκθεση» της τριμελούς επιτροπής για την ανάπτυξη της Ελληνικής Κοινότητας του Μοντρεάλ παρουσιάζεται δημόσια. Συνοπτικά αλλά με καιρίες και σαφώς τεκμηριωμένες επισημάνσεις, οι συγγραφείς παρουσίασαν, μέσα από την έκθεση αυτή, μια αποθαρρυντική και καθόλου «λαμπρή» εικόνα όσον αφορούσε την μέχρι τότε πορεία του κοινοτικού σχολείου «Σωκράτης». Η αποτελεσματικότητα του παροικιακού αυτού εκπαιδευτικού οργανισμού αμφισβητήθηκε ευθέως και απροσχημάτιστα, ενώ παράλληλα η έκθεση, παρότι υπογράμμιζε τις καλές προθέσεις και τις άοκνες προσπάθειες των υπευθύνων του σχολείου διαχρονικά, σημείωνε με ιδιαίτερη έμφαση τον προβληματικό χαρακτήρα της παρεχόμενης εκπαίδευσης στο κοινοτικό σχολείο. Ενδεικτική είναι η παρακάτω αναφορά που σημειώνει ότι: «Ακόμη και ο πιο αφοσιωμένος και ο πιο πιστός υποστηρικτής του ελληνικού σχολείου δεν θα μπορούσε να ισχυρισθεί ότι τα δικά μας τα κριτήρια και τα στάνταρτς -αν πράγματι έχουμε κανένα- είναι συγκρίσιμα με τα αντίστοιχα του Προτεστάντικου Σχολικού Συμβουλίου. Κατά συνέπεια, η σχολική επίδοση των μαθητών μας κατά τη διάρκεια των μεταβατικών χρόνων (που φοιτούν στο Σωκράτη) θα είναι κατώτερη, όχι εξαιτίας της νοημοσύνης των παιδιών αλλά λόγω της φτώχης και ελλειπούς προετοιμασίας... Η φυσική κατάσταση όλων των σχολικών κτιρίων και χώρων του «Σωκράτη» (ένα παλιό κτίριο και τρία υπόγεια εκκλησιών) βρίσκονται σε τέτοια άσχημη κατάσταση που δεν πληρούν ούτε τις στοιχειώδεις προδιαγραφές και τις προβλεπόμενες από το νόμο προϋποθέσεις. Οι σχολικοί αυτοί χώροι δεν είναι αποδεκτοί, τους ανέχονται απλώς τόσο οι ντόπιες εκπαιδευτικές αρχές, όσο και τα αρμόδια τμήματα των υγειονομικών υπηρεσιών της Επαρχίας και της πυροσβεστικής. Ένας από εμάς (Δ. Χατζής) έχει πάει στα δικαστήρια, περισσότερες από μία φορές, για να διατηρήσουμε τα «σχολεία» ανοιχτά. Σε γενικές

γραμμές, η σχολική επίδοση των μαθητών που μετεγγράφονται από το ελληνικό ημερήσιο σχολείο σ' ένα κανονικό δημόσιο σχολείο είναι κατώτερη» (Metrakos et al 1970: 45) (μετάφραση από το αγγλικό κείμενο).

Εξετάζοντας, με κάθε διεξοδικότητα, διοικητικές, οικονομικές, παιδαγωγικές και διδακτικές πτυχές της εν γένει λειτουργίας ενός σύγχρονου και πραγματικά τρίγλωσσου σχολείου στα 1970, ο Μητράκος και οι συνεργάτες του παρουσίασαν μια σειρά από συγκεκριμένες προτάσεις για την ολοκληρωτική αναδιάρθρωση του Σωκράτη.

Μια συγκεκριμένη πρόταση

Σε γενικές γραμμές, ο Μητράκος και οι συνεργάτες του, πρότειναν την αναβάθμιση του σχολείου τόσο κτιριακά όσο, πρωτίστως, και ακαδημαϊκά μέσα στα πλαίσια μιας ευρύτερης ειδικής συμφωνίας με το Προτεστάντικο Σχολικό Σύστημα του Μοντρεάλ. Η κτιριακή αναβάθμιση του «Σωκράτη» προβλεπόταν να υλοποιηθεί με το κτίσιμο ή την αγορά κατάλληλου σχολικού κτιρίου, των ίδιων ή ανάλογων προδιαγραφών με αυτές των αντίστοιχων δημόσιων σχολείων της περιοχής. Η ακαδημαϊκή αναβάθμιση του σχολείου είχε σημείο αναφοράς το αναλυτικό και το ωρολόγιο πρόγραμμα που έπρεπε να ακολουθηθεί και το οποίο θα έπρεπε να συμπεριλαμβάνει «όχι μόνο κριτήρια και επίπεδο περιεχομένου σπουδών αλλά και κριτήρια επίδοσης των μαθητών και των πτυχιούχων δασκάλων».

Σύμφωνα με αυτό το προτεινόμενο σχέδιο αναδιάρθρωσης και αναδιοργάνωσης του «Σωκράτη», η κυβέρνηση του Κεμπέκ θα ήταν ο κύριος -σχεδόν ο αποκλειστικός- χρηματοδότης μέσω του Προτεστάντικου Σχολικού Συμβουλίου και το ελληνικό παροικιακό σχολείο θα μετατρέποταν σε ένα «πραγματικά τρίγλωσσο σχολείο» (σελ. 46), όπου και οι τρεις γλώσσες (αγγλική, γαλλική, ελληνική) θα διδάσκονταν, σε προκαθορισμένα ποσοστά, στο συνολικό πρόγραμμα σπουδών.

Θα πρέπει να υπογραμμισθεί, για μια ακόμη φορά, πως η ιστορική επισκόπηση της συνολικής πορείας του «Σωκράτη», που με τόση ενδελέχεια και συστηματικότητα παρουσίασαν δημόσια ο Μητράκος και οι συνεργάτες του μαζί με την (ασυνήθιστα έως τότε) έντονη αλλά τεκμηριωμένη κριτική σχετικά με την αποτελεσματικότητα του παροικιακού αυτού εκπαιδευτικού ιδρύματος, αποτελούσαν τα πρώτα συστηματικά και αντικειμενικά δεδομένα για ένα άκρως ευαίσθητο και «λεπτό» θέμα με περισσή συναισθηματική φόρτιση από κάθε εμπλεκόμενη πλευρά. Η ίδια η έκθεση, ανεξαρτήτως με το αν κανείς συμφωνεί ή όχι με το σύνολο ή μέρος του περιεχομένου της, ήταν μια πραγματικά τολμηρή τομή και μια δημόσια κατάθεση που δεν άφηνε κανέναν Έλληνα του Μοντρεάλ αδιάφορο ή απαθή.

Οι προτάσεις και οι υποδείξεις για την αναδιοργάνωση του «Σωκράτη», προς την κατεύθυνση που συνοπτικά περιγράφεται πιο πάνω, βρήκαν θιασώτες αλλά και φανατικά αντίθετους όχι μόνο μεταξύ των γονέων, οι οποίοι λόγω και του γονεϊκού τους status προφανώς ενδιαφερόντουσαν άμεσα για το όλο θέμα, αλλά και μέσα στα ίδια τα τακτικά μέλη της Ελληνικής Κοινότητας του Μοντρεάλ, που είχαν αναθέσει στον Μητρούκο και τους συνεργάτες του να υποβάλουν προτάσεις για το κοινοτικό σχολείο. Όπως αναφέρθηκε, το βασικό επιχείρημα των αντιτιθέμενων στις προτάσεις για αλλαγή, βασιζόταν στη λογική ότι η οποιαδήποτε μετεξέλιξη και μεταμόρφωση του κοινοτικού σχολείου που θα συμπεριελάμβανε ως κύριο συστατικό της μια διαρκή κυβερνητική επιχορήγηση από την Επαρχία του Κεμπέκ, θα μετέβαλλε αναπόφευκτα και το συνολικό χαρακτήρα και το συγκεκριμένο «ήθος» του σχολείου.

Έτσι εχόντων των πραγμάτων, τη συγκεκριμένη εκείνη χρονική περίοδο και με τα παροικιακά πνεύματα εξημμένα για τα καλά σε διάφορα επίπεδα, οι προτάσεις της «Ενδιάμεσης Έκθεσης» έμειναν βασικά στο επίπεδο των προτάσεων και μόνο. Τίποτα δεν υλοποιήθηκε σε σχέση με το «Σωκράτη» από τα προτεινόμενα, παρά και την επιμονή αρκετών ατόμων στην ελληνική παροικία και τις πολλαπλές συζητήσεις που προκλήθηκαν.

Η αλήθεια είναι όμως ότι, όπως έδειξαν τα μετέπειτα γεγονότα και οι ραγδαίες εξελίξεις στην ελληνική παροικία γενικά αλλά και στο «Σωκράτη» ειδικότερα, τα σπέρματα και οι προτάσεις της έκθεσης δεν πήγαν εντελώς χαμένα. Τις βασικές ιδέες και την προοπτική αυτών των προτάσεων τις συναντά κανείς λίγο αργότερα στην υλοποιούμενη μετεξέλιξη του κοινοτικού σχολείου.

Τα επόμενα βήματα του ημερήσιου σχολείου «Σωκράτης», η συγκεκριμένη πρωτοβουλία της Ελληνικής Κοινότητας Μοντρεάλ, δηλαδή, να υποβάλει στις αρχές της δεκαετίας του 1970 επίσημο αίτημα προς την επαρχιακή κυβέρνηση, ζητώντας μέσω αυτού του υπομνήματος την οικονομική στήριξη της καθημερινής λειτουργίας του «Σωκράτη», ήταν σίγουρα μια φυσική εξέλιξη των πραγμάτων στην περίοδο αυτή.

Από την άλλη πλευρά, όμως, είναι αλήθεια πως ανησυχίες και προβληματισμοί των παροικιακών ηγετών αλλά και των ίδιων των γονέων του κοινοτικού σχολείου γύρω από ζητήματα εθνικής ταυτότητας και ελληνικότητας στο Μοντρεάλ, φαίνεται πως διεδραμάτισαν με τη σειρά τους καταλυτικό ρόλο στο να αναλάβει η Κοινότητα αυτή την πρωτοβουλία και να στραφεί με τον πλέον επίσημο τρόπο προς την κυβέρνηση του Κεμπέκ για οικονομική στήριξη του σχολείου. Αυτή η διάσταση άλλωστε καταγράφεται πολύ συγκεκριμένα και στο ίδιο το υποβληθέν υπόμνημα. Όπως, επίσης, καταγράφονται επιγραμματικά και οι ανησυχίες για τα ακαδημαϊκά αποτελέσματα του «Σωκράτη» και για τη σχολική επίδοση των μαθητών του κοινοτικού σχολείου στην αναδυόμενη γαλλόφωνη πραγματικότητα της εποχής.

Έτσι κι αλλιώς το γενικό κλίμα, που τα χρόνια εκείνα κυριαρχούσε στο Κεμπέκ σε πολιτικό, αλλά και σε κοινωνικοπολιτισμικό επίπεδο ήταν πολύ ανοιχτό και αρκετά δεκτικό σε αιτήματα εθνικού χαρακτήρα και απαιτήσεις γύρω από πτυχές εθνικής ταυτότητας, μειονοτήτων και μεταναστών. Η ετερότητα είχε αρχίσει να αποκτά δυναμική δική της σε μια γαλλόφωνη, κατά βάση, κοινωνία που μαχόταν κυριολεκτικά να «σταθεί στα πόδια» της κόντρα σε χρόνων στερήσεις και καταπιέσεις (Constantinides 1983, Ιωάννου 1983). Συγχρόνως, οι ποικιλόμορφα εκφραζόμενες πιεστικές απαιτήσεις των δεκάδων χιλιάδων νεοφερμένων Ελλήνων στο Μοντρεάλ λειτουργούσαν διαρκώς ως πρόσθετο ερέθισμα και κίνητρο για την ηγεσία της Ελληνικής Κοινότητας. Έτσι, οι πιο διορατικοί αλλά και πιο τολμηροί από αυτούς τους κοινοτικούς ηγέτες, με τη στήριξη των λιγοστών συγκριτικά υποστηρικτών τους εκείνη τη χρονική περίοδο, έκαναν τη μεγάλη κίνηση προς την κατεύθυνση της ριζικής αναμόρφωσης του σχολείου «Σωκράτης».

Αναπόφευκτα, λοιπόν, μια νέα περίοδος ξεκινούσε για το «Σωκράτη», με το ξεκίνημα κιόλας της δεκαετίας του 1970. Το ίδιο και για τη δίγλωσση εκπαίδευση του καναδικού ελληνισμού συνολικότερα..

Χρήματα από την κυβέρνηση του Κεμπέκ

Περί τα μέσα του Νοεμβρίου 1971, η Ελληνοκαναδική (τότε) Κοινότητα του Μοντρεάλ συνέταξε στη γαλλική γλώσσα και υπέβαλε στο Υπουργείο Παιδείας του Κεμπέκ ένα σχετικά αναλυτικό υπόμνημα, γνωστοποιώντας, με την απαιτούμενη επισιμότητα, στις αρμόδιες αρχές της Επαρχίας την «περίπτωση του Σωκράτη». Με αυτή την πρωτοβουλία, το κοινοτικό σχολείο βγαίνει από τα στενά όρια της ελληνικής παροικίας. Στο υπόμνημα αυτό η Κοινότητα, μιλώντας (όπως ισχυρίζεται) εξ ονόματος και για λογαριασμό ολόκληρου του ελληνικής καταγωγής πληθυσμού στο Κεμπέκ, ζητεί από τον Υπουργό Παιδείας πολύ συγκεκριμένα πράγματα. Ζητεί να αναγνωριστεί η μακρόχρονη προσφορά του «Σωκράτη», να συνεκτιμηθούν αρμοδίως οι τρέχουσες εκπαιδευτικές και πολιτισμικές ανάγκες του ελληνισμού στην καναδική αυτή επαρχία και να δοθεί κάθε βοήθεια για τη ριζική αναδιοργάνωση του ελληνικού σχολείου.

Η επαρχιακή κυβέρνηση καλείται, μέσω του υπομνήματος, να εξασφαλίσει και στη συνέχεια να διαθέσει τα απαραίτητα οικονομικά κονδύλια από τον επαρχιακό προϋπολογισμό για την μετεξέλιξη του «Σωκράτη» σε μια εντελώς διαφορετική και σύγχρονη βάση. Το κοινοτικό αυτό σχολείο, με την οικονομική στήριξη της επαρχιακής κυβέρνησης σε μόνιμη βάση, προτείνεται να «μετατραπεί» σε ένα ημερήσιο τρίγλωσσο (γαλλικά, αγγλικά, ελληνικά) κοινοτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα που δεν θα υπολείπεται σε τίποτα από τα υπόλοιπα δημόσια σχολεία της Επαρχίας. Η Κοινότητα αυτό επιθυμεί και επιδιώκει. Η επαρχιακή κυβέρνηση καλείται να ανταποκριθεί άμεσα και θετικά στο ώριμο

αυτό αίτημα των δεκάδων χιλιάδων Ελλήνων του Κεμπέκ. Ο υπότιτλος του υπομνήματος, που εμφανίζεται στην πρώτη σελίδα αυτού του κειμένου, είναι άκρως ενδεικτικός του πρωταρχικού στόχου αυτής της πρωτοβουλίας: «...για να διευκολυνθεί η ενσωμάτωση των ελληνοπαίδων στην κεμπεκιώτικη κοινότητα και στην κεμπεκιώτικη κοινωνία» (μεταφρ. -απόδοση από το γαλλικό κείμενο).

Αναγνωρίζοντας, εκτιμώντας και αποδεχόμενο ανεπιφύλακτα την αναδυόμενη πραγματικότητα σ' ολόκληρη την επαρχία του Κεμπέκ, το μνημόνιο της Ελληνικής Κοινότητας του Μοντρεάλ αναφέρεται ξεκάθαρα στη σταδιακή και ομαλή ενσωμάτωση των παιδιών ελληνικής καταγωγής στην ευρύτερη κοινωνία της χώρας υποδοχής. Παράλληλα, όμως, δεν παραλείπεται να τονιστούν, με ιδιαίτερη έμφαση, οι άρρηκτοι εθνικοί δεσμοί με τον ελληνισμό διαχρονικά και η επιτακτική ανάγκη καλιέργειας, διατήρησης και ανάπτυξης της ελληνικότητας, μέσα από την καθημερινή λειτουργία του αναδιοργανωμένου και πλήρως αναμορφωμένου παροικιακού σχολείου. Ζητώντας χρήματα από τον επαρχιακό προϋπολογισμό και προσδίδοντας μια εμφανή προτεραιότητα στη γαλλική γλώσσα μέσα στο κοινοτικό σχολείο, σε καμιά περίπτωση στο υποβληθέν μνημόνιο δεν παραβλέπεται ή παραγκωνίζεται η σπουδαιότητα της εθνικής ταυτότητας και της ελληνικότητας.

Όπως αναφέρεται σχετικώς, το τρίγλωσσο (γαλλικά, ελληνικά, αγγλικά) αυτό παροικιακό σχολείο, του οποίου η καθημερινή απρόσκοπτη λειτουργία θα χρηματοδοτείται σε ποσοστό 100% από την επαρχιακή κυβέρνηση, θα αποτελεί και το πρώτο στο είδος του εκπαιδευτικό ίδρυμα στο Κεμπέκ, αφού το προτεινόμενο μοντέλο του «Σωκράτη», μέχρι τη χρονιά εκείνη της υποβολής του υπομνήματος, δεν έχει ξαναλειτουργήσει, όχι μόνο στη συγκεκριμένη αυτή καναδική επαρχία αλλά και στον Καναδά ολόκληρο.

Τόσο η ευρύτερη ελληνική παροικία όσο και η επαρχιακή κυβέρνηση οφείλουν και πρέπει να εργαστούν, αναφέρεται στο υπόμνημα, συστηματικά και σκληρά, με επιμονή και αगाστή συνεργασία, έτσι ώστε ο «Σωκράτης» να γίνει ένα επιτυχημένο «joint project» από κάθε άποψη.

Με τη μορφή κατακλείδας, το κοινοτικό μνημόνιο προς την επαρχιακή κυβέρνηση αναφέρεται ειδικότερα και επεξηγεί τους βασικούς στόχους του «καινούριου» «Σωκράτη» στη δεκαετία του 1970 και μετέπειτα, σημειώνοντας με τη μορφή συμπεράσματος τα εξής:

«Καταλήγοντας και ολοκληρώνοντας αυτήν την παρουσίαση (μνημόνιο) η Ελληνική Κοινότητα επιθυμεί να υπενθυμίσει το διπλό στόχο και τις συγκεκριμένες επιδιώξεις του ελληνικού σχολείου:

α. Να δώσει στα ελληνόπουλα τη δυνατότητα να μάθουν στη μητρική τους γλώσσα την ιστορία, τις παραδόσεις και τη θρησκεία της εθνικής τους καταγωγής, δημιουργώντας και

διατηρώντας έτσι μεταξύ των Ελλήνων τους δεσμούς μιας εθνικής ομάδας-παροικίας, η οποία πιστεύει στο Κεμπέκ και έχει θέση στην κοινωνία αυτή

β. Να δώσει στα ελληνόπουλα τη δυνατότητα να μάθουν τις γλώσσες της νέας πατρίδας, αρχίζοντας με την εκμάθηση της γαλλικής».

Εν ολίγοις, είναι σαφές πως το συγκεκριμένο αυτό Μνημόνιο της Ελληνικής Κοινότητας του Μοντρεάλ επεδίωκε αποτελέσματα.

Το ελληνικό ημερήσιο σχολείο στο Μοντρεάλ άλλαξε δραστικά την όλη πορεία του από τις αρχές του 1970 και, χωρίς ασφαλώς να ισχυρίζεται κανείς ότι το κοινοτικό αυτό Μνημόνιο ήταν ο μοναδικός και ο πρωταρχικός παράγοντας που συνέβαλε στην αλλαγή αυτή. Η ριζική μεταμόρφωση του αναλυτικού και του ωρολογίου προγράμματος του σχολείου άρχισε πολύ σύντομα. Η δίγλωσση ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο Μοντρεάλ, στο Κεμπέκ, αλλά και στον Καναδά ολόκληρο έμπαινε σε νέες βάσεις και μετατρέποταν «τύποις και ουσία» σε τρίγλωσση εκπαίδευση.

Από ένα ελληνοκεντρικό, βασικά, πρόγραμμα όπου η διδασκαλία της αγγλικής διατηρούσε επίσης μια αρκετά σημαντική θέση, ενώ η διδασκαλία της γαλλικής ήταν σχεδόν απύσχα, τα πράγματα αλλάζουν ριζικά. Χρόνο με το χρόνο, σε μια καθόλα λογική προσπάθεια προοδευτικής αντιστροφής της γλωσσικής διδασκαλίας στο «Σωκράτη», οι ώρες που αφιερώνονται στη διδασκαλία της γαλλικής γλώσσας αυξάνονται ολοένα και περισσότερο. Δεν περνούν παρά ελάχιστες μόλις σχολικές χρονιές, από την επίσημη διακήρυξη της αναδιοργάνωσης του κοινοτικού σχολείου, και η διδασκαλία - σχολική χρήση της γαλλικής στο «Σωκράτη» καταλαμβάνει την πρώτη θέση σε σχέση και με την ελληνική και με την αγγλική, που συνεχίζουν βεβαίως να διδάσκονται στο σχολείο σε συγκριτικά μικρότερα ποσοστά. Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού διατηρούν τη δεύτερη θέση από πλευράς ωρών διδασκαλίας στο συνολικό πρόγραμμα του σχολείου, ακολουθούμενη από τη διδασκαλία της αγγλικής.

Κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 1971-72, η διοίκηση της Ελληνικής Κοινότητας Μοντρεάλ κατόρθωσε και έπεισε με τα σχετικά της επιχειρήματα την κυβέρνηση του Κεμπέκ να αναγνωρίσει το κοινοτικό σχολείο «Σωκράτης» ως ένα ίδρυμα «δημοσίου ενδιαφέροντος και συμφέροντος» (public interest).

Όπως έχει σημειώσει σε σχετική του μονογραφία για τα σχολεία «τύπου» «Σωκράτη» (λειτούργουσε ένα παρόμοιο σχολείο από τους Εβραίους και άλλο ένα από τους Αρμενίους στο Μοντρεάλ) ο Lafertiere (1980), τα εκπαιδευτικά αυτά ιδρύματα των μεταναστών στο Κεμπέκ εντάσσονταν στο ευρύτερο πλαίσιο κυβερνητικής χρηματοδότησης της λεγόμενης «Πράξης για την Ιδιωτική Εκπαίδευση του 1968», λαμβάνοντας επιχορήγηση

μέχρι και 80% του συνολικού κόστους λειτουργίας του σχολείου. Με την έννοια αυτή και ο «Σωκράτης» εθεωρείτο, από τις επίσημες εκπαιδευτικές αρχές της Επαρχίας, ως ένα από τα αρκετά ιδιωτικά σχολεία του Κεμπέκ, τα οποία, παρότι ιδιωτικά, δεν έπαιναν να έχουν την οικονομική ενίσχυση του επαρχιακού προϋπολογισμού (το καθεστώς των ιδιωτικών σχολείων στο Κεμπέκ και η σχέση τους με την επαρχιακή κυβέρνηση παρουσιάζει ιδιαιτερότητες που δεν θα μας απασχολήσουν εδώ). Ευνόητο είναι βεβαίως πως η ένταξη του «Σωκράτη» σ' αυτήν ακριβώς την «Πράξη» για τα ιδιωτικά σχολεία συνεπάγεται και τις αντίστοιχες υποχρεώσεις και δεσμεύσεις του ελληνικού σχολείου και των υπευθύνων για την καθημερινή λειτουργία του. Και, προφανώς, οι δεσμεύσεις αυτές είχαν να κάνουν, πρωτίστως και κύρια, με το πρόγραμμα σπουδών, το συγκεκριμένο αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου, τους διδάσκοντες και διευθυντές του «Σωκράτη», καθώς και με την υλικοτεχνική υποδομή του κοινοτικού σχολείου.

Το 1979 καταγράφεται μια ακόμη σημαντική εξέλιξη στην όλη αυτή αναδιαρθρωτική πορεία του Σωκράτη. Η επαρχιακή κυβέρνηση και η Ελληνική Κοινότητα Μοντρεάλ συνυπογράφουν μια ειδική συμφωνία η οποία, χωρίς καμιά αμφιβολία, σηματοδότησε μιαν εντελώς καινούρια εποχή για τη σχετικά μακρόχρονη ιστορία του ελληνικού σχολείου. Επρόκειτο για την πρώτη συμφωνία αυτού του είδους με κέντρο αναφοράς παροικιακό εκπαιδευτικό ίδρυμα, τόσο για τον Ελληνισμό του Κεμπέκ όσο και για την ίδια την επαρχιακή κυβέρνηση (Quebec Government 1979). Ένα είδος πρωτοποριακού διακανονισμού και πιλοτικού πειράματος στα εκπαιδευτικά πράγματα του Κεμπέκ, την ακριβή έκβαση του οποίου κανείς δεν μπορούσε με βεβαιότητα να προβλέψει αφού δεν υπήρχε προηγούμενό του.

Καταγράφοντας τις Παροικιακές Αντιδράσεις

Παρότι η εν γένει αναδιοργάνωση και η αποκαλούμενη εδώ ριζική μεταμόρφωση του «Σωκράτη» προχωρούσαν στα διάφορα στάδια υλοποίησής τους χωρίς σημαντικές δυσκολίες ή προβλήματα, κανείς αντικειμενικός παρατηρητής δεν θα μπορούσε να ισχυρισθεί πειστικά και έγκυρα πως η παροικιακή ικανοποίηση από το πρωτόγνωρο αυτό εγχείρημα ήταν καθολική και απόλυτη μεταξύ των Ελλήνων του Μοντρεάλ. Πολύ συχνά μάλιστα συνέβαινε ακριβώς το αντίθετο, όπως πιστοποιείται και από ορισμένες σκόρπιες μαρτυρίες από πλευράς ατόμων που έζησαν αυτά τα γεγονότα από πάρα πολύ κοντά.

Παρά τις όποιες αντιδράσεις, τις αντιπαραθέσεις και τις πικρίες ορισμένων για τη νέα μορφή του κοινοτικού σχολείου, η διαδικασία χρηματοδότησης του «Σωκράτη» προχώρησε κανονικά. Τα πρώτα χρήματα από τον επαρχιακό προϋπολογισμό του έτους 1972

ήταν γεγονός. Έτσι, όπως σημειώνει η μηνιαία παροικιακή εφημερίδα «Δράσις» (1972), υπογραμμίζοντας τις σχετικές λεπτομέρειες του γεγονότος, οι πρώτες επιταγές για τις λειτουργικές δαπάνες του παροικιακού σχολείου εκδόθηκαν από τις αρμόδιες υπηρεσίες της επαρχιακής κυβέρνησης στις 20 Μαΐου 1972 και ταχυδρομήθηκαν προς την Ελληνική Κοινότητα Μοντρεάλ στις 24 του ίδιου μήνα. Η μια επιταγή με το συνολικό ποσό των 39.600 δολλαρίων ήταν πληρωτέα στο όνομα του σχολείου του «Άϊ-Γιώργη» (Ecole de la Cathedrale de St-Georges), ενώ η δεύτερη επιταγή με το ποσό των 61.380 δολλαρίων ήταν πληρωτέα στο σχολείο «Σωκράτης» (Ecole Socrate). Η πρώτη αυτή δόση αποτελούσε τμήμα της συνολικής ετήσιας ενίσχυσης του κοινοτικού σχολείου και κάλυπτε λειτουργικές δαπάνες του «Σωκράτη» για τη χρονική περίοδο από τον Οκτώβριο του 1971 έως και το Φεβρουάριο του 1972.

Ιχνηλατώντας τις ιστορικές αυτές εξελίξεις στο χώρο της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο Μοντρεάλ και στα του δίγλωσσου κοινοτικού σχολείου ειδικότερα, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η προσπάθεια που γίνεται την περίοδο εκείνη από τους ιθύνοντες του «Σωκράτη» να «στήσουν» ένα πλαίσιο δημοσίων σχέσεων στην ελληνική παροικία, με αφορμή την έλευση των πρώτων χρημάτων από την επαρχιακή κυβέρνηση. Έτσι, στις 9 Μαΐου 1972 η Σχολική Εφορία του «Σωκράτη» δημοσιεύει μια σχετικά εκτεταμένη ανακοίνωση στον παροικιακό τύπο, πληροφορώντας όλους τους Έλληνες του Κεμπέκ για τις πιο πρόσφατες εξελίξεις γύρω από το ημερήσιο ελληνικό σχολείο.

Το Σχολείο «Σωκράτη» μετά την αναδιοργάνωση

Με την έναρξη της σχολικής χρονιάς 1974-75, το ημερήσιο κοινοτικό σχολείο λειτουργεί ως ένα εξατάξιο δημοτικό σχολείο, με την προσθήκη και της έκτης τάξης στην ήδη υπάρχουσα έως τότε υποδομή των πέντε μόνο τάξεων. Το σχολικό πρόγραμμα διαμορφώνεται ανάλογα με τις βασικές προδιαγραφές ενός τρίγλωσσου ιδιωτικού σχολείου. Έκτοτε ο «Σωκράτης» προσφέρει στους μαθητές και στις μαθήτριές του μια πλήρη -εξάχρονη- βασική εκπαίδευση. Είναι χρήσιμο να διευκρινισθεί ότι, κατά τη διάρκεια της ίδιας σχολικής χρονιάς, το κοινοτικό σχολείο (παράρτημα), που στεγαζόταν στο υπόγειο της εκκλησίας του Άϊ-Γιώργη με τη νέα του οργάνωση σε μορφή και περιεχόμενο σπουδών, συγκεντρώνει ένα συνολικό αριθμό 260 παιδιών και στις έξι τάξεις. Ο μαθητικός αυτός πληθυσμός είχε ήδη αρχίσει να σημειώνει αυξητικές τάσεις από χρονιά σε χρονιά, τουλάχιστον σε απόλυτα αριθμητικά μεγέθη. Αντίθετα, στο άλλο παράρτημα του «Σωκράτη» (το ονομαζόμενο «σχολείο Σωκράτης» για να διαφοροποιείται από αυτό του Άϊ-Γιώργη) τα πράγματα φαίνεται πως τη χρονική εκείνη περίοδο έπαιρναν μια διαφορετική τροπή, όσον αφορά το μαθητικό δυναμικό αυτού του παραρτήματος, που κατέγραφε πτωτική τάση.

Οι σχέσεις και η συνύπαρξη των δύο αυτών σχολικών παρατηρημάτων του «Σωκράτη» αλλά και των συγκεκριμένων απόμων που διαχειρίζονταν τα του σχολείου ή είχαν κάποια εμπλοκή στην καθημερινή λειτουργία του από το ένα ή το άλλο πόστο, δε φαίνεται να ήταν απαλλαγμένη προβλημάτων και εντάσεων. Κάτι που ασφαλώς παραπέμπει συνειρμικά και σε παλαιότερες εποχές γύρω από τα εκπαιδευτικά στην παροικία του Μοντρεάλ, με διαφορετικούς πρωταγωνιστές και δεδομένα. Πάντοτε, άλλωστε, το σχολείο «Σωκράτης», όπως και άλλοι παροικιακοί εκπαιδευτικοί οργανισμοί (Μπόμπας 1992), ήταν το forum και μια από τις κεντρικές αρένες για τέτοιες ενδοπαροικιακές αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις.

Φυλλομετρώντας τα παροικιακά έντυπα των δεκαετιών του 1970 και του 1980 (Bombas 1988), θέματα και ζητήματα που σχετίζονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο με το παροικιακό τριγλωσσο (πλέον) σχολείο και τα συγκεκριμένα παράπονα των «ανθρώπων του Αϊ Γιώργη» επικεντρώνονται κατά κανόνα:

Στο ποιος ή ποιοι συμμετέχουν στη Σχολική Επιτροπή και γιατί, στο πολύ ακατάλληλο έως και απαράδεκτο κτίριο που στεγάζει το σχολικό αυτό παράρτημα του «Σωκράτη» στο υπόγειο της εκκλησίας του Αϊ Γιώργη, στην πάντοτε παρούσα και για πολλά χρόνια επίκαιρη διαμάχη υπέρ και κατά του «εκ-γαλλισμού» του κοινοτικού σχολείου, καθώς και στις έντονες αντιπαραθέσεις μεταξύ του διδακτικού προσωπικού του σχολείου και της διοίκησης της Ελληνικής Κοινότητας Μοντρεάλ.

Η εκλογική κοινοτική βάση, που διαχρονικά αποτελείται από τους γονείς των μαθητών του «Σωκράτη», έχει διαδραματίσει πάντοτε αποφασιστικό ρόλο στο «ανέβασμα» και, κάποιες φορές στο «κατέβασμα» κοινοτικών διοικήσεων ή μεμονωμένων κοινοτικών συμβούλων κατά περίπτωση. Και αυτό το γνωρίζουν πολύ καλά τόσο οι επίδοξοι παροικιακοί ταγοί και κοινοτικοί υποψήφιοι, όσο και οι ίδιοι οι γονείς του σχολείου, οι οποίοι λειτουργούν και ως ψηφοφόροι κατά περίπτωση.

Πολύ συχνά, το μεγαλύτερο μέρος των αρνητικών σχολίων και της έντονης κριτικής για κάτι που έγινε ή που δεν έγινε ενώ έπρεπε να γίνει στα του σχολείου απευθύνεται στα μέλη της Σχολικής Επιτροπής του «Σωκράτη». Ο ίδιος ο πρόεδρος της Σχολικής Επιτροπής, ο οποίος κατά κανόνα «παίζει» και το ρόλο του παροικιακού παράγοντα και ηγέτη, δέχεται τα περισσότερα από τα εκτοξευόμενα βέλη, δικαίως ή όχι, από γνωρίζοντες αλλά και από αδαείς περί τα εκπαιδευτικά. Από τη δική του πλευρά ο Πρόεδρος της Σχολικής Επιτροπής κάθε άλλο παρά σιωπά. Ασχολείται και αυτός, και μάλιστα αρκετά έντονα ορισμένες φορές, με τα της παροικίας και της Ελληνικής Κοινότητας ειδικότερα, εκμεταλλευόμενος τον τίτλο του Προέδρου για αλλότρια ζητήματα ή και προσωπικό όφελος στην κοινοτική και κοινωνικοπολιτική κόνιστρα.

Η όλη αυτή ενδο-παροικιακή διαμάχη γύρω από τα του κοινοτικού σχολείου για πολλά χρόνια τώρα παρουσιάζει και μια πρόσθετη διάσταση. Με τις καλύτερες των προθέσεων από πλευράς των εμπλεκομένων ως δεδομένες, η χρόνια αυτή διαμάχη γίνεται, εν πολλοίς, στο όνομα της διατήρησης της ελληνικότητας μέσω του ημερήσιου σχολείου αλλά και της ποιοτικής αναβάθμισης του ίδιου του «Σωκράτη».

Με τον εύγλωττο τίτλο «Η κρίση στα σχολεία της Κοινότητας κορυφώνεται», η αρχαιότερη παροικιακή εφημερίδα (εβδομαδιαία) στο Μοντρεάλ («Ελληνικός Ταχυδρόμος», 16-12-1976), καταγράφει τα γεγονότα και το γενικότερο κλίμα μιας συγκεκριμένης περιόδου ιδιαίτερα φορτισμένης στην ελληνική παροικία του Μοντρεάλ. Μεταξύ άλλων αναφορών στα διάφορα προβλήματα του «Σωκράτη» εκείνα τα χρόνια, το δημοσίευμα αυτό του «Ταχυδρόμου» επικεντρώνεται στο περιεχόμενο μιας έκθεσης-ντοκουμέντου για την κατάσταση στα ελληνικά ημερήσια σχολεία του Μοντρεάλ, την οποία συντάξαν και έδωσαν στη δημοσιότητα ορισμένοι από τους διδάσκοντες στα σχολεία αυτά. Η συνολική εικόνα που σκιαγραφείται μέσα από αυτή την έκθεση είναι τραγικά αρνητική για την ομαλή και αποτελεσματική λειτουργία του «Σωκράτη» - έτσι όπως, τουλάχιστον, βλέπουν τα πράγματα οι συγκεκριμένοι συντάκτες της έκθεσης. Όπως υπογραμμίζεται εξάλλου στην ίδια την έκθεση, οι δάσκαλοι αυτοί του κοινοτικού σχολείου θέλησαν με την ενέργειά τους αυτή να πληροφορήσουν τους παρακάτω φορείς:

- α. Αρχιεπισκοπή Βορείου και Νοτίου Αμερικής
- β. Υπουργείο Παιδείας Επαρχίας του Κεμπέκ
- γ. Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας
- δ. Ελληνική Κοινότητα του Μοντρεάλ, και
- ε. Ελληνική Παροικία του Μοντρεάλ στο σύνολό της

για δύο καιρία προβλήματα που υπάρχουν στο ιδιωτικό ελληνικό σχολείο του Μοντρεάλ «Σωκράτης» και που είναι:

1. Ο πολύ μεγάλος αριθμός δασκάλων που έχουν αλλάξει στο σχολείο από την ίδρυσή του το 1971, και
2. Ο συνεχώς μειούμενος αριθμός μαθητών του σχολείου.

Έστω και επιγραμματικά μόνο, ένα ακόμη σημείο θα πρέπει να υπογραμμισθεί εδώ σχετικά με τον αριθμό των παιδιών που φοιτούσαν εκείνη την περίοδο στις τάξεις του ελληνικού ημερήσιου σχολείου.

Στο ξεκίνημα της δεκαετίας του 1970, που αρχίζει η υλοποίηση της ριζικής μεταμόρφωσης της δίγλωσσης εκπαίδευσης στο Μοντρεάλ στο πρόσωπο του σχολείου «Σωκράτης», καταγράφεται στο παροικιακό σκηνικό και το δυναμικό ξεκίνημα των λεγόμενων «Απογευματινών» ελληνικών σχολείων με πραγματικό «μπροστάρι» και πρωτοπόρο στο είδος σε καναδικό επίπεδο την Ελληνική Ομοσπονδία Γονέων και Κηδεμόνων. Η ίδρυση της Ομοσπονδίας Γονέων έξω από την παραδοσιακή Ελληνική Κοινότητα και η μαζικότητα, για τα δεδομένα της εποχής, λειτουργία των απογευματινών ελληνικών σχολείων υπό το νεοσύστατο αυτό παροικιακό οργανισμό, προσέδωσε και μια άλλη διάσταση στις εκπαιδευτικο-πολιτισμικές πρωτοβουλίες στην ελληνική παροικία του Μοντρεάλ. Η Ομοσπονδία και η συγκεκριμένη εκπαιδευτική της πρωτοβουλία στο χώρο της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης, ένα ζωτικό χώρο δράσης και εξουσίας που για 70 χρόνια μονοπωλούσε η Κοινότητα, ήρθε σαν ανταγωνιστικό αντίβαρο σ' αυτό το μονοπώλιο που είχε ήδη αρχίσει να παρουσιάζει εμφανή σημεία κάμψης και κόπωσης, με την παρουσία και των νεοφερμένων Ελλήνων στο Μοντρεάλ. Για μια σειρά από λόγους και αιτίες που δεν θα αναλυθούν εδώ, πάρα πολλά ελληνόπουλα στράφηκαν από τους γονείς τους προς τα απογευματινά ελληνικά σχολεία της Ομοσπονδίας Γονέων και Κηδεμόνων, στερώντας έτσι, μεταξύ άλλων, το ημερήσιο σχολείο «Σωκράτης» από μέρος της εν δυνάμει μαθητικής πελατείας του.

Η πολιτική διάσταση και η διηνεκής διαμάχη στο προσκίνιο ή στο παρασκίνιο κατά περίπτωση, αυτός ο ιδιότυπος ενδοπαροικιακός διυσιμός με τους λεγόμενους παλαιομετανάστες και τους νεομετανάστες στην ελληνική παροικία του Μοντρεάλ, (και όχι μόνο), έχει εγγραφεί καταλυτικά και στο χώρο της ελληνόγλωσσης (δίγλωσσης, τριγλωσσης και μη) εκπαίδευσης. Όπως και τα παλιότερα χρόνια στην ελληνική παροικία του Μοντρεάλ, έτσι και στη δεκαετία του 1970 αλλά και αργότερα μέχρι και σήμερα, οι παροικιακοί εκπαιδευτικοί οργανισμοί έφεραν και φέρουν το φορτίο και το χαρακτηριστικό «χρώμα» αυτού του ενδοπαροικιακού διυσιμού. Η Ομοσπονδία Γονέων και Κηδεμόνων και τα ελληνικά της σχολεία, που ήταν γέννημα-θρέμμα των νεομεταναστών, οι οποίοι στο μεγάλο τους σύνολο εθεωρούντο ότι αντιπροσώπευαν τις συγκριτικά πιο φιλελεύθερες και δημοκρατικές τάσεις και απόψεις στην παροικιακή αρένα, βρισκονταν απέναντι στο ημερήσιο σχολείο «Σωκράτης» και στα άλλα εκπαιδευτικά προγράμματα ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού της Ελληνικής Κοινότητας, που, στα μάτια των πολλών, παρέμεναν τα παροικιακά ιδρύματα του συντηρητισμού και του παροικιακού κατεστημένου (η απόλυτη αλήθεια ή όχι αυτού του διπολισμού δε θα πρέπει να θεωρείται πάντα ως δεδομένη). Η κοντινή σχέση και η καθημερινή συμβίωση - κατ' άλλους εξάρτηση απροσχημάτιστη - Κοινότητας και εκκλησίας γενικά και στο χώρο της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο Μοντρεάλ ειδικότερα, αποτελούσε πάντα αναπόσπαστο μέρος αυτής της ενδοπαροικιακής διαμάχης. Σ' αυτό τον διυισμό θα πρέπει να προστεθεί και η σχέση της στρατιωτικής δικτατορίας με

το κοινοτικό κατεστημένο και την εκκλησία, σε αντίθεση με το μεγαλύτερο μέρος των νεο-μεταναστών που είχαν δημοκρατικές απόψεις.

Μια νέα συμφωνία με την κυβέρνηση του Κεμπέκ

Το έτος 1978 το ημερήσιο ελληνικό - τρίγλωσσο πλέον - σχολείο «Σωκράτης» βιώνει μια ακόμη αλλαγή με τη δική της συμβολική αλλά και ουσιαστική σημασία. Στη διάρκεια αυτής της σχολικής χρονιάς, το ελληνικό σχολείο «συνδέεται» με τη Σχολική Επιτροπή Καθολικών Σχολείων του Μοντρεάλ, αποκτώντας έτσι το αποκαλούμενο καθεστώς «σύνδεσης» (associate status), με τη σύμφωνη πάντα γνώμη και την άμεση έγκριση της επαρχιακής κυβέρνησης. Χρειάζεται να επισημανθεί εδώ πως η Καθολική Σχολική Επιτροπή, όπως και η ίδια η ονομασία της υποδηλώνει, εποπτεύει τα καθολικά - με ελάχιστες εξαιρέσεις- γαλλόφωνα σχολεία της Επαρχίας και φυσικά η εποπτεία της αυτή προσδίδει και το ανάλογο στίγμα στα εποπτευόμενα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Εν πάση περιπτώσει, από αυτή τη σχολική χρονιά, που και επίσημα υπογράφεται από τα δύο «συμβαλλόμενα» μέρη η σχετική συμφωνία (συνέχεια και αναμενόμενη εξέλιξη στη μεταμόρφωση του «Σωκράτη» που άρχισε επτά χρόνια νωρίτερα), το ελληνικό τρίγλωσσο παροικιακό σχολείο υπάγεται στην κατηγορία εκείνη των ιδιωτικών σχολείων που χρηματοδοτούνται από τον επαρχιακό προϋπολογισμό κατά 100%. Η ίδια οικονομική φόρμουλα, δηλαδή, που ίσχυε και για όλα τα άλλα δημόσια σχολεία της Επαρχίας του Κεμπέκ.

Με αυτή την έννοια της επαρχιακής χρηματοδότησης ο «Σωκράτης» λειτουργεί βασικά σαν ένα ακόμη γαλλόφωνο δημοτικό σχολείο του Κεμπέκ, με μια σημαντική όμως διαφορά. Στο κοινοτικό αυτό σχολείο εξέχουσα θέση κατέχει η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού σαν οργανικό και αναπόσπαστο κομμάτι του συνολικού σχολικού προγράμματος

Με βάση τις σχετικές διατάξεις της υπογραφείσας συμφωνίας του 1978, ολόκληρο το μέρος του σχολικού προγράμματος που υλοποιείται στη γαλλική και στην αγγλική γλώσσα χρηματοδοτείται σε ποσοστό 100% από το Υπουργείο Παιδείας του Κεμπέκ, αλλά μόνο ένα μέρος της λειτουργικής δαπάνης για το ελληνικό πρόγραμμα του «Σωκράτη» καλύπτεται από την κυβερνητική χρηματοδότηση. Τα υπόλοιπα χρήματα που απαιτούνται για την καθημερινή υλοποίηση του ελληνικού τμήματος του σχολικού προγράμματος διατίθενται από την Ελληνική Κοινότητα, η οποία με τη σειρά της χρεώνει τα ανάλογα δίδακτρα στους γονείς των μαθητών του σχολείου. Ένα ζήτημα που, με τη σειρά του, δημιουργούσε ανέκαθεν και εξακολουθεί να δημιουργεί αρκετές τριβές και εντάσεις σε πολλά επίπεδα.

Εν πάση περιπτώσει, είναι φυσικό και το αντιλαμβάνεται κανείς εύκολα πως η φόρμουλα αυτή της χρηματοδότησης από τον επαρχιακό προϋπολογισμό, θέτει εξ ορισμού

και μια σειρά από πολύ συγκεκριμένες προϋποθέσεις όσον αφορά στις ενδεδειγμένες δομές και την εύρυθμη λειτουργία του κάθε επιχορηγούμενου σχολείου. Αναμενόμενο είναι να διατυπώνονται και ορισμένες κατευθυντήριες γραμμές οι οποίες και θα πρέπει να ακολουθούνται από τους υπευθύνους των σχολείων, έστω και αν κάποιες προτεραιότητες των παροικιακών ιθυνόντων μπορεί να διαφοροποιούνται από το πλαίσιο λειτουργίας που οριοθετεί η επαρχιακή κυβέρνηση. Με αυτή την έννοια, όπως αναφέρεται σε σχετικό κεφάλαιο της συμφωνίας με την Κυβέρνηση του Κεμπέκ, «...αν πληρούνται οι προηγούμενες συνθήκες και όροι και το σχολείο καταλήγει σε μια συμφωνία με ένα γαλλόφωνο Σχολικό Συμβούλιο, το σχολείο αυτό μπορεί να επιχορηγηθεί σε ποσοστό 100% όλων των δαπανών λειτουργίας των εκπαιδευτικών του προγραμμάτων που περιλαμβάνονται στο επίσημο πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας. Όλες οι συμπληρωματικές (επιπρόσθετες) δραστηριότητες θα πρέπει να χρηματοδοτούνται από τη συγκεκριμένη παροικία για λογαριασμό της οποίας το σχολείο λειτουργεί» (Quebec Government 1979: 89, μτφρ. από την αγγλική).

Η νέα αυτή συμφωνία με την επαρχιακή κυβέρνηση χρειαζόταν βεβαίως και την επίσημη κύρωση της Ελληνικής Κοινότητας, παράλληλα και πέρα από το διοικητικό συμβούλιο του εν λόγω παροικιακού οργανισμού. Και αυτή η κύρωση, όπως προβλέπεται και από το σχετικό καταστατικό της Ελληνικής Κοινότητας Μοντρεάλ έγινε σε ειδική Γενική Συνέλευση των ταμειακώς εντάξει μελών της Κοινότητας -που εκείνη τη συγκεκριμένη χρονιά δεν ήταν και πολλά τον αριθμό - και όπου 85 από τα μέλη υπερψήφισαν τη συμφωνία, ενώ 12 από τα μέλη της Κοινότητας τάχθηκαν με την ψήφο τους κατά της νέας συμφωνίας για το κοινοτικό σχολείο.

Προφανώς τα 97 αυτά μέλη της Ελληνικής Κοινότητας, που στη συγκεκριμένη συγκυρία διαχειρίστηκαν με την ψήφο τους την τύχη του «Σωκράτη», απείχαν πάρα πολύ -αριθμητικά τουλάχιστον- από το να είναι επαρκές και αντιπροσωπευτικό δείγμα του συνόλου της ελληνικής παροικίας του Μοντρεάλ που εκείνη τη χρονιά αριθμούσε ορισμένες δεκάδες χιλιάδες άτομα. Η απόφαση αυτή των συγκεκριμένων μελών της Κοινότητας για ένα τόσο ζωτικό θέμα που αφορούσε καθοριστικά το μεγάλο σύνολο της ελληνικής παροικίας, ταρακούνησε για μια ακόμη φορά και μάλιστα αρκετά έντονα και με αισθητή διάγκεια τα παροικιακά ύδατα. Οι αντιπαραθέσεις και οι ενδο-παροικιακές εντάσεις φούντωσαν για τα καλά με επίκεντρο το κοινοτικό σχολείο που περνούσε μια ακόμη ενδο-παροικιακή τρικυμία στην πορεία υλοποίησης της ριζικής του μεταμόρφωσης στα πλαίσια του «συμπεθεριού» με την επαρχιακή κυβέρνηση.

Σε ορισμένους κύκλους της ελληνικής παροικίας του Μοντρεάλ ήταν τέτοια η αντίθεση και η διαφωνία για τον ασφυκτικότερο κατά τη γνώμη τους εναγκαλισμό του κοινοτικού σχολείου από την κυβέρνηση του Κεμπέκ μετά και τη νέα αυτή συμφωνία, που μέχρι

και συμβολική κηδεία δημοσίευσαν σε εβδομαδιαίο παροικιακό έντυπο («Ελληνοκαναδικό Βήμα», 14-9-1978). Το σχετικό κείμενο, που με καιστικό τρόπο αποτυπώνει το κλίμα της περιόδου, είναι άκρως ενδεικτικό των γενικότερων συναισθημάτων που κυριαρχούσαν στο συγκεκριμένο αυτό παροικιακό στρατόπεδο.

Με το βλέμμα στο μέλλον

Τα χρόνια που ακολούθησαν τη σχετικά πιο πρόσφατη αυτή συμφωνία με την κυβέρνηση του Κεμπέκ, φαίνεται να διασκέδασαν σε μεγάλο βαθμό και με αρκετή μάλιστα επιτυχία τις αγωνίες και τις θεμιτές, εν πολλοίς, επιφυλάξεις όλων αυτών στην ελληνική παροικία που ήταν αντίθετοι με τη νέα αυτή κατεύθυνση του «Σωκράτη» και της ημερήσιας δίγλωσσης/τρίγλωσσης εκπαίδευσης για τα ελληνόπουλα του Μοντρεάλ.

Σε γενικές γραμμές, η Ελληνική Κοινότητα Μοντρεάλ εξακολούθει να έχει σημαντικό (αν όχι και τον τελευταίο) λόγο στα της διοίκησης του παροικιακού σχολείου, εντός των πλαισίων βεβαίως πάντα και των κειμένων διατάξεων και κανονισμών που διέπουν όλα τα σχολεία στην Επαρχία του Κεμπέκ. Αυτό, που σχηματικά αποκαλείται ελληνικότητα (ελληνική γλώσσα, ελληνικός πολιτισμός και ελληνικά ήθη και έθιμα στην καναδική και τη кемπεκιώτικη τους «έκδοση» βεβαίως), εξακολούθησε και εξακολουθεί να κατέχει κεντρική και περίοπτη θέση στην εν γένει σχολική ζωή του «Σωκράτη» και εξακολουθεί να χρωματίζει έντονα τη σχολική ατμόσφαιρα στις περισσότερες πτυχές της. Τώρα, αν αυτό είναι καλό και μακροπρόθεσμα επωφελές για το σχολείο, για τα παιδιά και για την παροικία του Μοντρεάλ γενικότερα, αυτό είναι μιας άλλης τάξεως ζήτημα που σίγουρα επιδέχεται και συζήτηση και ενδελεχή ανάλυση. Επιπρόσθετα, όπως αναμενόταν με βάση τα τρέχοντα δεδομένα, ο «Σωκράτης» έχει μεγαλώσει σημαντικά, όχι μόνο σε απόλυτους αριθμούς μαθητών και μαθητριών, αλλά και σε κύρος και σε αναγνώριση εντός και εκτός της ελληνικής παροικίας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι κριτικές και τα διάφορα σχόλια έχουν πάψει να υφίστανται από έγκυρους ή και λιγότερο έγκυρους παρατηρητές των εκπαιδευτικών δρωμένων. Από την άλλη, ατέλειες, ελλείψεις, παραλείψεις ή και σφάλματα στη συνολική λειτουργία του «Σωκράτη» ποτέ δεν απουσιάζουν.

Όπως επιγραμματικά αναφέρθηκε και σε προηγούμενες σελίδες αυτής της παρουσίασης, οι πολύμορφες εξελίξεις σε ολόκληρη την κοινωνία της Επαρχίας του Κεμπέκ με επίκεντρο τη γαλλική γλώσσα και τη γαλλόφωνη ή την αποκαλούμενη «Κεμπεκουά κουλτούρα» και οι συγκεκριμένες νομοθετικές πρωτοβουλίες στην κατεύθυνση αυτή (Νόμος 22 αρχικά και Νόμος 101 λίγα χρόνια αργότερα), ανάγκασαν κυριολεκτικά πάρα πολλά παιδιά μεταναστών και, μάλιστα, νεομεταναστών στο Κεμπέκ να στραφούν προς τα γαλλόφωνα σχολεία της Επαρχίας, ακόμη και παρά τις όποιες ενστάσεις ή επιθυμίες τους για τον αναγκαστικό χαρακτήρα των σχετικών νόμων. Με την έννοια αυτή και ο «Σω-

κράτης» λειτουργούσε εν πολλοίς σαν ένα γαλλόφωνο σχολείο στο Κεμπέκ. Μια ματιά στα έντυπα της περιόδου εκείνης αποτυπώνει με ενάργεια το όλο αυτό σκηνικό.

Οι αντίστοιχοι αριθμοί μαθητών στις τάξεις του «Σωκράτη» από σχολική χρονιά σε σχολική χρονιά είναι απολύτως ενδεικτικοί εν προκειμένω των αυξητικών τάσεων.

<u>έτος</u>	<u>μαθητές</u>
1978.....	320
1979.....	502
1980.....	750
1981.....	960
1982.....	1190
1983.....	1250 (κατά προσέγγιση)
1984.....	1394

Η αύξηση αυτή των μαθητών σε απόλυτα αριθμητικά μεγέθη παρουσιάζεται ακόμη πιο αισθητή, αν υπολογίσει κανείς το συνολικό αριθμό ελληνοπαίδων ηλικίας δημοτικού σχολείου, ο οποίος ήταν μεγαλύτερος το 1978 και το 1980 απ' ότι το 1983 και το 1984. Ήδη από από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, όπως προκύπτει από σχετικά δημογραφικά στοιχεία, ο συνολικός αριθμός παιδιών ελληνικής καταγωγής (σχολικής ηλικίας) στο Μοντρεάλ και τους γειτονικούς δήμους είχε πάρει την κατιούσα (Κοματσούλης 1985). Παρόλα αυτά, όμως, ο «Σωκράτης» την πρώτη τουλάχιστον πενταετία (1980-85) της δεκαετίας του 1980 κατέγραφε ανοδική τάση στο μαθητικό δυναμικό του.

Το 1980 καταγράφεται μια ακόμη αλλαγή -σχετικά ήσσονος σημασίας, αλλά με το δικό της συμβολικό χαρακτήρα και αυτή, όπως επεσήμαναν ορισμένοι- στα του κοινοτικού σχολείου. Αντανακλώντας την ευρύτερη κοινωνικο-πολιτική πραγματικότητα στο Κεμπέκ και τον εντόνως αναδυόμενο «εκ-γαλλισμό» κάθε πτυχής της ντόπιας κοινωνίας, η παραδοσιακά αγγλόφωνη ονομασία του «Σωκράτη» μπαίνει κι αυτή στο χορό της αλλαγής και της προσαρμογής στις γενικότερες απαιτήσεις των καιρών. Το επίσημο όνομα του παροικιακού ημερήσιου σχολείου που μέχρι τότε ήταν «Socrates Elementary School» μεταμορφώνεται στο αντίστοιχό της στη γαλλική γλώσσα, το γνωστό ως «École Primaire Socrate», το οποίο βεβαίως εξακολουθεί να είναι το επίσημο όνομα του τρίγλωσσου κοινοτικού σχολείου μέχρι και σήμερα.

Η ίδρυση του αντίστοιχου σχολείου στο γειτονικό δήμο του Λαβάλ το 1982, από τους εκεί Έλληνες, στα ίδια πρότυπα και για το οποίο σχολείο θα αναφερθούμε ειδικότερα στη συνέχεια, καθώς και η σχετική άνθηση και αυτού του τρίγλωσσου ελληνικού σχολείου τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του (παρά τα όποια προβλήματα ενδο-παροικιακής, κυρίως,

φύσης που δεν είναι και λίγα), επιβεβαιώνουν ακόμη περισσότερο την εμπιστοσύνη της ελληνικής παροικίας γενικά στον τύπο αυτό της τρίγλωσσης εκπαίδευσης για τα παιδιά τους που γεννήθηκαν και μεγαλώνουν στο Κεμπέκ. Τώρα, αν στη δεκαετία του 1990 οι αριθμοί μαθητών και μαθητριών που φοιτούν στο «Σωκράτη», αλλά και το αντίστοιχο τρίγλωσσο σχολείο στο γειτονικό Λαβάλ (Δημοσθένης) παρουσιάζουν μια ευδιάκριτη πτωτική τάση, κάτι που θα αναφερθεί με κάποιες λεπτομέρειες και στη συνέχεια που θα σκιαγραφηθούν ορισμένες εξελίξεις της τελευταίας δεκαετίας, αυτό δεν είναι βέβαιο αν θα πρέπει να αποδίδεται στο συγκεκριμένο τύπο της τρίγλωσσης εκπαίδευσης. Ενδεχομένως, αλλού θα πρέπει να αναζητηθούν τα βαθύτερα αίτια και οι αντίστοιχες εξηγήσεις αυτών των πτωτικών τάσεων στους μαθητικούς πληθυσμούς.

Τέλος, συμπληρώνοντας το ψηφιδωτό αυτό της αναπτυξιακής πορείας του ελληνικού ημερήσιου σχολείου στο Μοντρεάλ, μια ακόμη επισημάνση πρέπει να γίνει με αναφορά στο έτος 1981. Τη χρονιά αυτή χιτίζεται το Ελληνικό Κοινοτικό Κέντρο - ένας αρκετά μεγάλος κοινοτικός χώρος πολλαπλών χρήσεων δίπλα ακριβώς και σαν προέκταση της εκκλησίας του Αϊ-Γιώργη - τμήμα του οποίου αποτελεί και ένα πλήρες σχολικό συγκρότημα με όλες τις σχετικές από το νόμο προδιαγραφές. Στο σχολικό αυτό κτίριο μετακομίζει το ένα σχολικό παράρτημα του Σωκράτη. Την ίδια χρονική περίοδο η Κοινότητα του Μοντρεάλ αγοράζει ένα ακόμη σχολικό κτίριο στη δυτική πλευρά του νησιού του Μοντρεάλ (Roxboro), επεκτείνοντας έτσι το κοινοτικό τρίγλωσσο σχολείο και επιχειρώντας να εξυπηρετήσει τον ελληνισμό που σταδιακά είχε ήδη μετακινηθεί έξω από τις παραδοσιακές ελληνικές γειτονιές του δήμου του Μοντρεάλ. Έτσι, με την απόκτηση των δύο αυτών σχολικών κτιρίων, ο «Σωκράτης» λειτουργεί σε τρία διαφορετικά σχολικά κτίρια και σε τρεις διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές της ευρύτερης περιοχής του δήμου του Μοντρεάλ, αλλά και γειτονικών δήμων, κτίρια τα οποία είναι καθόλα κανονικά σχολικά κτίρια και ιδιοκτησία της Ελληνικής Κοινότητας Μοντρεάλ. Λίγα χρόνια αργότερα ένα ακόμη παράρτημα του «Σωκράτη» ανοίγει στην περιοχή της Νότιας Ακτής -λίγο έξω από το μητροπολιτικό Μοντρεάλ.

Τα γνωστά υπόγεια των εκκλησιών της Κοινότητας Μοντρεάλ, που για πολλά χρόνια αναγκαστικά στέγαζαν - με όλα τα προβλήματα και τις καθημερινές δυσκολίες που μια τέτοια στέγαση εκ των πραγμάτων ενείχε - τους μαθητές και τις μαθήτριες του «Σωκράτη», αποτελούν σίγουρα μια εμπειρία (χρήσιμη αλλά και διδακτική συνάμα στις πραγματικές της διαστάσεις) του παρελθόντος.

Ένα πορτρέτο του «Σωκράτη» στα μέσα της δεκαετίας του 1980

Κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 1984-85, χρονιά δηλαδή κατά την οποία πραγματοποιήθηκε η πρώτη και μοναδική έως τότε εκτεταμένη έρευνα γύρω από κρι-

σιμες πτυχές του τρίγλωσσου κοινοτικού σχολείου (Bombas 1988), το ελληνικό παροικιακό σχολείο είχε ένα συνολικό μαθητικό πληθυσμό 1.394 μαθητών από το νηπιαγωγείο έως και την έκτη τάξη. Το σχολείο λειτουργούσε σε τρεις διαφορετικές τοποθεσίες με τις αντίστοιχες ονομασίες ως «Σωκράτης 1», «Σωκράτης 2» και «Σωκράτης 3». Το σχολικό παράρτημα ή σχολείο «Σωκράτης 1» στεγαζόταν στο σχολικό κτίριο που είχε αγοράσει η Ελληνική Κοινότητα στην περιοχή του δήμου Ville St. Laurent (275 Houde Street) και είχε εγγεγραμμένα στις τάξεις του 194 συνολικά παιδιά ελληνικής καταγωγής, τα περισσότερα από τα οποία κατοικούσαν στη γύρω περιοχή. Στο σχολικό αυτό παράρτημα λειτουργούσαν μόνο οι τέσσερις πρώτες τάξεις του δημοτικού και το νηπιαγωγείο. Ο «Σωκράτης 2» στεγαζόταν στο σχολικό κτίριο του Ελληνικού Κοινοτικού Κέντρου (5557 Wilderton Avenue) έχοντας 646 μαθητές από το νηπιαγωγείο έως και την έκτη τάξη του δημοτικού. Τέλος, ο «Σωκράτης 3» χρησιμοποιούσε το σχολικό κτίριο στην περιοχή του West Island (11, 11ème rue, Roxboro), έχοντας συνολικά 554 μαθητές και μαθήτριες από το νηπιαγωγείο έως και την έκτη τάξη. Αυτά όσον αφορά τη γεωγραφική διασπορά και το μαθητικό πληθυσμό κατά σχολικό παράρτημα του κοινοτικού τρίγλωσσου σχολείου.

Σύμφωνα με στοιχεία που προέρχονται από τη Γενική Διευθύντρια του «Σωκράτη», τη σχολική χρονιά 1984-85 υπηρετούσαν στο κοινοτικό σχολείο:

Δάσκαλοι Γαλλικής	53
Δάσκαλοι Ελληνικής	16
Δάσκαλοι Αγγλικής	7
Δασκάλες Νηπιαγωγείου	12
Δασκάλες Προ-νηπιαγωγείου	2
Γυμναστές	1
Χοροδιδάσκαλοι	1
Ειδικός δάσκαλος/Ορθοπαιδαγωγός	1
Γενικό Σύνολο	93

Υπό το πρίσμα αυτών των δεδομένων παρατηρεί κανείς ότι η αριθμητική διαφορά και μόνο, όσον αφορά το διδακτικό προσωπικό του σχολείου μια δεκαετία μόλις πριν, είναι σημαντική, αφού στα μέσα της δεκαετίας του 1970 το διδακτικό προσωπικό του «Σωκράτη» δεν ξεπερνούσε τα 10 άτομα.

Επεκτείνοντας για λίγο μόνο τη συζήτηση σχετικά με τα διοικητικά του «Σωκράτη» μπορούμε να πούμε ότι, σε γενικές γραμμές, την ευθύνη για το παροικιακό αυτό εκπαιδευτικό και πολιτισμικό ίδρυμα (όπως θέλουν να το θεωρούν οι ίδιοι οι κοινοτικοί ηγέτες

αλλά και το μεγάλο σύνολο της ελληνικής παροικίας) έχει το Διοικητικό Συμβούλιο της Ελληνικής Κοινότητας Μοντρεάλ. Το εκλεγμένο από τα μέλη (μόνο) της Ελληνικής Κοινότητας κοινοτικό συμβούλιο είναι υπεύθυνο για το σχολείο έναντι της Επιτροπής Καθολικών Σχολείων και με τη σειρά του αναφέρεται βεβαίως στα μέλη και στη Γενική Συνέλευση της Κοινότητας. Ταυτόχρονα, το κοινοτικό συμβούλιο είναι υπεύθυνο για τα του «Σωκράτη» έναντι του Υπουργείου Παιδείας του Κεμπέκ, των γονέων των μαθητών του σχολείου, αλλά και έναντι της ελληνικής παροικίας του Μοντρεάλ στο σύνολό της, μιας και τις περισσότερες φορές τα διάφορα δρώμενα περί και για το τρίγλωσσο ημερήσιο σχολείο υπερβαίνουν κατά πολύ το στενό κοινοτικό πεδίο και αφορούν ολόκληρο σχεδόν τον ελληνισμό του Μοντρεάλ.

Το ημερήσιο τρίγλωσσο σχολείο «Σωκράτης» είναι σαφέστατα ένα παροικιακό ίδρυμα με την ευρύτερη έννοια του όρου, αλλά και με περισσή συναισθηματική και εθνική φόρτιση. Κάθε σχετική εξέλιξη γύρω από το σχολείο αυτό αγγίζει και φαίνεται να αφορά με τον ένα ή τον άλλο τρόπο τη συντριπτική πλειονότητα του ελληνικού στοιχείου στο Μοντρεάλ και τους γειτονικούς δήμους. Ιδιαίτερα δε όλους όσους ασχολούνται ή και εμπλέκονται στα παροικιακά δρώμενα περισσότερο συχνά και πιο ενεργά ή ακόμη όσους επιθυμούν να διεκδικήσουν κάποιο παροικιακό ή κοινοτικό πόστο.

Οι διάφορες εστίες εντάσεων, αρνητικών κριτικών και προβληματικών καταστάσεων, που μνημονεύτηκαν σε σχέση με την καινούρια πορεία του «Σωκράτη» στη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, δεν εξέλειπαν στη δεκαετία του 1980. Οι ενδοπαροικιακές αντιπαραθέσεις σε διάφορα επίπεδα και μεταξύ διαφόρων ομάδων και ατόμων για τα δρώμενα γύρω από το κοινοτικό σχολείο εξακολούθησαν να καταγράφουν τη δική τους παρουσία στα παροικιακά πράγματα. Παράπονα, για παράδειγμα, και μάλιστα έντονα από παροικιακούς κύκλους για το ύψος των ετήσιων διδάκτρων, αλλά και η αναπροσαρμογή (προς τα πάνω βεβαίως πάντα) αυτών των διδάκτρων από σχολική χρονιά σε σχολική χρονιά, τείνουν να αποτελούν μια αρκετά συνήθη εμπειρία στην παροικιακή ζωή. Επιπροσθέτως, το καίριο ζήτημα του ποιος προσλαμβάνεται να εργασθεί στο ελληνικό σχολείο (διδασκικό, διοικητικό, βοηθητικό προσωπικό), ο ακριβής ρόλος και τα προσόντα (ή έλλειψη προσόντων) αυτών που έχουν την ευθύνη διοίκησης του «Σωκράτη», καθώς και η καταλληλότητα ή όχι των χρησιμοποιούμενων σχολικών εγκαταστάσεων αποτελούν μόνιμη σχεδόν τροφή για συζητήσεις, αντιπαραθέσεις, ακόμη και συγκρούσεις μεταξύ των παροικιακών ηγετών, αλλά και των απλών μελών της ελληνικής παροικίας κατά περίπτωση.

Η επανάληψη αυτών των φαινομενικά εξω-εκπαιδευτικών επισημάνσεων γύρω από τα του κοινοτικού σχολείου και η επικέντρωση, για μια ακόμη φορά, της συζήτησης (και στα «πολιτικά» του «Σωκράτη» στοχεύει να υπενθυμίζει διαρκώς και προς κάθε κατεύθυνση πως το τρίγλωσσο σχολείο υπερβαίνει στην πράξη κατά πολύ τον εκπαιδευτικό,

παιδαγωγικό και πολιτισμικό του χαρακτήρα στο Μοντρεάλ, κάτι, που, σαφέστατα δεν αφορά μόνο το σχολείο «Σωκράτης», αλλά, τηρουμένων των αναλογιών κατά περίπτωση, το μεγάλο σύνολο των ελληνικών σχολείων του Καναδά (και όχι μόνο). Και στο πλαίσιο αυτό οφείλει να προσεγγίζει, να εξετάζει και να ερμηνεύει κανείς αυτούς τους παροικιακούς διακανονισμούς της ελληνικής διασποράς.

Για του ισχυρισμού το αληθές, υπάρχουν και συγκεκριμένες προφορικές, βιωματικές αλλά και γραπτές μαρτυρίες που δεν επιδέχονται την παραμικρή διάψευση. Η ενδοπαροικιακή αυτή αντιπαράθεση και, κατά περίπτωση, σύγκρουση γύρω από ζητήματα και διάφορες επιμέρους πτυχές της δομής και της λειτουργίας του «Σωκράτη» έχει συχνότατα καταγραφεί με ιδιαίτερη μάλιστα ζωντάνια και παραστατικότητα, που ίσως αγγίζει τα όρια της υπερβολής κάποιες φορές, από όλα σχεδόν τα εκδιδόμενα έντυπα στην ελληνική παροικία του Μοντρεάλ. Έτσι κι αλλιώς τα «Σωκρατικά» πάντα είχαν αρκετά περιοπτη θέση στις ενδοπαροικιακές διαμάχες και στις αντίστοιχες καταχωρήσεις στα μέσα μαζικής ενημέρωσης της παροικίας.

Εν πάση περιπτώσει, προσηλωμένος στους βασικούς στόχους του, όπως αυτοί οι συγκεκριμένοι στόχοι έχουν κατ' επανάληψη διακηρυχθεί με άμεσους αποδέκτες και συμμετόχους τους ελληνικής καταγωγής Κεμπεκιώτες, αλλά και τη ντόπια κοινωνία ευρύτερα, ο «Σωκράτης» έχει μετεξελιχθεί πλήρως. Για χρόνια τώρα έχει εδραιώσει τη δυναμική του παρουσία σαν ένα ημερήσιο τρίγλωσσο σχολείο έφαμιλλο (ή και καλύτερο σε αρκετές περιπτώσεις) με άλλα δημόσια ή και ιδιωτικά σχολεία της Επαρχίας.

Παρά τις επιμέρους επιφυλάξεις, που όντως έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί από ορισμένους κύκλους με τη δική τους προβληματική για το όλο αυτό θέμα του «Σωκράτη» και της συνεισφοράς του, ιδιαίτερα θετικές είναι οι συγκεκριμένες αναφορές, τα σχόλια και οι δημόσιες δηλώσεις σχετικά με την ποιοτική εκπαίδευση που παρέχεται στο κοινοτικό τρίγλωσσο σχολείο.

Υπογραμμίζεται σχετικώς η δυνατότητα που προσφέρεται στα ελληνικής καταγωγής παιδιά της Επαρχίας του Κεμπέκ να γίνουν λειτουργικά τρίγλωσσοι πολίτες μέσω του κανονικού τους ημερήσιου σχολείου, διατηρώντας και καλλιεργώντας παράλληλα την ελληνικότητά τους με τη συστηματική διδασκαλία στο «Σωκράτη» της ελληνικής γλώσσας, βασικών στοιχείων του ελληνικού πολιτισμού και δίδοντας την απαραίτητη έμφαση στην ελληνορθόδοξη θρησκεία και στις παραδόσεις του διαχρονικού ελληνισμού.

Αν όλες αυτές οι απολύτως υπαρκτές αναφορές, η ύπαρξη των οποίων μπορεί κάλλιστα να επιβεβαιωθεί και από σχετικά κείμενα, καθώς και οι ενθαρρυντικές κριτικές και τα θετικά σχόλια για την εν γένει παρουσία και λειτουργία του κοινοτικού σχολείου υποκρύπτουν σκοπιμότητες ή και αλλότρια κίνητρα και επιδιώξεις - πολιτικών και μη -, και

αν έχουν απόλυτη ή μερική αντιστοιχία με μια αντικειμενικά προσδιοριζόμενη πραγματικότητα, όσον αφορά το «Σωκράτη», αυτά είναι ζητήματα και μεταβλητές, που αναμφίβολα χρήζουν εμπειριστατωμένης έρευνας και διεξοδικής ανάλυσης. Κάτι, δηλαδή, που ελάχιστα και εντελώς αποσπασματικά έχει γίνει μέχρι και σήμερα, παρά την ογδοντάχρονη σχεδόν ζωή του Σωκράτη. Το πεδίο είναι στην ουσία παρθένο από την άποψη της σχετικής έρευνας, με μοναδικές εξαιρέσεις την Έκθεση του Ι. Μητράκου και των συνεργατών του (1970) στα τέλη της δεκαετίας του 1960, τη διδακτορική διατριβή του Λ. Μπόμπα (1988) στα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1980 και τη σχετική έρευνα που έγινε στα πλαίσια του έργου «Παιδεία Ομογενών» στα τέλη της δεκαετίας του 1990 με ευθύνη του Στ. Κωνσταντινίδη (1997-1998).

Αν μη τι άλλο, η τελευταία αυτή έρευνα πεδίου, τα αποτελέσματα της οποίας παρουσιάζονται στη συνέχεια, φιλοδοξεί να συνεισφέρει με τις αναζητήσεις της στην κατεύθυνση αυτή για συστηματικότερη γνωριμία με τα της τρίγλωσσης εκπαίδευσης στον Καναδικό Ελληνισμό..

Μια τυπική μέρα στο «Σωκράτη»

Με βάση στοιχεία της σχολικής χρονιάς 1984-85 (Bombas 1988), τα οποία σύμφωνα και με νεότερη σχετική πληροφόρηση (Κωνσταντινίδης 1997) εξακολουθούν να ισχύουν, μια τυπική σχολική εβδομάδα στο ημερήσιο τρίγλωσσο σχολείο της Ελληνικής Κοινότητας Μοντρεάλ διαρκεί συνολικά 1.710 διδακτικά λεπτά. Ο ολικός αυτός διδακτικός χρόνος είναι συγκριτικά περισσότερος από τον αντίστοιχο διδακτικό χρόνο των ημερήσιων σχολείων της Επαρχίας του Κεμπέκ, που κατά κανόνα δεν υπερβαίνει τα 1.410 λεπτά την εβδομάδα. Μια ποσοτική διαφορά εν προκειμένω, που πολύ συχνά υπογραμμίζεται δεόντως από τους ιθύνοντες της Κοινότητας, αλλά και από γονείς του σχολείου και καταχωρίζεται από όλους τους ιθύνοντες του «Σωκράτη» a priori στα θετικά του παροικιακού σχολείου. Ο διδακτικός χρόνος στο «Σωκράτη», σε μια κατά προσέγγιση ποσοστιαία ανάλυση με κριτήριο τη συγκεκριμένη γλώσσα διδασκαλίας κατά περίπτωση, δίδει την παρακάτω εικόνα:*

Διδασκαλία μαθημάτων στη γαλλική γλώσσα 62%

Διδασκαλία μαθημάτων στην ελληνική γλώσσα 28%

Διδασκαλία μαθημάτων στην Αγγλική γλώσσα 10%

Σημείωση

* Τα ποσοστά διδασκαλίας των τριών γλωσσών δεν είναι απόλυτα σταθερά. Επομένως, οι ποσοστά αναγράφονται κατά προσέγγιση.

Διευκρινίζεται σχετικώς ότι οι ποσοτώσεις αυτές για τη διδασκαλία στη γαλλική και την ελληνική αφορούν όχι μόνο το γλωσσικό μάθημα (όπως στην περίπτωση της αγγλικής), αλλά και όλα τα υπόλοιπα μαθήματα που αποτελούν μέρος του αναλυτικού προγράμματος και διδάσκονται στο τρίγλωσσο παρoικιακό σχολείο είτε στα γαλλικά, είτε στα ελληνικά κατά περίπτωση (π.χ. Θρησκευτικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Μαθηματικά, κ.λπ.). Στο «Σωκράτη» ακολουθείται το αναλυτικό και το ωρολόγιο πρόγραμμα των δημοσίων σχολείων του Κεμπέκ, όσον αφορά τη γαλλική γλώσσα, τα αντίστοιχα προγράμματα του Υπουργείου Παιδείας της Ελλάδας σε σχέση με τη διδασκαλία της ελληνικής και η αγγλική διδάσκεται ως τρίτη (ξένη) γλώσσα, αν και για το σύνολο σχεδόν των μαθητών/τριών η αγγλική λειτουργεί καθημερινά ως πρώτη γλώσσα στις επικοινωνίες τους. Βεβαίως, και η διδασκαλία θρησκευτικών, ιστορίας κλπ. στα πλαίσια των Ελληνικών δεν αποτελεί μέρος του επίσημου προγράμματος του σχολείου. Πρόκειται για τη διδασκαλία στοιχείων πολιτισμού στα πλαίσια της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας.

Συγκριτικά μιλώντας, στις μικρότερες τάξεις του σχολείου, η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και η χρήση της ως μέσου για τη διδασκαλία και άλλων μαθημάτων/δραστηριοτήτων κατέχει πολύ μεγαλύτερη ποσόστωση σε σχέση με το συνολικό χρόνο διδασκαλίας, αντικαθιστούμενη προοδευτικά από τη γαλλική, καθώς οι μαθητές του «Σωκράτη» προχωρούν προς τις μεγαλύτερες τάξεις. Η συστηματική διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας, σαν μάθημα χωριστό στο σχολικό πρόγραμμα, αποτελεί κατά βάση μέρος του ημερήσιου προγράμματος των μεγαλύτερων τάξεων με τον ίδιο τρόπο περίπου που συμβαίνει και σε όλα τα άλλα δημοτικά σχολεία της Επαρχίας.

Σε ένα αρκετά μεγάλο βαθμό, όπως ιδιαίτερος μάλιστα εκτός των ωρών διδασκαλίας στη γαλλική γλώσσα, που εξ ορισμού πλέον αποτελεί και τον κορμό του συνολικού σχολικού προγράμματος, η συνολική σχολική ατμόσφαιρα και το όλο σχολικό κλίμα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ακραιφνώς ελληνικό με την έννοια, τα χαρακτηριστικά και τις συγκεκριμένες πτυχές βεβαίως του ελληνισμού στο Κεμπέκ και στον Καναδά. Επιπροσθέτως, και αυτό έχει τη δική του αξία στα του «Σωκράτη», μια σειρά από συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και τελετουργικές δραστηριότητες, σαν αυτές που η σχετική παιδαγωγική βιβλιογραφία έχει ονοματίσει με το γνωστό όρο «κρυφό πρόγραμμα» (hidden curriculum), υπογραμμίζουν τη διάχυτη παρουσία στο παρoικιακό σχολείο ενός ευδιάκριτου ελληνορθόδοξου ήθους και χαρακτήρα, που (συνειδητά ή άλλως πως) φαίνεται να διαπερνά ολόκληρο το σχολικό περιβάλλον.

Παράλληλα, οι διάφορες πτυχές της εθνικής ταυτότητας/καταγωγής των παιδιών υπογραμμίζονται και ενισχύονται ποικιλοτρόπως και καθημερινά. Κι αυτό γίνεται τόσο σε επίπεδο στάσεων και διαθέσεων των μαθητών του «Σωκράτη», όσο και σε επίπεδο συγκεκριμένων συμπεριφορών και πρακτικών, που κατά τεκμήριο ή και κατά τις προσδοκίες

των υπευθύνων του σχολείου και της Κοινότητας προάγουν και εμπεδώνουν στοιχεία της εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας των μαθητών. Καταβάλλονται συστηματικές και συντονισμένες προσπάθειες, έτσι ώστε να καλλιεργείται η εθνική και πολιτισμική ταυτότητα - αυτό που σχηματικά θα ονομάζαμε ελληνικότητα - των παιδιών, που παρακολουθούν μαθήματα στο παροικιακό αυτό σχολείο μέσα από μια σειρά προγραμματισμένων ή και συμπτωματικών δραστηριοτήτων στο σχολικό χώρο.

Αξίζει να υπογραμμισθεί εδώ πως ο τρίγλωσσος - και θεσμικά κατοχυρωμένος πλέον - χαρακτήρας του κοινοτικού σχολείου διαγράφεται και εντοπίζεται κατά πολύ περισσότερο στο λεγόμενο επίσημο πρόγραμμα του σχολείου και κατά πολύ λιγότερο στο συνολικό σχολικό περιβάλλον και την ευρύτερη σχολική ατμόσφαιρα.

Στην πραγματικότητα, οι μαθητές του «Σωκράτη» στο πολύ μεγαλύτερο μέρος τους συμπεριφέρονται κατά παρόμοιο τρόπο, όπως και τα άλλα συνομήλικα παιδιά ελληνικής καταγωγής στο Μοντρεάλ, τα οποία δεν παρακολουθούν μαθήματα στο ελληνικό τρίγλωσσο σχολείο. Κι αυτό δεν είναι καθόλου δύσκολο να το διαπιστώσει κανείς πρωτογενώς. Στο εστιατόριο του σχολείου, στους χώρους της αυλής και του παιχνιδιού, στις μεταξύ τους ανεπίσημες και μη σχολικά υπαγορευόμενες αλληλεπιδράσεις τα παιδιά του «Σωκράτη» επικοινωνούν μεταξύ τους χρησιμοποιώντας κυρίως την αγγλική, μερικές την ελληνική ή το γνωστό πλέον μίγμα της «ελληνο-αγγλικής» γλώσσας «made in Canada». Σπανιότατα, και για ορισμένες μόνο ενδεχομένως καταστάσεις επικοινωνίας προσφεύγουν και στην επίσημη γλώσσα διδασκαλίας τη Γαλλική. Τα ερευνητικά δεδομένα (Bombas 1988) είναι απολύτως σαφή και κατηγορηματικά επ' αυτού, τοποθετώντας τη χρήση της γαλλικής στην τελευταία θέση και μάλιστα σε σημαντικότερη απόσταση από τη χρήση της ελληνικής και της αγγλικής γλώσσας (και) από τα παιδιά του «Σωκράτη».

Να διευκρινιστεί στο σημείο αυτό πως τα ελληνικά των παιδιών, που επιλέγουν να παρακολουθήσουν μαθήματα στο «Σωκράτη» (και όχι μόνο βεβαίως αυτά τα παιδιά, αλλά το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών ελληνικής καταγωγής σε Μοντρεάλ, Κεμπέκ, Καναδά εν προκειμένω στη δεκαετία κυρίως του 1990, που προέρχονται από μεικτούς γάμους, από γονείς ελληνικής καταγωγής δεύτερης γενιάς κτλ), είναι συγκριτικά πολύ φτωχά έως και ελάχιστα. Παρόλα αυτά, όμως, στη διάρκεια φοίτησής τους στο τρίγλωσσο σχολείο εξακολουθούν να χρησιμοποιούν (προσπαθούν) κατά πολύ περισσότερο την αγγλική και την ελληνική, παρά τη γαλλική γλώσσα.

Δημογραφικά και πιο πρόσφατες εξελίξεις στα του Σχολείου

Στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 1984-85 κατά την οποία, όπως έχει ήδη αναφερθεί, συγκεντρώθηκαν τα σχετικά στοιχεία για την ιστορική εξέλιξη του «Σωκράτη» και

της δίγλωσσης/τρίγλωσσης εκπαίδευσης σε Κεμπέκ και Καναδά, το παροικιακό τρίγλωσσο σχολείο στο Μοντρεάλ είχε ένα συνολικό αριθμό 1.394 μαθητών οι οποίοι κατά τάξη κατανέμονταν ως εξής:

Νηπιαγωγείο	240
Τάξη Α'	240
Τάξη Β'	221
Τάξη Γ'	239
Τάξη Δ'	189
Τάξη Ε'	163
Τάξη ΣΤ'	102
Σύνολο	1.394

Στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 1985-86, ένα ακόμη νέο παράρτημα του «Σωκράτη» αρχίζει να λειτουργεί στο γειτονικό δήμο του South Shore (Νότια Ακτή), σε σχολικό κτίριο που χτίστηκε επί τούτου στο εκεί ελληνικό κέντρο επί της οδού 5220 Grande Allée, St-Humbert. Έτσι, ο «Σωκράτης 4» τίθεται στην υπηρεσία των ελληνικής καταγωγής Κεμπεκιωτών, που έχουν εν τω μεταξύ μετακινηθεί προς την περιοχή αυτή και έχουν μάλιστα ιδρύσει αρκετά χρόνια πριν τη δική τους Ελληνική Κοινότητα.

Τη σχολική χρονιά 1993-94, ο «Σωκράτης» συρρικνώνεται κατά κάποιο τρόπο, και επεκτείνεται ταυτόχρονα, αφού την ίδια αυτή χρονιά παύει να λειτουργεί οριστικά το ένα από τα σχολικά παραρτήματα του τρίγλωσσου σχολείου στο γειτονικό δήμο του St Laurent («Σωκράτης 1») και, παράλληλα, αρχίζει τη λειτουργία του το σχολικό παράρτημα («Σωκράτης 5») στον άλλο γειτονικό δήμο του Λαβάλ, όπου λειτουργεί ήδη εκεί από το 1982 το τρίγλωσσο σχολείο «Δημοσθένης» υπό την Κοινότητα του Λαβάλ (εντελώς ξέχωρος παροικιακός οργανισμός από τη Κοινότητα του Μοντρεάλ και, μάλιστα, αρκετά ανταγωνιστικός μέχρι και «εχθρικά» κατά περίπτωση).

Στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 1996-97, ο «Σωκράτης» είχε συνολικά 1.185 παιδιά σε όλα τα σχολικά του παραρτήματα και σε όλες τις τάξεις από το Νηπιαγωγείο έως και την ΣΤ' τάξη, από τα οποία παιδιά τα 259 παρακολουθούσαν τα μαθήματα του νηπιαγωγείου και τα υπόλοιπα 926 τις έξι τάξεις του δημοτικού. Τη σχολική χρονιά 1997-98 (έτος διεξαγωγής της έρευνας στα πλαίσια του έργου Παιδεία Ομογενών), ο συνολικός αριθμός των μαθητών του κοινοτικού σχολείου μειώθηκε στους 1.121 μαθητές και μαθήτριες (208 στο νηπιαγωγείο και 913 στο δημοτικό). Προφανώς, σε σχέση με τα αριθμητικά δεδομένα της προηγούμενης δεκαετίας, ο μαθητικός πληθυσμός του «Σωκράτη» εμφανίζει σημαντική μείωση τόσο σε απόλυτους αριθμούς, όσο και ως τάση από χρονιά

σε χρονιά. Με δεδομένο μάλιστα ότι στη δεκαετία του 1990 το «αντίπαλο» τρίγλωσσο σχολείο της Ελληνορθόδοξης Κοινότητας του Λαβάλ έχασε ένα σημαντικό αριθμό μαθητών - που απ' ό,τι φαίνεται δεν στράφηκε στις τάξεις του «Σωκράτη» -, η μαθητική μείωση του «Σωκράτη» παρουσιάζεται ακόμη πιο ανησυχητική.

Να σημειωθεί ακόμη ότι η δεκαετία του 1990 χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερος έντονες αντιπαραθέσεις σε επίπεδο διοίκησης της Ελληνικής Κοινότητας του Μοντρεάλ, αλλά και επίπεδο μελών της Κοινότητας και της παροικίας του Μοντρεάλ συνολικά, κάτι που, προφανώς, όχι μόνο δεν μπορεί να αφήνει αδιάφορο και ανεπηρέαστο το τρίγλωσσο κοινοτικό σχολείο, αλλά, σε αρκετές περιπτώσεις, το αφορά και μάλιστα άμεσα. Πληθώρα κατηγοριών και καταγγελιών εκτοξεύονται από διάφορες πλευρές για κακή διαχείριση των οικονομικών της Κοινότητας, αλλά και του «Σωκράτη», αρκετοί είναι αυτοί που καταγγέλουν ευθέως το διοικητικό συμβούλιο και πιο συγκεκριμένα τον πρόεδρο της Κοινότητας (προηγούμενων ετών) για οικονομικά σκάνδαλα, που άπτονται του ποινικού δικαίου και το συνολικό κλίμα στην Κοινότητα, στο «Σωκράτη» και στην παροικία ευρύτερα, τροφοδοτεί εντάσεις και συγκρούσεις εντονότερες.

Εν τω μεταξύ, υπό τη σκιά όλων αυτών των γεγονότων, η εν γένει λειτουργία του τρίγλωσσου κοινοτικού σχολείου δυσχεραίνεται σε κάθε επίπεδο, η παρεχόμενη εκπαίδευση κάθε άλλο παρά μπορεί να βελτιώνεται, οι γονείς επιβαρύνονται ολοένα και με υψηλότερα δίδακτρα και ο συνολικός αριθμός των μαθητών του «Σωκράτη» παίρνει την κατιούσα - μια άκρως αρνητική εξέλιξη στα της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο Μοντρεάλ, που ατυχώς δεν αφορά μόνο το «Σωκράτη» αλλά αγγίζει, και μάλιστα έντονα, το γενικό σύνολο των ελληνόπουλων που παρακολουθούν κάθε μορφή ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο Μοντρεάλ, στο Κεμπέκ και στον Καναδά ολόκληρο. Προφανώς, τα έντονα αυτά προβλήματα στην Κοινότητα του Μοντρεάλ - η γειτονική Κοινότητα του Λαβάλ με το δικό της τρίγλωσσο σχολείο «Δημοσθένης» έχει και αυτή τα δικά της οικονομικά και άλλα προβλήματα- επέτειναν και επιτείνουν την παρατηρούμενη μαθητική μείωση στα της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στον Καναδά γενικά, που φαίνεται πως έχει ήδη διαγράψει τη δική της τροχιά εδώ και κάμποσα χρόνια (ενδεικτικά, σημειώνεται απλώς εδώ, πως οι 6.040 μαθητές/μαθήτριες των ελληνικών απογευματινών/Σαββατιανών σχολείων του 1980-81 στο Μοντρεάλ συνολικά έγιναν 3.762 το 1985-86 για να καταλήξουν στους 1.768 μαθητές και μαθήτριες τη σχολική χρονιά 1995-96 (Κωνσταντινίδης 1997).

Η δημιουργία του Τρίγλωσσου Σχολείου στο Λαβάλ

Όπως έχει ήδη επισημανθεί από την αρχή αυτής της παρουσίασης, η οποιαδήποτε απόπειρα καταγραφής και ανάλυσης της δίγλωσσης (τρίγλωσσης στην περίπτωση του Κεμπέκ και του Καναδά γενικότερα από τη δεκαετία του 1970 και μετέπειτα) εκπαίδευσης, που

αφορά άμεσα και καθοριστικά τον ελληνισμό του Καναδά, δεν μπορεί να έχει άλλο χαρακτήρα και διαφορετικό περιεχόμενο από μια εκτεταμένη ιστορική ιχνηλάτηση της ίδρυσης και της κατοπινής πορείας του τρίγλωσσου κοινοτικού σχολείου «Σωκράτης». Και τούτο, μιας και η παροικιακή διευθέτηση με τη συγκεκριμένη μορφή του κοινοτικού σχολείου «Σωκράτης» μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1980 ήταν και η μοναδική τρίγλωσση έκφραση ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης σε ολόκληρο τον Καναδά.

Το έτος 1982, σηματοδοτεί μια καθοριστικής σημασίας εξέλιξη στο χώρο της τρίγλωσσης εκπαίδευσης στο Κεμπέκ και, κατ' επέκταση, στον Καναδά με αναφορά στον ελληνική καταγωγή πληθυσμό. Το κοινοτικό σχολείο «Σωκράτης» αποκτά συνοδοιπόρο, αλλά συνάμα και ανταγωνιστή στο πρόσωπο του αντίστοιχου παροικιακού σχολείου που ανοίγει τις πόρτες του στο γειτονικό δήμο του Λαβάλ από τον εκεί ελληνισμό.

Η Ελληνορθόδοξη Κοινότητα του Λαβάλ (γειτονικός δήμος στο Μοντρεάλ στο γειτονικό νησάκι του Λαβάλ), που είχε ιδρυθεί στις αρχές της δεκαετίας του 1970 (το έτος 1971 για την ακρίβεια) τοποθετείται η επίσημη χρονολογία ίδρυσης (Παπαμιχαήλ 1997) από τους Έλληνες που μετακινήθηκαν στην περιοχή αυτή, προβαίνει σε όλες τις σχετικές ενέργειες προς την επαρχιακή κυβέρνηση και (όπως υποστηρίζεται με έμφαση μάλιστα από τους υπευθύνους της Κοινότητας Μοντρεάλ) με τη βοήθεια, την προτροπή και την ευλογία της Επισκοπής Καναδά ανοίγει το δικό της ημερήσιο τρίγλωσσο σχολείο.

Όχι τυχαία, η αρχαία Ελλάδα, για μια ακόμη φορά όπως και στην περίπτωση του σχολείου «Σωκράτης» (αλλά και άλλων απογευματινών σχολείων στον καναδικό ελληνισμό με το όνομα «Ομηρος», «Αθηνά», «Περικλής») καλείται και πάλι να «βαπτίσει» το νέο αυτό παροικιακό σχολείο με το όνομα του ρήτορα της ελληνικής αρχαιότητας Δημοσθένη. Από τη σχολική αυτή χρονιά το ημερήσιο τρίγλωσσο σχολείο «Δημοσθένης» (L' Ecole Demosthene), υπό τη διοικητική εποπτεία της Κοινότητας του Λαβάλ και τη χρηματοδότηση του επαρχιακού Υπουργείου Παιδείας, εισέρχεται για τα καλά στον ανταγωνιστικό και με εντάσεις γεμάτο εκπαιδευτικό στίβο.

Την πρώτη χρονιά λειτουργίας του ο «Δημοσθένης» φιλοξενεί στις τέσσερις τάξεις του δημοτικού (με αυτές τις τέσσερις (Α-Δ) τάξεις ξεκίνησε να λειτουργεί τη σχολική χρονιά 1982-83) και στο νηπιαγωγείο του ένα συνολικό αριθμό 266 παιδιών ελληνικής καταγωγής, η μεγάλη πλειονότητα των οποίων κατοικούσαν στην περιοχή του Σόμεντι του Λαβάλ, όπου και έχουν συγκεντρωθεί οι περισσότεροι Έλληνες που μετακινήθηκαν προς τις περιοχές αυτές. Απλά, για την ιστορία του πράγματος, σημειώνεται πως ο πρώτος γενικός διευθυντής του «Δημοσθένη» ήταν ο Αλέξανδρος Ιωαννίδης (ο οποίος και παρέμεινε στο πόστο αυτό για αρκετά από τα επόμενα χρόνια), ενώ διευθυντής του ελληνικού τμήματος του σχολείου ήταν ο Παντελής Γκεϊβελόπουλος, αποσπασμένος εκπαιδευτικός του ελληνικού Υπουργείου Παιδείας με ένα ειδικό καθεστώς απόσπασης,

που τα χρόνια εκείνα ίσχυε για την περίπτωση του Καναδά και κάποιων άλλων εστιών του απόδημου ελληνισμού.

Αξίζει να υπογραμμισθεί ότι, όπως προκύπτει από τα υπάρχοντα στοιχεία γύρω από την ίδρυση και την ιστορική εξέλιξη του «Δημοσθένη», τα παιδιά που παρακολουθούσαν μαθήματα στο σχολείο αυτό δεν πλήρωναν καθόλου δίδακτρα την πρώτη σχολική χρονιά. Όλα τα λειτουργικά έξοδα της καθημερινής λειτουργίας του τρίγλωσσου αυτού σχολείου καλύπτονταν αποκλειστικά και μόνο από την οικονομική ενίσχυση της επαρχιακής κυβέρνησης. Κάτι που ασφαλώς δεν ήταν καθόλου άσχετο με τον ανταγωνισμό του «Δημοσθένη» με τον «Σωκράτη» και την επιδίωξη των ιθυνόντων του «Δημοσθένη» να καταφέρουν να προσελκύσουν μαθητές (και γονείς βεβαίως) στο σχολείο τους, απαλλάσσοντάς τους από τα δίδακτρα που ήδη έπρεπε να πληρώνουν κάθε χρόνο για να παρακολουθούν μαθήματα στο σχολείο της Κοινότητας του Μοντρεάλ.

Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον και αποκαλυπτικό των προθέσεων των άμεσα εμπλεκόμενων στην υπόθεση αυτή το γεγονός πως η πρώτη άδεια λειτουργίας του «Δημοσθένη», που χορηγήθηκε από την Επαρχιακή Κυβέρνηση του Κεμπέκ, κατόπιν βεβαίως σχετικού αιτήματος της Ελληνορθόδοξης Κοινότητας του Λαβάλ, είχε αρχικά ισχύ ενός μόνο έτους. Κατά την Παπαμιχαήλ (1997), που επιμελήθηκε και συνέταξε μια σύντομη ιστορική επισκόπηση του «Δημοσθένη», η πρώτη αυτή άδεια λειτουργίας του τρίγλωσσου ελληνικού σχολείου στο Λαβάλ εξυπηρετούσε μια πολύ συγκεκριμένη πολιτική-σκοπιμότητα από την πλευρά της κυβέρνησης του Κεμπέκ, αφού «προέβλεπε ενσωμάτωση του «Δημοσθένη» στο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα για τον επόμενο χρόνο». Πάντως, φαίνεται πως χρησιμοποιώντας διάφορες κατά καιρούς τακτικές και πιέσεις, οι ιθύνοντες της Κοινότητας κατάφεραν και καταφέρουν να εξασφαλίζουν την ανανέωση της σχετικής άδειας λειτουργίας του «Δημοσθένη», πέρα και παρά τα όποια οικονομικά (αλλά και διάφορα άλλα) προβλήματα, που ποτέ δεν απουσιάζουν από τη καθημερινή σχολική ρουτίνα. Μια από τις ανανεώσεις της άδειας λειτουργίας του «Δημοσθένη» είχε πενταετή ισχύ με ημερομηνία έναρξης την 1η Ιουλίου 1993 και λήξης την 30^η Ιουνίου 1998. Είναι προφανές, όπως άλλωστε κάτι ανάλογο πρέπει να συμβαίνει με όλα τα αντίστοιχα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Επαρχίας του Κεμπέκ, ότι οι επαρχιακές εκπαιδευτικές αρχές θέλουν να παρακολουθούν, να αξιολογούν αναλόγως και να έχουν λόγο όχι μόνο στον τρόπο λειτουργίας του «Δημοσθένη» (και δικαίως), αλλά και στο κατά πόσον πληρούνται κάθε φορά οι απαραίτητες προϋποθέσεις για τη συνέχιση της λειτουργίας του.

Η Σχολική Επιτροπή του Σόμεντι (Λαβάλ) από τη χρονιά ίδρυσης του «Δημοσθένη» και μέχρι το 1993 λειτουργούσε ως ο ενδιάμεσος φορέας μεταξύ επαρχιακής κυβέρνησης και Κοινότητας-σχολείου τόσο στα οικονομικά, όσο και στα εκπαιδευτικά-παιδαγωγικά

ζητήματα που αφορούσαν στην καθημερινή λειτουργία του κοινοτικού σχολείου. Από το 1993 και μετά όμως οι σχέσεις Κοινότητας και Σχολικής Επιτροπής Σόμεντι πέρασαν σε φάση έντασης και αντιπαράθεσης με συνέπεια τη δημιουργία ενός αρνητικού κλίματος στις σχέσεις αυτές, που σίγουρα μόνο θετικά δεν μπορεί να προσδοκά κανείς από αυτή τη εξέλιξη.

Εν πάση περιπτώσει, σήμερα η Κοινότητα του Λαβάλ καταβάλλει ένα σημαντικότερο μέρος της επιχορήγησης προς το σχολείο για την ενοικίαση του σχολικού κτιρίου, όπου στεγάζεται ο «Δημοσθένης», έχει την ευθύνη διαχείρισης του συνόλου των οικονομικών του σχολείου, προσλαμβάνει και απολύει το προσωπικό του σχολείου και, όχι σπάνια, «μπερδεύει» τα οικονομικά του σχολείου με τα συγκριτικά πιο πενιχρά έσοδα της Κοινότητας. Το «μπερδεμα» αυτό των οικονομικών και η κατά περίπτωση μεταφορά κονδυλίων της επαρχιακής οικονομικής ενίσχυσης σε εκτός «Δημοσθένη» δραστηριότητες και λειτουργίες της Κοινότητας δημιουργούν με τη σειρά τους και έντονα προβλήματα στην εύρυθμη λειτουργία του σχολείου, αλλά και αντιπαράθεσεις ποικίλες στους κόλπους της ίδιας της Κοινότητας του Λαβάλ και της ελληνικής παροικίας ευρύτερα. Εν πολλοίς, το απαραίτητο ήρεμο κλίμα για την καθημερινή λειτουργία του σχολείου είναι διαρκώς ένα ζητούμενο, με ότι αυτό μπορεί να συνεπάγεται.

Στο νηπιαγωγείο και τις τέσσερις πρώτες τάξεις του δημοτικού (Α'-Δ'), με τα οποία ξεκίνησε τη λειτουργία του το Σεπτέμβριο του 1982 ο «Δημοσθένης», προστέθηκαν στη συνέχεια και οι μαθητές-μαθήτριες της Ε'» τάξης από την επόμενη σχολική χρονιά 1983-'84. Ένα χρόνο αργότερα, το κοινοτικό σχολείο γινόταν πλήρες εξατάξιο δημοτικό σχολείο με την προσθήκη και της Στ' τάξης τη χρονιά 1984-85. Από το Σεπτέμβριο του 1990, ο «Δημοσθένης» αποκτά και το τμήμα του προ-νηπιαγωγείου, ολοκληρώνοντας με αυτόν τον τρόπο την εσωτερική του δομή στο χώρο της προσχολικής και της πρωτοσχολικής τρίγλωσσης εκπαίδευσης για τα παιδιά ελληνικής (κατά κανόνα) καταγωγής. Το ότι θεωρητικώς κάθε παιδί μπορεί και έχει το δικαίωμα να εγγραφεί και να παρακολουθήσει τα μαθήματα του «Δημοσθένη» (όπως άλλωστε και του «Σωκράτη»), εξακολουθεί να έχει στην ουσία θεωρητικό και μόνο χαρακτήρα, αφού το σύνολο των μαθητών και των μαθητριών του κοινοτικού αυτού σχολείου είναι παιδιά ελληνικής καταγωγής (ένας ελάχιστος αριθμός παιδιών μη ελληνικής καταγωγής που ενδεχομένως κατά περιόδους φοιτούν στο «Δημοσθένη» ή το «Σωκράτη» μετρικούνται στα δάχτυλα του ενός και μόνο χεριού και ασφαλώς δεν μεταβάλλουν τη συνολική μαθητική εικόνα).

Όσον αφορά στο ημερήσιο πρόγραμμα του «Δημοσθένη» και χωρίς να υπεισέρχεται κανείς σε όλες τις επιμέρους λεπτομέρειες, τα παιδιά διδάσκονται καθημερινά μαθήματα και στις τρεις γλώσσες όπως και στην περίπτωση του «Σωκράτη» (γαλλικά, ελληνικά, αγγλικά) με μια κατά προσέγγιση ποσοστόση κατά διδασκόμενη γλώσσα 67,5%

(γαλλικά), 23,7% (ελληνικά) και 8,8% (αγγλικά) και με ορισμένες μικρές διαφοροποιήσεις από μικρότερες σε μεγαλύτερες τάξεις. Σημειώνεται πως η διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας, για παράδειγμα, αρχίζει από την Α' δημοτικού και όχι από το νηπιαγωγείο όπως συμβαίνει με τη γαλλική και την ελληνική. Το συνολικό εβδομαδιαίο πρόγραμμα διδασκαλίας στο «Δημοσθένη» φτάνει τα 1.690 λεπτά της ώρας και εάν προθέσει κανείς άλλα 450 λεπτά (γεύμα και διαλείμματα) τότε φτάνουμε στα 2.140 λεπτά ή 36 (περίπου) ώρες που το παιδί περνάει κάθε εβδομάδα στο σχολείο. Σύμφωνα με την Παπαμιχαήλ (1997), η οποία έχει εργαστεί ως δασκάλα στο «Δημοσθένη», και οι τρεις γλώσσες διδάσκονται ως μητρικές γλώσσες στα παιδιά που παρακολουθούν μαθήματα στο τρίγλωσσο κοινοτικό σχολείο του Λαβάλ: ή τουλάχιστον έτσι διατείνονται οι υπεύθυνοι του Δημοσθένη. Αναμφίβολα αυτό έχει τη δική του ξέχωρη σημασία και αξία τόσο παιδαγωγικά όσο και από πλευράς της «εθνικής ταυτότητας» και της αποκαλούμενης «ελληνικότητας» των παιδιών αυτών. Η επιπρόσθετη δε επισήμανση ότι «για τα παιδιά του «Δημοσθένη» τα ελληνικά δεν είναι αναγκαστικά η μητρική τους γλώσσα και διδάσκονται συγχρόνως δύο άλλες γλώσσες σαν μητρικές» (Παπαμιχαήλ 1997: 16) εισάγει ορισμένα νέα δεδομένα στη σχετική συζήτηση που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής.

Η διδασκαλία της ελληνικής τόσο στο «Δημοσθένη» όσο και στο «Σωκράτη» (και τα δύο κοινοτικά σχολεία έχουν αναγνωριστεί από το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας ως «ισότιμα» με τα δημόσια σχολεία της Ελλάδας) πραγματοποιείται με βάση το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα του ΥΠ.Ε.Π.Θ. Τα βιβλία που χρησιμοποιούνται ακόμη και σήμερα είναι τα ίδια σχολικά εγχειρίδια του Ο.Ε.Δ.Β. τα οποία αποστέλλονται δωρεάν από την Ελλάδα και τα οποία κατά τι και κατά περίπτωση εμπλουτίζονται με κάποια βιβλία ή και περιλήψεις και τετράδια εργασιών που έχουν φτιαχτεί στον Καναδά ή και τις Η.Π.Α. για τη διδασκαλία της ελληνικής στο βορειοαμερικανικό χώρο. Τα διδασκόμενα μαθήματα είναι η «Γλώσσα», τα «Θρησκευτικά», το «Εμείς και ο Κόσμος», η «Ιστορία» και η «Γεωγραφία».

Στο σχολείο λειτουργεί εκλεγμένη 16μελής Επιτροπή Γονέων η οποία, μεταξύ άλλων, οργανώνει δραστηριότητες και διάφορες εκδηλώσεις με στόχο τη συγκέντρωση χρημάτων για τις τρέχουσες ανάγκες του σχολείου, ενώ βεβαίως ποτέ δεν απουσιάζουν και οι διαφόρων ειδών αντιθέσεις για τα καθημερινά του «Δημοσθένη». Το σχολείο διευθύνεται από το γενικό διευθυντή τον οποίο προσλαμβάνει (και απολύει) η διοίκηση της Κοινότητας του Λαβάλ.

Τέλος, μια αναλυτική κατά σχολική χρονιά αποτύπωση του μαθητικού πληθυσμού του «Δημοσθένη» στην 15χρονη εξελικτική του πορεία στο χώρο της τρίγλωσσης εκπαίδευσης στην Επαρχία του Κεμπέκ και στον Καναδά ευρύτερα, προσφέρει χρήσιμα δεδομένα για παραπέρα επεξεργασία και προβληματισμό.

σχολική χρονιά	συνολικός αριθμ. μαθητών (προνηπ. - ΣΤ')
1982-83267
1983-84407
1984-85511
1985-86558
1986-87627
1987-88510
1988-89486
1989-90452
1990-91479
1991-92509
1992-93503
1993-94510
1994-95515
1995-96434
1996-97387
1997-98364

«Σωκράτης» και «Δημοσθένης»: Βίοι παράλληλοι και ανταγωνιστικοί

Το σχολείο «Δημοσθένης» από τη σχολική χρονιά 1982-'83 και δώθε λειτουργεί παράλληλα με το κοινοτικό σχολείο «Σωκράτης», ενώ ο «εμφύλιος» μεταξύ των δύο ελληνικών κοινοτήτων και των υποστηρικτών της κάθε πλευράς καταγράφεται και εκδηλώνεται με πολλές μορφές και πολλά μέτωπα κατά περίπτωση. Ανεξαρτήτως των όποιων αιτιάσεων και από τη μια και από την άλλη πλευρά και ανεξαρτήτως της ορθότητας ή όχι των σχετικών επιχειρημάτων ένθεν κακείθεν, το γεγονός παραμένει ότι ο «Δημοσθένης» από την ημέρα της λειτουργίας του απέσπασε (όπως ήταν άλλωστε αναμενόμενο) σημαντική «πελατεία» από το «Σωκράτη». Μια εξέλιξη κάθε άλλο παρά ευχάριστη για το σχολείο «Σωκράτης» και τους ιθύνοντες της κεντρικής Ελληνικής Κοινότητας του Μοντρεάλ.

Ταυτόχρονα με το μαθητικό πληθυσμό, ο «Δημοσθένης» και η Κοινότητα του Λαβάλ διεκδίκησαν και διεκδικούν κύρος και αναγνώριση (και) μέσα από το τριγλωσσο σχολείο τους, τόσο μέσα στην ίδια την ελληνική παροικία του Κεμπέκ και του Καναδά συνολικότερα, όσο και «προς τα έξω», προς τις ντόπιες επαρχιακές και ομοσπονδιακές αρχές

δηλαδή αλλά και προς την επίσημη ελληνική πολιτεία. Κατά συνέπεια ο αγώνας και ο πόλεμος ήταν και εξακολουθεί να είναι έντονος, διαρκής και - όχι σπάνια - ανελέητος.

Σημειώνεται ότι το σχολείο «Δημοσθένης», ως προς τη δομή και τη γενικότερη λειτουργία του, ακολουθεί το πρότυπο του «Σωκράτη», και χρηματοδοτείται από την επαρχιακή κυβέρνηση κατά τον ίδιο τρόπο και ο «Σωκράτης».

Το 1988 η Κοινότητα του Λαβάλ, στην προσπάθειά της να εξυπηρετήσει καλύτερα και πιο αποτελεσματικά τις ολοένα αυξανόμενες ανάγκες του εκεί ελληνισμού αλλά και επιδιώκοντας μια δυναμική παρουσία στο χώρο του Λαβάλ και της επαρχίας του Κεμπέκ γενικότερα, προβαίνει στην αγορά ενός επιπλέον οικοπέδου με σκοπό να χτιστεί εκεί μια δεύτερη εκκλησία και ένα ιδιόκτητο σχολικό κτίριο για το «Δημοσθένη», κάτι που ακόμη φαίνεται πως για μια σειρά από οικονομικούς, κυρίως, λόγους παραμένει μόνο στα σχέδια αφού η εκκλησία χτίστηκε αλλά όχι το σχολείο.

Το οικονομικό, όπως και στην περίπτωση του «Σωκράτη», ήταν πάντοτε και εξακολουθεί να είναι ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα στην απρόσκοπτη λειτουργία του «Δημοσθένη». Το 1995, μάλιστα, η κορύφωση της κρίσης γύρω από τα οικονομικά του «Δημοσθένη» άγγιξε τα όρια του αδιεξόδου με επαπειλούμενο το οριστικό κλείσιμο του σχολείου λόγω έλλειψης των απαραίτητων χρημάτων για την καθημερινή του λειτουργία. Το σχετικό υπόμνημα της διεύθυνσης του ελληνικού τμήματος του σχολείου και των δασκάλων σχετικά με τη δεινή οικονομική κατάσταση του «Δημοσθένη» δημοσιοποιήθηκε προς κάθε κατεύθυνση και υπεβλήθη επισήμως στην ελληνική πολιτεία ζητώντας οικονομική ενίσχυση, για να αποφευχθεί το οριστικό κλείσιμο του κοινοτικού σχολείου. Και όλα αυτά παρά το γεγονός ότι ο «Δημοσθένης», στη διάρκεια ολόκληρης της πρώτης δεκαετίας λειτουργίας του, στην ουσία ενημερούσε οικονομικά (Παπαμιχαήλ 1997) και δεν αντιμετώπιζε κανένα απολύτως οικονομικό πρόβλημα, εκτός μόνο από το ότι οι υπεύθυνοι της Κοινότητας χρησιμοποιούσαν μέρος των χρημάτων του σχολείου για άλλες κοινοτικές ανάγκες και δραστηριότητες -κάτι που δε φαίνεται να είναι και απόλυτα σύμφωνο με τη σχετική συμφωνία λειτουργίας του τρίγλωσσου ημερήσιου σχολείου.

Όπως και στην περίπτωση της ίδρυσης και της εν γένει εξέλιξης του «Σωκράτη», η ίδρυση του σχολείου «Δημοσθένης» στις αρχές της δεκαετίας του 1980 δεν υπαγορεύθηκε αποκλειστικά και μόνο από ακραιφνώς εκπαιδευτικές και πολιτισμικές ανάγκες.

Είναι απολύτως σαφές ότι μαζί με τη διακαή επιθυμία για τη διατήρηση και την καλλιέργεια της ελληνικότητας και την προφανή έμφαση στην τρίγλωσση εκπαίδευση ποιότητας, οι παράμετροι πολιτικής χροιάς και περιεχομένου με την ευρεία έννοια του όρου ήταν και παραμένουν πάντα ενεργές στα του «Δημοσθένη». Η κοινότητα του Λαβάλ ως ανεξάρτητος παροικιακός οργανισμός και η ηγεσία της όλως ιδιαίτερος, βλέπουν το

τρίγλωσσο σχολείο τους σαν ένα είδος πολιτικού μοχλού έκφρασης και πίεσης έναντι των άλλων Ελλήνων εκτός Λαβάλ αλλά και έναντι των όποιων «τρίτων» σε δημοτικό, σε επαρχιακό και σε ομοσπονδιακό επίπεδο. Με τα σημερινά δεδομένα και τηρουμένων των αναλογιών, η Κοινότητα του Λαβάλ χάρις και στο «Δημοσθένη» έχει μετεξελιχθεί σε έναν από τους δύο κεντρικούς ελληνικούς πόλους στο Κεμπέκ -θεωρώντας βεβαίως την Ελληνική Κοινότητα Μοντρεάλ και το «Σωκράτη» ως τον άλλο ιστορικό πόλο του ελληνισμού στην ευρύτερη περιοχή του Κεμπέκ.

Έτσι εχόντων των πραγμάτων, είναι απολύτως φυσικό και αναμενόμενο, θάλεγε κανείς, η ίδρυση και η κατά τεκμήριο επιτυχημένη ανάπτυξη και λειτουργία του «Δημοσθένη», τα πρώτα ιδίως χρόνια της λειτουργίας του, (που σαφέστατα βρήκε το δρόμο έτοιμο, σε σχέση με τις για πολλά χρόνια αναζητήσεις και εναγωνίες προσπάθειες επιβίωσης του Σωκράτη), να μην πέρασε απαρατήρητη από το αρχαιότερο ελληνικό εκπαιδευτικό ίδρυμα στον Καναδά. Εντάσεις, αντιπαραθέσεις, συγκρούσεις και ακόμη χτυπήματα κάτω από τη ζώνη μεταξύ των δύο «αντίπαλων» σχολικών φορέων αποτέλεσαν και αποτελούν τον κανόνα, τόσο στο προσκήνιο όσο και στο παρασκήνιο που δύσκολα κρύβεται για πολύ. Η διαρκής και πολυεπίπεδη διαμάχη μεταξύ των δύο ελληνικών κοινοτήτων για την προσέλκυση του μαθητικού πληθυσμού στο «Σωκράτη» και στο «Δημοσθένη» αντίστοιχα και η κούρσα για παμπαραιοικακή αναγνώριση και κύρος του κάθε σχολείου είναι φαινόμενα που μπορούν κάλλιστα να παρατηρηθούν σε καθημερινή σχεδόν βάση. Η ύφεση ή οι κατά περιόδους εξάρσεις αυτών των φαινομένων ελάχιστα μεταβάλλουν το συνολικό τοπίο της σύγκρουσης και της αντιπαράθεσης. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως η συνολική μακρόχρονη ιστορία της Ελληνικής Κοινότητας Μοντρεάλ και η «παράδοση του Σωκράτη» στον Καναδά επιτρέπουν ένα ευδιάκριτο προβάδισμα αυτής της πλευράς έναντι της πλευράς του Λαβάλ, χωρίς αυτό όμως να σημαίνει πως και οι Λαβαλιώτες από τη δική τους πλευρά «το βάζουν κάτω» εύκολα και αμαχητί. Μεταξύ άλλων, η ίδρυση σχολικού παραρτήματος του «Σωκράτη» και στο Λαβάλ, όπου έχουν ήδη μετακινηθεί πολλές χιλιάδες Ελλήνων, κάθε άλλο παρά τυχαία ή συμπτωματική πρωτοβουλία θα μπορούσε να θεωρηθεί από την πλευρά της Ελληνικής Κοινότητας του Μοντρεάλ. Ο άτυπος επομένως αυτός εμφύλιος καλά κρατεί.

Η επαρχιακή κυβέρνηση που με τα δικά της μέσα και τους δικούς της τρόπους παρακολουθεί όλα αυτά τα τεκταινόμενα μεταξύ των ελληνικής καταγωγής κεμπεκιωτών και των δύο ημερήσιων σχολείων που αυτή χρηματοδοτεί, φαίνεται να προσπαθεί να διατηρήσει τις ευαίσθητες ισορροπίες, προσηλωμένη προφανώς στη δική της στοχοθεσία και στις δικές της μακροπρόθεσμες επιδιώξεις. Κάτι που και ίδιος ο ελληνισμός του Κεμπέκ και του Καναδά γενικότερα γνωρίζει (ή οφείλει να γνωρίζει) πολύ καλά. Ο χρόνος θα δείξει.

Κοιτώντας κανείς το όλο αυτό συγκρουσιακό σκηνικό με φόντο τα ελληνικά ημερήσια σχολεία σε Μοντρεάλ και Λαβάλ από τη θετική του οπτική, θα μπορούσε ενδεχομένως να ισχυρισθεί ότι μέσα από αυτές τις αντιπαραθέσεις, τις εντάσεις και τον έκδηλο ανταγωνισμό, κάτι καλό θα προκύψει. Τόσο για τις αντίστοιχες κοινότητες και τα τρίγλωσσα σχολεία όσο, κυρίως, για την ποιοτική αναβάθμιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης και τη σφυρηλάτηση της ελληνικότητας στο συγκεκριμένο αυτό τμήμα του απόδημου ελληνισμού.

Αυτό βεβαίως είναι μια σκέψη και μια επιθυμία που κατά καιρούς διατυπώνεται από τους πιο νηφάλιους και τους πιο μετριοπαθείς στην ελληνική παροικία του Μοντρεάλ και του Καναδά. Υποστηρίζεται σχετικώς ότι η ίδρυση και λειτουργία του ημερήσιου σχολείου στο Λαβάλ από την εκεί Ελληνική Κοινότητα και η συνεχής πίεση στο κοινοτικό σχολείο «Σωκράτης» από την παρουσία και του «Δημοσθένη», δεν μπορεί παρά να λειτουργήσει σαν ένα είδος επιπρόσθετου ερεθίσματος για τη διαρκή βελτίωση και ποιοτική αναβάθμιση του «Σωκράτη» -κάτι με το οποίο δε φαίνεται να συμφωνεί, όμως, η πλειονότητα των παραγόντων της Ελληνικής Κοινότητας Μοντρεάλ αλλά ούτε και η κοινωνιολογική παρατήρηση το επιβεβαιώνει.

Η δημιουργία του τριγλωσσου σχολείου «Η Μεταμόρφωση» στο Τορόντο

Το τρίγλωσσο σχολείο, «Η Μεταμόρφωση», άρχισε τη λειτουργία του ως πιλοτικό πρόγραμμα το Σεπτέμβριο του 1996 με τάξεις Προνηπιαγωγείου, Νηπιαγωγείου και Α' και Β' Δημοτικού. Στο διάστημα που ακολούθησε το σχολείο μεγάλωσε προσθέτοντας μια τάξη κάθε σχολική χρονιά. Το σχολικό έτος 2000-01 λειτουργούσε με όλες τις τάξεις δημοτικού και δύο γυμνασιακές τάξεις (Α' και Β' Γυμνασίου).

Το σχολείο αυτό ιδρύθηκε από την ελληνορθόδοξη Μητρόπολη Τορόντο και βρίσκεται κάτω από την αιγίδα του μη κερδοσκοπικού οργανισμού «Ελληνορθόδοξη Παιδεία». Ο οργανισμός αυτός δημιουργήθηκε από τη Μητρόπολη του Τορόντο με πρωταρχικό στόχο τη λειτουργία Ελληνικών Ορθόδοξων Ημερησίων Σχολείων.

«Η Μεταμόρφωση» λειτουργεί σύμφωνα με τις προδιαγραφές του Υπουργείου Παιδείας του Οντάριο. Η διδασκαλία στα αγγλικά κατέχει περίπου το 65% του προγράμματος, τα γαλλικά κατέχουν περίπου 10% και τα ελληνικά περίπου το 25%. Πέρα από το πρόγραμμα σπουδών του, το σχολείο αποβλέπει στη διδασκαλία των ελληνορθόδοξων αξιών, της ορθόδοξης χριστιανικής θρησκείας και του ελληνικού πολιτισμού. Η καλλιέργεια του ελληνορθόδοξου θρησκευτικού συναισθήματος αναφέρεται ως μια από τις κύριες επιδιώξεις του σχολείου αυτού.

Ο αριθμός των μαθητών της «Μεταμόρφωσης» ανήρχετο το σχολικό έτος 2000-01 στους 136. Δεδομένου ότι η επαρχία του Οντάριο, σε αντίθεση με αυτή του Κεμπέκ, δεν επιχορηγεί τα εθνοτικά σχολεία, τα έξοδα λειτουργίας αυτού του σχολείου καλύπτονται από τα δίδακτρα που πληρώνουν οι γονείς, τις εισφορές Ελληνοκαναδών και κάποιες επιχορηγήσεις από το ελληνικό κράτος.

Είναι νωρίς ακόμα για μια αποτίμηση του έργου του συγκεκριμένου σχολείου και δύσκολη η πρόβλεψη των προοπτικών του.

Εκείνο πάντως που μπορούμε να διαπιστώσουμε είναι ότι με την προσπάθεια της αυτή, η ελληνορθόδοξη εκκλησία του Καναδά επιχειρεί να καθιερώσει το θεσμό των ημερήσιων Τριγλωσσων Σχολείων και στην επαρχία του Οντάριο.

Μέρος Β'

Έρευνα πεδίου: Δεδομένα και μεταβλητές

Η έρευνα

Στην προσπάθεια πρωτογενούς καταγραφής ορισμένων πτυχών, που αφορούν στάσεις και συμπεριφορές των ίδιων των μαθητών, που παρακολουθούν μαθήματα στα παροικιακά σχολεία τρίγλωσσης εκπαίδευσης στον Καναδά, η Ερευνητική Ομάδα Καναδά του προγράμματος «Παιδεία Ομογενών» αποφάσισε να απευθυνθεί και στα ίδια τα παιδιά του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη». Με την ερευνητική αυτή πρωτοβουλία επιδιώχθηκε να εμπλουτισθεί το ήδη υπάρχον υλικό με νεότερα εμπειρικά δεδομένα και να επικαιροποιηθούν κατά το δυνατόν οι διαθέσιμες εμπειρικές πληροφορίες με τις προσωπικές καταθέσεις των ίδιων των μαθητών/τριών των κοινοτικών αυτών σχολείων.

Τα σχετικά δεδομένα συγκεντρώθηκαν με την έναρξη της σχολικής χρονιάς 1997-98 με κύρια ευθύνη του Σ. Κωνσταντινίδη (επιστημονικού υπεύθυνου για τη συνολική μελέτη της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στον Καναδά) και με την καθοριστική συμμετοχή της Ε. Παπαμιχαήλ (δασκάλας στον «Δημοσθένη»), η οποία και ανέλαβε τη συγκέντρωση των ερωτηματολογίων από το σύνολο των παιδιών του «Δημοσθένη».

Να προστεθεί επίσης στο σημείο αυτό ότι, σε γενικές γραμμές, η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε εδώ, η ηλικία των συμμετασχόντων μαθητών και μαθητριών και το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των σχετικών δεδομένων ήταν τα ίδια με αυτά της διδακτορικής διατριβής του Λ. Μπόμπα, που πραγματοποιήθηκε στο Μοντρεάλ τη σχολική χρονιά 1984-1985 (Bombas 1988). Με αυτόν τον τρόπο, οι όποιες αντιπαραβολές και συγκρίσεις των δεδομένων του 1984 και αυτών του 1997 για το σχολείο «Σωκράτης», μπορούσαν να γίνουν με σχετικά μεγαλύτερη εγκυρότητα.

Το δείγμα της έρευνας

Ένας συνολικός αριθμός 322 παιδιών που παρακολουθούσαν τα μαθήματα της Ε' και της ΣΤ' τάξης των κοινοτικών ημερήσιων τρίγλωσσων σχολείων «Σωκράτης» και «Δημοσθένης» έλαβαν μέρος στην έρευνα. Από αυτούς τους 322 μαθητές και μαθήτριες των τρίγλωσσων σχολείων σε Μοντρεάλ, Λαβάλ και σε δυο ακόμη γειτονικούς δήμους, τα 229 παιδιά ήταν μαθητές και μαθήτριες του «Σωκράτη» (Ελληνική Κοινότητα Μοντρεάλ), ενώ τα υπόλοιπα 93 παιδιά φοιτούσαν στις αντίστοιχες τάξεις του «Δημοσθένη» (Ελληνορθόδοξη Κοινότητα του Λαβάλ). Το σχολικό έτος 1997-98 φοιτούσαν

συνολικά 1.121 μαθητές στον «Σωκράτη» και 364 στον «Δημοσθένη», συμπεριλαμβανομένων και των μαθητών του Νηπιαγωγείου. Στο γενικό σύνολο του δείγματος τα δύο φύλα εκπροσωπήθηκαν σχεδόν ισόποσα, αν και τα κορίτσια (N=161) υπερεπέρσσαν κατά τι των αγοριών (N=157). Από τα πέντε σχολικά παραρτήματα του «Σωκράτη», το σχολείο του Ροχβοτο - «Σωκράτης 3» είχε μια συγκριτικά μεγαλύτερη εκπροσώπηση (N=91) στο συνολικό μαθητικό πληθυσμό του «Σωκράτη», ακολουθούμενο από το σχολείο «Σωκράτης 2» (N=47). Από το κοινοτικό σχολείο «Δημοσθένης», που δεν έχει άλλο σχολικό παράρτημα σε λειτουργία, έλαβαν μέρος στην έρευνα όλοι οι μαθητές και οι μαθήτριες Ε' και Στ' τάξης. Ο συνολικός αριθμός των κοριτσιών του «Σωκράτη» που έλαβαν μέρος στην έρευνα ήταν 114 (50%) έναντι 114 αγοριών (50%), ενώ από τα παιδιά του «Δημοσθένη» τα κορίτσια έφτασαν τον αριθμό 50 (53%) και τα αγόρια τον αριθμό 43 (47%).

Η συντριπτική πλειοψηφία (89,0%) του συνόλου του δείγματος ήταν παιδιά ηλικίας 10-11 ετών, με τα παιδιά του «Σωκράτη» (92,0%) να υπερεπέρσσαν στις ηλικίες αυτές έναντι των συμμαθητών τους, που φοιτούσαν στις τάξεις του «Δημοσθένη» (84,0%).

Ένα ποσοστό 47,0% των παιδιών, που απάντησαν στη σχετική ερώτηση, δήλωσαν πως ο πατέρας τους έχει τη δική του δουλειά. Στα ίδια επίπεδα κυμάνθηκαν τα αντίστοιχα ποσοστά για το «Σωκράτη» (47,0%) και για το «Δημοσθένη» (48%) χωριστά. Η δεύτερη μεγάλη κατηγορία, όσον αφορά την εργασία του πατέρα των συμμετασχόντων ήταν, αυτή του ανειδίκεντου εργάτη. Για το σύνολο των παιδιών ανερχόταν στο (36,0%), με μια σχετική διαφοροποίηση στα αντίστοιχα ποσοστά για το «Σωκράτη» (35,0%) και για το «Δημοσθένη» (38,0%). Όλες οι υπόλοιπες κατηγορίες επαγγελματιών του πατέρα (ειδικευμένος εργάτης, υπάλληλος, ελεύθερος επαγγελματίας, εκπαιδευτικός), όπως ταξινομήθηκαν από το Σ. Κωνσταντινίδη με βάση τις απαντήσεις των παιδιών, συγκέντρωσαν ελάχιστα ποσοστά (μεταξύ 1,0% και 4,0%) και για το σύνολο των παιδιών, αλλά και για τα παιδιά των δύο κοινοτικών σχολείων χωριστά. Η κατηγορία άνεργος έφτασε το 7,0%, σύμφωνα πάντα με τις απαντήσεις των ίδιων των παιδιών.

Όσον αφορά την εργασιακή απασχόληση της μητέρας των παιδιών φαίνεται πως τα σχετικά πρωτεία κατέχουν οι ανειδίκεντες εργάτριες (35,0%) και οι νοικοκυρές (34,0%), οι οποίες δεν εργάζονται εκτός σπιτιού. Οι μητέρες νοικοκυρές των παιδιών του «Σωκράτη» είναι συγκριτικά περισσότερες (36,0%) έναντι αυτών του «Δημοσθένη» (30,0%), ενώ στην κατηγορία ανειδίκεντες εργάτριες η ποσοστιαία διαφορά είναι μικρότερη (34,0% για το «Σωκράτη» και 36,0% για το «Δημοσθένη»).

Συνολικά, ιδωμένα αυτά τα δεδομένα σχετικά με την εργασία και των δύο γονέων των παιδιών που έλαβαν μέρος στην έρευνα φαίνεται πως απ' αυτήν την άποψη τουλάχιστον οι οικογένειες του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» δεν διαφέρουν αισθητά.

Το ερωτηματολόγιο

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των συγκεκριμένων δεδομένων περιελάμβανε 37 συνολικά ερωτήσεις, από τις οποίες οι εννέα ήταν του τύπου «ανοιχτές» και οι υπόλοιπες 28 ήταν ερωτήσεις «κλειστών» απαντήσεων (Βάμβουκας 1988). Οι πρώτες επτά ερωτήσεις αποτελούσαν τον κορμό των ερωτήσεων για τη συλλογή δεδομένων, σχετικά με το προσωπικό βιογραφικό του κάθε παιδιού, που συμμετείχε στην έρευνα (βλέπε αντίγραφο ερωτηματολογίου στο Παράρτημα), ενώ οι υπόλοιπες τριάντα ερωτήσεις κατανέμονταν κατά διερευνούμενη κατηγορία-μεταβλητή ως εξής:

Ένα σύνολο 15 ερωτήσεων διερευνούσαν πτυχές της ελληνικότητας των παιδιών (στάσεις, διαθέσεις και συμπεριφορές ενδεικτικές της σχηματικά αποκαλούμενης εδώ ελληνικότητας), άλλες δέκα ερωτήσεις διερευνούσαν πτυχές και ζητήματα σχολικής εργασίας και ακαδημαϊκής επίδοσης, ενώ υπήρχαν και πέντε ερωτήσεις που επικεντρώνονταν στις φιλοδοξίες και τις προσδοκίες των συμμετεχόντων. Τέλος, ένα σύνολο επτά ερωτήσεων επιχειρούσαν να καταγράψουν πτυχές γύρω από το γενικό επίπεδο προσαρμογής των παιδιών, κυρίως στο ευρύτερο σχολικό περιβάλλον αλλά και εκτός αυτού.

Σημειώνεται ότι όλες οι «κλειστού» τύπου ερωτήσεις του ερωτηματολογίου είχαν διατυπωθεί με βάση τη μορφή της κλίμακας Likert (format), η οποία ως γνωστό προσφέρει δύο έως και πέντε εναλλακτικές απαντήσεις στους συμμετέχοντες. Ορισμένες από τις ερωτήσεις είχαν παρθεί από παρόμοια ερωτηματολόγια που είχαν χρησιμοποιηθεί σε προηγούμενες έρευνες (π.χ. Bombas 1981, Gavaki 1983, Constantinides 1983) και άλλες είχαν κατασκευαστεί ειδικά από τον ερευνητή για τη συγκεκριμένη έρευνα στα του σχολείου «Σωκράτης» το 1984 (Bombas 1988).

Το ερωτηματολόγιο αυτό συμπληρώθηκε από όλα τα παιδιά που έλαβαν μέρος στην έρευνα (N=322), αφού βεβαίως προηγήθηκαν όλες οι απαραίτητες συνεννοήσεις, οι σχετικές διευκρινίσεις για τη συγκεκριμένη έρευνα και όλες οι διευθετήσεις των ερευνητών με τις δύο Κοινότητες και τις αντίστοιχες Διευθύνσεις των σχολείων. Στην περίπτωση των παιδιών του «Δημοσθένη», μαζί με το δάσκαλο της τάξης, παρούσα ήταν και συμμετείχε στη διαδικασία συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου και η ερευνητριά (Ε.Παπαμιχαήλ), που είχε αυτήν την ευθύνη στο Μοντρεάλ -με την καθοδήγηση πάντα του επιστημονικού υπεύθυνου για τον Καναδά (Σ. Κωνσταντινίδης). Στα παιδιά του «Σωκράτη» τα ερωτηματολόγια δόθηκαν για συμπλήρωση από τους δασκάλους των ελληνικών.

Αποτελέσματα

Διευκρινίζεται ότι σε όλους τους σχετικούς πίνακες που ακολουθούν σε συγκεντρωτική μορφή, στην πρώτη στήλη κατά ερώτηση καταγράφονται (εντός παρενθέσεων) οι

απόλυτοι αριθμοί των παιδιών που απάντησαν και τα αντίστοιχα ποσοστά. Ακολουθούν με την ίδια διάταξη οι αριθμοί και τα ποσοστά των παιδιών του «Σωκράτη» (N=229), ενώ στην τρίτη στήλη του κάθε πίνακα σημειώνονται οι απόλυτοι αριθμοί και τα ποσοστά των μαθητών και μαθητριών του «Δημοσθένη» (N=93).

Τα αναφερόμενα ποσοστά κατά συγκεκριμένη δυνατή επιλογή έχουν υπολογιστεί με βάση το γενικό σύνολο των παιδιών που απάντησαν σε κάθε ερώτηση και όχι με βάση το σύνολο των παιδιών που αρχικά έλαβαν μέρος στην έρευνα. Αυτό άλλωστε φαίνεται και στο αθροιζόμενο κατά περίπτωση σύνολο, το οποίο σε καμιά από τις εξεταζόμενες ερωτήσεις δεν φτάνει ακριβώς τον αριθμό 322 που ήταν και ο συνολικός αριθμός των μετασχόντων στην έρευνα.

Σημειώνεται, επίσης, ότι η συνολική επεξεργασία των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν μέσω των 322 ερωτηματολογίων έγινε από την Ε. Παπαμιχαήλ και τον Σ. Κωνσταντινίδη στο Μοντρεάλ και σε διαρκή συνεννόηση με τον συντάκτη αυτής της μονογραφίας. Η παρουσίαση των σχετικών πινάκων στη συγκεκριμένη τους αυτή μορφή έγινε με βάση την προηγούμενη έρευνα για το «Σωκράτη» (Bombas 1988), έτσι ώστε να μπορούν να γίνουν και όλες οι δυνατές συγκρίσεις των σημερινών δεδομένων με τα αντίστοιχα της προηγούμενης δεκαετίας.

Όπως φαίνεται και στον Πίνακα 1, η συγκριτική πλειοψηφία των μαθητών και μαθητριών της έρευνας θεωρούν τον εαυτό τους ως Ελληνοκαναδό/ή, δευτερευόντως ως Έλληνα/Ελληνίδα, και σχεδόν ελάχιστα ως Καναδό/ή. Οι δύο αυτές πρώτες προτιμήσεις των παιδιών (59,5% και 25,7% αντίστοιχα) πλησιάζουν συνολικά το 80% του συνόλου των απαντήσεων στη συγκεκριμένη ερώτηση, υπογραμμίζοντας έτσι ανεπιφύλακτα μια δεδομένη κατεύθυνση εν προκειμένω. Η μεταξύ των δύο σχολείων σύγκριση δείχνει ότι, κατά βάση, οι σχετικές απαντήσεις κινούνται στο ίδιο πεδίο.

Πίνακας 1

Στάσεις και διαθέσεις έναντι της ελληνικότητας						
	σύνολο		Σωκ.		Δημ.	
	(N)	%	(N)	%	(N)	%
1. Θεωρώ τον εαυτό μου:						
1.1 Έλληνα	(78)	25,7	(56)	26,5	(22)	23,7
1.2 Ελληνοκαναδό	(180)	59,5	(121)	57,8	(59)	63,4
1.3 Καναδό ελλην. καταγωγής	(30)	9,9	(20)	9,5	(10)	10,7
1.4 Καναδό	(15)	4,9	(13)	6,2	(2)	2,2
Σύνολο (N)	(303)		(210)		(93)	

Στάσεις και διαθέσεις έναντι της ελληνικότητας						
2. Δύσκολο να είσαι Έλληνας και Καναδός συγχρόνως	σύνολο		Σωκ.		Δημ.	
	(N)	%	(N)	%	(N)	%
2.1 Ναι	(21)	6,7	(18)	8,2	(3)	3,2
2.2 Όχι	(235)	75,3	(155)	70,8	(80)	86,0
2.3 Δεν ξέρω	(56)	18,0	(46)	21,0	(10)	10,8
Σύνολο (N)	(312)		(219)		(93)	
3. Μιλώ ελληνικά:						
3.1 Πολύ καλά	(137)	43,3	(95)	42,0	(42)	46,7
3.2 Αρκετά καλά	(143)	45,2	(103)	45,6	(40)	44,4
3.3 Όχι και πολύ καλά	(32)	10,2	(26)	11,5	(6)	6,7
3.4 Καθόλου καλά	(4)	1,3	(2)	0,9	(2)	2,2
Σύνολο (N)	(316)		(226)		(90)	
4. Αισθάνομαι τον εαυτό μου διαφορετικό σε σχέση με τα παιδιά μη ελληνικής καταγωγής						
4.1 Ναι	(75)	24,6	(68)	31,7	(7)	7,8
4.2 Όχι	(230)	75,4	(147)	68,3	(83)	92,2
Σύνολο (N)	(305)		(215)		(90)	
5. Οι άλλοι με βλέπουν ως διαφορετικό						
5.1 Ναι	(67)	21,5	(53)	24,0	(14)	15,4
5.2 Όχι	(245)	78,5	(168)	76,0	(77)	84,6
Σύνολο (N)	(312)		(221)		(91)	
6. Η ελληνική καταγωγή μου είναι για μένα:						
6.1 Πάρα πολύ σπουδαία	(193)	64,3	(128)	61,2	(65)	71,5
6.2 Αρκετά σπουδαία	(52)	17,3	(42)	20,1	(10)	10,9
6.3 Κάπως σπουδαία	(35)	11,7	(25)	12,0	(10)	10,9
6.4 Καθόλου σπουδαία	(20)	6,7	(14)	6,7	(6)	6,7
Σύνολο (N)	(300)		(209)		(91)	

Για το 75,3% των ερωτηθέντων δεν είναι καθόλου δύσκολο (ή και λειτουργικά ασυμβίβαστο) να είναι κανείς ταυτοχρόνως ή να αισθάνεται την ίδια στιγμή και Έλληνας και Καναδός στο συγκεκριμένο κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον του Μοντρεάλ. Τα παιδιά του σχολείου «Δημοσθένης» ανεβαίνουν ακόμη πιο ψηλά στα σχετικά ποσοστά, φτάνο-

ντας το 86%. Απ' την άλλη, όμως, δεν μπορεί παρά να σημειώσει κανείς και τα σχετικά αξιοπαρατήρησιμα ποσοστά που καταγράφονται στην επιλογή δεν ξέρω (18% για το σύνολο των παιδιών και 21% για τα παιδιά του «Σωκράτη»).

Συνολικά, ένα ποσοστό 43,3% των ερωτηθέντων πιστεύουν ότι μιλούν πολύ καλά την ελληνική γλώσσα, ενώ ένα άλλο 45,2% των παιδιών δηλώνουν ότι, κατά τη δική τους εκτίμηση, μιλούν αρκετά καλά τα ελληνικά. Είναι προφανές πως αυτές οι δύο επιλογές συγκεντρωτικά (88,5%) υπογραμμίζουν και τη συγκεκριμένη στάση των παιδιών εν προκειμένω. Τα επιμέρους ποσοστά για τα παιδιά του «Σωκράτη» και για τα παιδιά του «Δημοσθένη» στην ερώτηση αυτή δε φαίνεται να διαφοροποιούνται αισθητά από το γενικότερο σύνολο των σχετικών απαντήσεων.

Το 75,5% των παιδιών (ερώτηση 4) δεν αισθάνονται ότι η ελληνική τους καταγωγή τα διαφοροποιεί από τα υπόλοιπα παιδιά της ηλικίας τους που ζουν στη γειτονιά τους και στην ευρύτερη περιοχή του Μοντρεάλ και του Κεμπέκ, ένα αυτοσυναίσθηση που φτάνει το 92,2% στην περίπτωση των παιδιών του «Δημοσθένη». Από την άλλη, ένα ποσοστό 31,7% των παιδιών του «Σωκράτη» δηλώνουν πως πράγματι αισθάνονται διαφορετικά από τα άλλα παιδιά μη ελληνικής καταγωγής στον περίγυρό τους. Αλλά και οι άλλοι άνθρωποι, κατά την εκτίμηση των συμμετασχόντων παιδιών στην έρευνα, δε βλέπουν ως διαφορετικά τα παιδιά ελληνικής καταγωγής και, μάλιστα, σε ένα συγκριτικά υψηλό ποσοστό, που φτάνει για το σύνολο των παιδιών το 78,5%. Για τα παιδιά του «Δημοσθένη» το αντίστοιχο ποσοστό αγγίζει σχεδόν το 85% (84,6% για την ακρίβεια (ερώτηση 5)).

Τέλος, η ελληνική καταγωγή τους είναι πάρα πολύ σπουδαία για ένα γενικό σύνολο 64,3% παιδιών, που στην περίπτωση των παιδιών του «Δημοσθένη» -και πάλι- φτάνει σε συγκριτικά υψηλότερα επίπεδα (71,5%).

Ο Πίνακας 2 που ακολουθεί χαρτογραφεί τη δηλούμενη γλωσσική συμπεριφορά των παιδιών μέσα σε συγκεκριμένα κομβικά γλωσσικά περιβάλλοντα της καθημερινής τους ζωής και επικοινωνίας, ενώ, παράλληλα, καταγράφει και τη συμπεριφορά των παιδιών έναντι των ελληνικών (παροικιακών) μέσων μαζικής επικοινωνίας στο Μοντρεάλ.

Επικεντρώνοντας την προσοχή μας γύρω από την καθημερινή χρήση της ελληνικής γλώσσας στη μία της ή στην άλλη της εκδοχή, όπως αυτή χρησιμοποιείται στο Μοντρεάλ, (ερωτήσεις 1-4), παρατηρούμε τα εξής με βάση τα συγκεντρωθέντα δεδομένα του Πίνακα 2. Η χρήση της ελληνικής γλώσσας από τα παιδιά της έρευνας ως της μοναδικής γλώσσας επικοινωνίας στο σπίτι φτάνει το 17,0%, ένα ποσοστό που μειώνεται αισθητά στο 6,4% στην επικοινωνία των παιδιών με τα αδέρφια τους, ενώ ανεβαίνει στο 34,4%, όταν τα παιδιά επικοινωνούν με τους γονείς τους. Με τους φίλους και τις φίλες

τα παιδιά χρησιμοποιούν ελάχιστα (2,6%) την ελληνική γλώσσα από μόνη της. Ο συνδυασμός όμως της ελληνικής με την αγγλική καταγράφει το συγκριτικά υψηλό ποσοστό του 65,1% στο σύνολο της επικοινωνιακής (γλωσσικής) συμπεριφοράς στο σπίτι των παιδιών. Ο ίδιος γλωσσικός συνδυασμός συγκεντρώνει 30,9% στη γλωσσική επικοινωνία με τα αδέρφια, 34,7% με τους γονείς και ένα ποσοστό 18,8% στις γλωσσικές επικοινωνίες με τους φίλους.

Σημειώνοντας τη γλωσσική επιλογή με το υψηλότερο ποσοστό κατά συγκεκριμένη ερώτηση του Πίνακα 2, παρατηρεί κανείς ότι στο σπίτι κυριαρχεί ο γλωσσικός συνδυασμός της ελληνικής με την αγγλική (65,1%), στην επικοινωνία με αδέρφια προτείνει η χρήση της αγγλικής (57,4), στις καθημερινές συνομιλίες με τους γονείς συναγωνίζονται η χρήση ελληνικής (34,4) και ο συνδυασμός αγγλικής και ελληνικής (34,7%), ενώ με τους φίλους και τις φίλες η πρωτιά της αγγλικής (68,9%) δεν επιδέχεται καμιά αμφισβήτηση.

Η χρήση της γαλλικής στη μία ή στην άλλη εκδοχή της σε καμιά περίπτωση δεν καταφέρει να αγγίξει ούτε το 10,0%. Ακόμη και στο δυνητικό της συνδυασμό με την ελληνική, μόλις και μετά βίας φτάνει το 4,7% (ερώτηση 1), το ποσοστό 1,3% (ερώτηση 2), το 5,4% (ερώτηση 3) και το 2,0% στην ερώτηση 4. Στην καλύτερή της επίδοση και μάλιστα από μόνη της (7,7%) εμφανίζεται στην ερώτηση 4, που τα παιδιά καταγράφουν τις γλωσσικές τους επιλογές, όταν επικοινωνούν με φίλους και φίλες.

Η ελληνική γλώσσα (άλλοτε λιγότερο, άλλοτε περισσότερο, από μόνη της ή σε κάποιο συνδυασμό με την Αγγλική ή τη Γαλλική) αποτελεί τη γλώσσα επικοινωνίας του σπιτιού σε ποσοστό 86,8% (αφαιρώντας από το σύνολο του επικοινωνιακού υλικού το 14,2% που συνιστά τις επιλογές Αγγλική και Γαλλική), ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην επικοινωνία με τα αδέρφια περιορίζεται στο 38,6%. Όταν η γλωσσική επικοινωνία μεταφέρεται στη συνομιλία με τους γονείς, η χρήση της ελληνικής συνολικά φτάνει το 74,5%. Στις περιπτώσεις γλωσσικής επικοινωνίας με τους φίλους, η χρήση της ελληνικής γλώσσας μειώνεται στο 23,7%. Εδώ βεβαίως θα πρέπει να είναι κανείς προσεκτικός, γιατί η χρήση της ελληνικής σε συνδυασμό με την αγγλική κρύβει τις περισσότερες φορές την απόλυτη κυριαρχία της αγγλικής.

Αν και σε γενικές γραμμές, οι μαθητές του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» φαίνεται να απαντούν κατά ένα σχετικά παρόμοιο τρόπο στις γλωσσικές αυτές επιλογές, υπάρχουν εντούτοις ορισμένες αξιοπρόσεκτες επιμέρους διαφορές, όχι τόσο ως προς την κατεύθυνση των σχετικών απαντήσεων, αλλά ως προς τα συγκριτικά μεγέθη.

Πίνακας 2

Γλώσσα που χρησιμοποιούν τα παιδιά (τις περισσότερες φορές) και παρακολούθηση από αυτά των παροικιακών μέσων επικοινωνίας					
1. Γλώσσα που ομιλείται στο σπίτι (γενικά)	σύνολο		Σωκ.		Δημ.
	(N)	%	(N)	%	(N) %
1.1 Ελληνική	(54)	17,0	(47)	20,6	(8) 8,9
1.2 Γαλλική	(10)	3,1	(10)	4,4	(0) 0
1.3 Αγγλική	(32)	10,1	(25)	11,0	(6) 6,7
1.4 Αγγλική & Ελληνική	(207)	65,1	(136)	59,6	(70) 77,7
1.5 Γαλλική & Ελληνική	(15)	4,7	(10)	4,4	(6) 6,7
Σύνολο (N)	(318)		(228)		(90)
2. Γλώσσα που ομιλείται με τα αδέρφια					
2.1 Ελληνική	(19)	6,4	(16)	7,5	(3) 3,6
2.2 Γαλλική	(12)	4,0	(9)	4,2	(3) 3,6
2.3 Αγγλική	(171)	57,4	(120)	56,1	(51) 60,7
2.4 Αγγλική & Ελληνική	(92)	30,9	(66)	30,8	(26) 30,9
2.5 Γαλλική & Ελληνική	(4)	1,3	(3)	1,4	(1) 1,2
Σύνολο (N)	(298)		(214)		(84)
3. Γλώσσα που ομιλείται με τους γονείς					
3.1 Ελληνική	(108)	34,4	(94)	41,8	(14) 15,7
3.2 Γαλλική	(9)	2,9	(8)	3,6	(1) 1,1
3.3 Αγγλική	(71)	22,6	(32)	14,2	(39) 43,8
3.4 Αγγλική & Ελληνική	(109)	34,7	(79)	35,1	(30) 33,7
3.5 Γαλλική & Ελληνική	(17)	5,4	(12)	5,3	(5) 5,7
Σύνολο (N)	(314)		(225)		(89)
4. Γλώσσα που ομιλείται με τους φίλους					
4.1 Ελληνική	(8)	2,6	(5)	2,2	(3) 3,7
4.2 Γαλλική	(24)	7,7	(18)	7,9	(6) 7,4
4.3 Αγγλική	(213)	68,9	(154)	67,5	(59) 72,8
4.4 Αγγλική & Ελληνική	(58)	18,8	(46)	20,2	(12) 14,8
4.5 Γαλλική & Ελληνική	(6)	2,0	(5)	2,2	(1) 1,3
Σύνολο (N)	(309)		(228)		(81)
5. Παρακολουθώ παροικιακό ραδιόφωνο -τηλεοπτικά προγράμματα					
5.1 Σχεδόν πάντοτε	(57)	17,8	(44)	19,4	(13) 14,0
5.2 Μερικές φορές μόνο	(160)	50,0	(108)	47,6	(52) 55,9
5.3 Σπάνια, αν τύχει	(37)	11,6	(26)	11,4	(11) 11,8
5.4 Σχεδόν ποτέ	(66)	20,6	(49)	21,6	(17) 18,3
Σύνολο (N)	(320)		(227)		(93)

Ένα συνολικό ποσοστό 43,7% όλων των παιδιών του δείγματος (Πίνακας 3, ερώτηση 1) δηλώνει πως χρησιμοποιούν την ελληνική γλώσσα καθημερινά, ενώ το 21,7% των παιδιών φαίνεται πως μιλούν ελληνικά αρκετά συχνά (#2) στις διάφορες επικοινωνιακές τους καταστάσεις, αλλά όχι κάθε μέρα. Οι επιλογές σπάνια και μερικές φορές, όσον αφορά τη συχνότητα χρήσης της ελληνικής, συγκέντρωσαν τα ποσοστά 10,5% και 24,1% αντιστοίχως. Αθροιζόμενες οι δύο πρώτες επιλογές που καταγράφουν μια αρκετά συχνή χρήση της ελληνικής φτάνουν το ποσοστό 65,4%.

Τα παιδιά του «Δημοσθένη» φαίνεται πως μιλούν συγκριτικά πιο συχνά ελληνικά εκτός σχολείου απ' ό τι οι συνομήλικοί τους του «Σωκράτη», αφού οι ποσοστιαίες διαφορές μεταξύ τους τόσο στην πρώτη επιλογή της ερώτησης 1, όσο και στην τελευταία επιλογή είναι αξιοπρόσεκτες. Τα παιδιά του «Δημοσθένη» χρησιμοποιούν την ελληνική σχεδόν κάθε μέρα μιάμιση φορά περισσότερο από τα παιδιά του «Σωκράτη» (54,8% έναντι 38,6%), ενώ τα παιδιά του «Σωκράτη», με τη σειρά τους, συγκεντρώνουν κάτι παραπάνω από το διπλάσιο ποσοστό (10,5% έναντι μόλις 4,3% για το «Δημοσθένη») στην επιλογή σπάνια, σχεδόν ποτέ. Αντιστρόφως ανάλογη παρουσιάζεται η συγκριτική εικόνα στη δεύτερη επιλογή, όπου τα παιδιά του «Σωκράτη» υπερτερούν αισθητά (24,7% έναντι 15,1%), ενώ στην επιλογή μερικές φορές, όταν τύχει τα σχετικά ποσοστά των δύο επιμέρους σχολείων δεν διαφέρουν παρά ελάχιστα.

Σε ποσοστό 68,5% (ερώτηση 2), το σύνολο των συμμετασχόντων δηλώνουν πως βρίσκονται κοντά στους άλλους Έλληνες της περιοχής και στον ελληνικό τρόπο ζωής (όπως αυτός εφαρμόζεται στο Μοντρεάλ εν προκειμένω), με την επιλογή «καθόλου κοντά» να συγκεντρώνει μόλις το 3,2% όλων των παιδιών που απάντησαν (N=308). Το 28,3% των παιδιών θεωρούν ότι δεν βρίσκονται πολύ κοντά στους άλλους Έλληνες της ευρύτερης περιοχής, ένα ποσοστό που στην περίπτωση των παιδιών του «Σωκράτη» παρουσιάζεται ακόμη υψηλότερο (32,1%), αλλά αισθητά πιο χαμηλό για το σύνολο των παιδιών του «Δημοσθένη» (19,4%). Πάνω από δέκα ποσοστιαίες μονάδες (77,4% έναντι 64,6%) βρίσκεται ο «Δημοσθένης» στην επιλογή πολύ κοντά.

Πίνακας 3

Συμμετοχή στα παροικιακά πράγματα και δεσμοί με την παροικία						
1. Συχνότητα χρήσης της ελληνικής εκτός σχολείου και σχολικής τάξης	σύνολο		Σωκ.		Δημ.	
	(N)	%	(N)	%	(N)	%
1.1 Σχεδόν κάθε μέρα	(129)	43,7	(78)	38,6	(51)	54,8
1.2 Συχνά, αλλά όχι κάθε μέρα	(64)	21,7	(50)	24,7	(14)	15,1
1.3 Μερικές φορές (όταν τύχει)	(71)	24,1	(47)	23,3	(24)	25,8
1.4 Σπάνια (σχεδόν ποτέ)	(31)	10,5	(27)	13,4	(4)	4,3
Σύνολο (N)	(295)		(202)		(93)	
2. Κοντά σε άλλους Έλληνες, στον ελλην. τρόπο ζωής στο Μοντρεάλ						
2.1 Πολύ κοντά	(211)	68,5	(139)	64,6	(72)	77,4
2.2 Όχι πολύ κοντά	(87)	28,3	(69)	32,1	(18)	19,4
2.3 Καθόλου κοντά	(10)	3,2	(7)	3,3	(3)	3,2
Σύνολο (N)	(308)		(215)		(93)	
3. Στην εκκλησία πηγαίνω:						
3.1 Σχεδόν κάθε Κυριακή	(94)	29,6	(61)	27,1	(33)	35,5
3.2 Στις μεγάλες γιορτές	(205)	64,5	(147)	65,3	(58)	62,4
3.3 Σε γάμους και βαπτίσεις	(13)	4,1	(11)	4,9	(2)	2,1
3.4 Σχεδόν ποτέ	(6)	1,8	(6)	2,7	(0)	0
Σύνολο (N)	(318)		(225)		(93)	
4. Αριθμός καλύτερων φίλων ελληνικής καταγωγής						
4.1 Κανένας ελλην. καταγωγής	(14)	4,4	(12)	5,4	(2)	2,2
4.2 Ένας	(24)	7,6	(19)	8,5	(5)	5,5
4.3 Δύο	(60)	19,1	(42)	18,7	(18)	19,8
4.4 Τρεις	(217)	68,9	(151)	67,4	(66)	72,5
Σύνολο (N)	(315)		(224)		(91)	

Στις μεγάλες γιορτές (ερώτηση 3) είναι που, η συγκριτικά μεγαλύτερη πλειοψηφία όλων των παιδιών, πηγαίνουν στην εκκλησία (64,5%), κάτι που σύμφωνα με συγκεκριμένα δεδομένα φαίνεται πως ισχύει περίπου το ίδιο και για το «Σωκράτη» (65,3%) και για το «Δημοσθένη» (62,4%). Η επιλογή κάθε Κυριακή συγκεντρώνει ένα αρκετά υψηλό ποσοστό (29,6%) στο σύνολο αυτών που απάντησαν (N=318), με τα παιδιά του «Δημοσθένη», όμως, να προηγούνται (35,5%) αισθητά από τα παιδιά το «Σωκράτη».

Οι τρεις καλύτεροι φίλοι των παιδιών της έρευνας είναι ελληνικής καταγωγής σε ποσοστό 68,9%, με τα παιδιά του «Δημοσθένη» να καταγράφουν σχετικά υψηλότερο

ποσοστό (72,5%). Μόνο το 4,4% όλων των παιδιών δήλωσαν πως κανέναν από τους πιο καλούς τους φίλους δεν είναι ελληνικής καταγωγής. Στην περίπτωση του «Δημοσθένη», μάλιστα, αυτό το ποσοστό περιορίστηκε ακόμη πιο χαμηλά στο 2,2%. Δεύτερη επιλογή των παιδιών και με μεγάλη απόσταση από την πρώτη ήταν η επιλογή δύο (δύο καλύτεροι φίλοι είναι ελληνικής καταγωγής) (19,1%), τόσο για το «Σωκράτη» (18,7%), όσο και για το «Δημοσθένη» (19,8%).

Στην ερώτηση 1 του Πίνακα 4, τη σχετική πλειοψηφία του συνόλου των παιδιών της έρευνας συγκέντρωσε η επιλογή «όσο χρειάζεται και όσο μ' αρέσει να έχω» με ποσοστό 50,7%. Αναφερόμενοι στις σχολικές εργασίες των παιδιών, στην περίπτωση του «Δημοσθένη» το ποσοστό αυτό ήταν ακόμη υψηλότερο (61,3%), ενώ οι σχετικές απαντήσεις των παιδιών του «Σωκράτη» στην ίδια αυτή επιλογή έφτασαν το 46,1%. Για το 30,6% των παιδιών που απάντησαν (N=310), οι σχολικές εργασίες για το σπίτι ήταν «πάρα πολλές», με τα σχετικά ποσοστά και των δύο σχολείων χωριστά να κυμαίνονται στα ίδια επίπεδα (30,4% για το «Σωκράτη» και 31,2% για το «Δημοσθένη»).

Αν και στην ερώτηση 2 (Πίνακας 4) και οι πέντε διαθέσιμες επιλογές φαίνεται πως συγκέντρωσαν αρκετά κοντινά ποσοστά στο σύνολο των παιδιών της έρευνας, η πρώτη επιλογή («πάντοτε, σχεδόν πάντοτε») είχε το συγκριτικά υψηλότερο ποσοστό (23,2%). Χωρίς ιδιαίτερα μεγάλες διαφορές ήταν και τα αντίστοιχα ποσοστά του «Σωκράτη» (22,4%) και του «Δημοσθένη» (26,4%) στην επιλογή αυτή, όπου, παρόλα αυτά, τα παιδιά του «Δημοσθένη» φαίνεται να απολαμβάνουν κάποιας μεγαλύτερης βοήθειας από τους γονείς τους στις σχολικές τους εργασίες. Για το 20,1% του συνόλου των παιδιών που απάντησαν (N=319), οι γονείς τους τα βοηθούν με τις σχολικές εργασίες «τις μισές φορές», με τα παιδιά του «Δημοσθένη» να προηγούνται κατά έξι ποσοστιαίες μονάδες (24,2%) των παιδιών του «Σωκράτη» (18,4%). Οι επιλογές «συνήθως» και «σπάνια» συγκέντρωσαν το ίδιο ακριβώς ποσοστό (19,4%) για το σύνολο των παιδιών, με το «Σωκράτη» να προηγείται (20,6% και 20,2%) του «Δημοσθένη» (16,5% και 17,6%) και στις δύο αυτές περιπτώσεις. Κατά δήλωση των ίδιων των παιδιών, ένα ποσοστό 17,9% των γονέων τους δεν τα βοηθούν «ποτέ» στις εργασίες του σχολείου. Για τα παιδιά του «Σωκράτη» (N=228), το ποσοστό στην τελευταία αυτή επιλογή ήταν 18,4% και για τα παιδιά του «Δημοσθένη» (N=91) κατά τι λιγότερο (15,3%).

Μερικές φορές ο πατέρας, μερικές φορές η μητέρα (47,7%) βοηθούν τα παιδιά (N=314) με τις εργασίες του σχολείου (Πίνακας 4, ερώτηση 3). Τα αντίστοιχα ποσοστά των δύο σχολείων χωριστά δεν απέχουν και πολύ από το συνολικό αυτό ποσοστό στην τρίτη επιλογή αυτής της ερώτησης (46,9% για το «Σωκράτη» και 50,0% για το Δημοσθένη). Η επιλογή «η μητέρα μου» ακολουθεί στη συνέχεια για το σύνολο των παιδιών με ποσοστό 39,2%, που στην περίπτωση των παιδιών του «Δημοσθένη» φτάνει το 43,3%, ενώ για τα παιδιά του «Σωκράτη» δεν ξεπερνά το 37,5%. Τα συγκεκριμένα δεδομένα της ερώτησης αυτής δείχνουν πως για όλα τα παιδιά, «ο πατέρας μου» αποτελεί τη συγκριτικά λιγότερο συχνή επιλογή (5,1%) τόσο για το «Σωκράτη» (6,2%), όσο και για

το «Δημοσθένη» (2,2%). Τέλος, για το 8,0% των παιδιών η επιλογή είναι «κανένα», με τα παιδιά του «Σωκράτη» (N=224) να προηγούνται αισθητά (9,4%) από τα παιδιά του «Δημοσθένη» (N=90) στην υιοθέτηση αυτής της επιλογής (4,5%).

Πίνακας 4

Σχολικές εργασίες και προετοιμασία των μαθημάτων				
1. Οι σχολικές μου εργασίες για το σπίτι τις περισσότερες φορές είναι:	σύνολο	Σωκ.	Δημ.	
	(N) %	(N) %	(N) %	
1.1 Πάρα πολλές	(95) 30,6	(66) 30,4	(29) 31,2	
1.2 Πολύ λίγες	(58) 18,7	(51) 23,5	(7) 7,5	
1.3 Όσο χρειάζεται και μ' αρέσει	(157) 50,7	(100) 46,1	(57) 61,3	
Σύνολο (N)	(310)	(217)	(93)	
2. Οι γονείς μου με βοηθούν με τις εργασίες του σχολείου (γενικά)				
2.1 Πάντοτε, σχεδόν πάντοτε	(74) 23,2	(51) 22,4	(24) 26,4	
2.2 Συνήθως, τις περισσότερες φορές	(62) 19,4	(47) 20,6	(15) 16,5	
2.3 Τις μισές (περίπου) φορές	(64) 20,1	(42) 18,4	(22) 24,2	
2.4 Σπάνια, όχι πολλές φορές	(62) 19,4	(46) 20,2	(16) 17,6	
2.5 Ποτέ, σχεδόν ποτέ	(57) 17,9	(42) 18,4	(14) 15,3	
Σύνολο (N)	(319)	(228)	(91)	
3. Πιο συγκεκριμένα τις περισσότερες φορές με βοηθάει:				
3.1 Ο πατέρας μου	(16) 5,1	(14) 6,2	(2) 2,2	
3.2 Η μητέρα μου	(123) 39,2	(84) 37,5	(39) 43,3	
3.3 Μερικές φορές ο πατέρας, μερικές η μητέρα	(150) 47,7	(105) 46,9	(45) 50,0	
3.4 Κανένα	(25) 8,0	(21) 9,4	(4) 4,5	
Σύνολο (N)	(314)	(224)	(90)	

Τα παιδιά (πίνακας 5) δηλώνουν ευχαριστημένα με τους σχολικούς τους βαθμούς «τις περισσότερες φορές» σε ποσοστό 38,9% και ευχαριστημένα «πάντοτε» σε ποσοστό 38,0%. Τα αντίστοιχα ποσοστά για το «Σωκράτη» (N=225) είναι 38,7% και 37,3%, ενώ για τα παιδιά του «Δημοσθένη» (N=91) είναι κατά τι υψηλότερα (39,6% και στις δύο περιπτώσεις).

Οι δάσκαλοι των παιδιών είναι «πάντοτε» ευχαριστημένοι με την απόδοση αυτών των παιδιών (ερώτηση 2, Πίνακας 5) σε ποσοστό 52,4%, κάτι που ελάχιστα φαίνεται να διαφέρει μεταξύ των δύο σχολείων (52,7% για το «Σωκράτη» και 51,6% για το «Δημοσθένη»). Στην επιλογή «μερικές φορές» απαντούν καταφατικά το 28,6% όλων των παιδιών

(N=315), με τα παιδιά του «Δημοσθένη» (N=93) να έχουν μια σχετική υπεροχή (33,4%) έναντι των παιδιών του «Σωκράτη» (26,6%) που απάντησαν στη συγκεκριμένη ερώτηση (N=222). Μόνο για το 1,9% των παιδιών οι δάσκαλοί τους δεν είναι «καθόλου» ευχαριστημένοι (2,2% και 1,0% για «Σωκράτη» και «Δημοσθένη» αντίστοιχα).

Ακόμη και αν μπορούσαν (# 3), τα παιδιά της έρευνας (N=309) δε θα άλλαζαν σχολείο σε ποσοστό 68,9%, ανεξαρτήτως με το αν παρακολουθούσαν μαθήματα στο «Σωκράτη» (69,4%) ή στο «Δημοσθένη» (66,7%). Από το σύνολο των παιδιών της έρευνας που απάντησαν στη συγκεκριμένη ερώτηση, μόνο το 4,2% δήλωσαν πως, αν μπορούσαν, θα «άλλαζαν αμέσως σχολείο» (5,0% για το «Σωκράτη» και 2,2% για το «Δημοσθένη»), με την επιλογή «ίσως» να φτάνει μόλις το ποσοστό 4,2% για όλα τα παιδιά.

Πίνακας 5

Επίπεδο ικανοποίησης από το σχολείο και «προσαρμογή»						
1. Ευχαριστημένος/η από τους βαθμούς στο σχολείο (γενικά)	σύνολο		Σωκ.		Δημ.	
	(N)	%	(N)	%	(N)	%
1.1 Πάντοτε	(120)	38,0	(84)	37,3	(36)	39,6
1.2 Τις περισσότερες φορές	(123)	38,9	(87)	38,7	(36)	39,6
1.3 Μερικές φορές	(68)	21,5	(50)	22,2	(18)	19,8
1.4 Καθόλου	(5)	1,6	(4)	1,8	(1)	1,0
Σύνολο (N)	(316)		(225)		(91)	
2. Οι δάσκαλοί μου είναι ευχαριστημένοι με τη σχολική μου εργασία (γενικά)						
2.1 Πάντοτε, σχεδόν πάντοτε	(165)	52,4	(117)	52,7	(48)	51,6
2.2 Όχι, σχεδόν καθόλου	(6)	1,9	(5)	2,2	(1)	1,0
2.3 Μερικές φορές	(90)	28,6	(59)	26,6	(31)	33,4
2.4 Δεν είμαι σίγουρος/η	(54)	17,1	(41)	18,5	(13)	14,0
Σύνολο (N)	(315)		(222)		(93)	
3. Αν μπορούσα θα άλλαζα σχολείο ευθύς αμέσως (χωρίς διδασκαλία ελληνικών)						
3.1 Ναι, συμφωνώ	(13)	4,2	(11)	5,0	(2)	2,2
3.2 Ίσως ναι	(13)	4,2	(7)	3,2	(6)	6,7
3.3 Δεν είμαι σίγουρος/η	(40)	12,9	(30)	13,7	(10)	11,1
3.4 Όχι, διαφωνώ	(212)	68,6	(152)	69,4	(60)	66,7
3.5 Δεν ξέρω	(31)	10,1	(19)	8,7	(12)	13,3
Σύνολο (N)	(309)		(219)		(90)	

Ο βαθμός, που η συγκριτική πλειοψηφία (30,6%) των παιδιών (N=320) θα έδινε στον εαυτό τους (Πίνακας 6, # 1) φαίνεται πως είναι το 8 στην κλίμακα 10. Το ίδιο ισχύει για το «Δημοσθένη» (38,0%), ενώ στην περίπτωση του «Σωκράτη» (N=228) τα παιδιά

δίνουν στον εαυτό τους, πρωτίστως, το βαθμό «8» (με άριστα το 10) σε ποσοστό 27,6% αλλά και το βαθμό «9» στο ίδιο ακριβώς ποσοστό (27,6%). Ο βαθμός «9» συγκεντρώνει το 25,9% όλων των παιδιών (27,6% για το «Σωκράτη» και 21,8% για το Δημοσθένη). Με ένα ποσοστό της τάξης του 17,0% τα παιδιά της έρευνας απαντούν στην επιλογή «10» ως βαθμό αυτο-αξιολόγησης (18,0% και 14,2% για «Σωκράτη» και «Δημοσθένη» αντίστοιχα) και με ποσοστό 7,8% για το σύνολο των παιδιών στους βαθμούς «1-6».

Πίνακας 6

Αυτο-αξιολόγηση και ακαδημαϊκές φιλοδοξίες-προσδοκίες						
1. Σε κλίμακα από το 1-10, βαθμολογώ τον εαυτό μου (ελληνικά, αγγλικά, γαλλικά μαθήματα) με:	σύνολο		Σωκ.		Δημ.	
	(N)	%	(N)	%	(N)	%
1.1 Ένα-έξι	(25)	7,8	(20)	8,8	(5)	5,4
1.2 Επτά	(60)	18,7	(41)	18,0	(19)	20,6
1.3 Οκτώ	(98)	30,6	(63)	27,6	(35)	38,0
1.4 Εννέα	(83)	25,9	(63)	27,6	(20)	21,8
1.5 Δέκα	(54)	17,0	(41)	18,0	(13)	14,2
Σύνολο(N)	(320)		(228)		(92)	
2. Οι γονείς μου πιστεύουν και προσδοκούν ότι θα συνεχίσω σπουδές στο πανεπιστήμιο						
2.1 Ναι	(267)	86,4	(192)	88,1	(75)	82,4
2.2 Ίσως ναι, ίσως όχι	(21)	6,8	(15)	6,9	(6)	6,6
2.3 Δεν ξέρω	(18)	5,8	(10)	4,6	(8)	8,8
2.4 Όχι	(3)	1,0	(1)	0,4	(2)	2,2
Σύνολο (N)	(309)		(218)		(91)	
3. Θέλω να συνεχίσω σπουδές στο πανεπιστήμιο						
3.1 Ναι	(260)	83,6	(184)	84,0	(76)	82,6
3.2 Δεν είμαι σίγουρος/η	(24)	7,7	(17)	7,8	(7)	7,6
3.3 Δεν ξέρω	(17)	5,5	(10)	4,6	(7)	7,6
3.4 Όχι, δε συμφωνώ καθόλου	(10)	3,2	(8)	3,6	(2)	2,2
Σύνολο (N)	(311)		(219)		(92)	
4. Οι περισσότεροι από τους συμμαθητές μου θα συνεχίσουν σπουδές στο πανεπιστήμιο						
4.1 Ναι	(185)	60,6	(130)	60,5	(55)	61,1
4.2 Δεν είμαι σίγουρος/η	(65)	21,3	(44)	20,5	(21)	23,3
4.3 Δεν ξέρω	(49)	16,1	(37)	17,2	(12)	13,3
4.4 Όχι, δε συμφωνώ καθόλου	(6)	2,0	(4)	1,8	(2)	2,3
Σύνολο (N)	(305)		(215)		(90)	

Σε ένα πολύ υψηλό ποσοστό (86,4%), οι γονείς όλων των παιδιών (309) φέρονται να πιστεύουν πως τα παιδιά τους θα συνεχίσουν σπουδές σε πανεπιστημιακό επίπεδο (# 2), κάτι που στην περίπτωση του «Σωκράτη» (N=218) παρουσιάζεται με ακόμη υψηλότερο ποσοστό (88,1%) και ελαφρώς πιο χαμηλό για τα παιδιά του «Δημοσθένη» (82,4%).

Στα ίδια περίπου επίπεδα κινούνται και τα αντίστοιχα ποσοστά στην ερώτηση 3 (Πίνακας 6), όπου καταγράφονται οι επιλογές των παιδιών με βάση τις προσωπικές τους επιθυμίες και φιλοδοξίες. Το 83,6% του συνόλου των παιδιών (N=311) δηλώνουν πως θέλουν να συνεχίσουν σπουδές στο πανεπιστήμιο (84,0% για το «Σωκράτη» και 82,6% για το «Δημοσθένη»), με τα ποσοστά στις άλλες δυνατές επιλογές να βρίσκονται σε συγκριτικά πολύ χαμηλότερα επίπεδα.

Τέλος, στην ερώτηση, αν τα παιδιά της έρευνας πιστεύουν πως οι συμμαθητές τους θα συνεχίσουν σπουδές στο πανεπιστήμιο (ερώτηση 4) τα αντίστοιχα ποσοστά είναι αισθητά πιο χαμηλά απ' ό τι στις προηγούμενες δύο ερωτήσεις. Μόνο το 60,6% του συνόλου αυτών που απάντησαν (N=305) επέλεξαν το «ναι», ένα ποσοστό που ελάχιστα φαίνεται να διαφοροποιήθηκε τόσο στην περίπτωση του «Σωκράτη» (60,5%), όσο και του «Δημοσθένη» (61,1%). Η επιλογή «δεν είμαι σίγουρος» για όλα τα παιδιά (21,3%) κατέλαβε τη δεύτερη θέση στις προτιμήσεις τους, με τα παιδιά του «Σωκράτη» (N=215) να βρίσκονται στο 20,5% και του «Δημοσθένη» (N=90) λίγο παραπάνω στο 23,3%. Υπάρχουν βεβαίως και αξιοπρόσεκτα ποσοστά στην επιλογή «δεν ξέρω», που για το σύνολο αυτών που απάντησαν είναι 16,1%, για τα παιδιά του «Σωκράτη» φτάνει το 17,2% και για τα παιδιά του «Δημοσθένη» το συγκριτικά χαμηλότερο ποσοστό του 13,3%.

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση αυτή με τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας θα πρέπει να υπογραμμιστεί, για μια ακόμη φορά, ότι στο σύνολο σχεδόν των επιμέρους ερωτήσεων του ερωτηματολογίου έχουν καταγραφεί αρκετές περιπτώσεις «μη απαντήσεων» από παιδιά και του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» - κάτι άλλωστε που φαίνεται καθαρά και από το γενικό σύνολο των «περιπτώσεων/απαντήσεων» κατά ερώτηση. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως, σε ένα βαθμό, και τα ποσοστά των παιδιών, που δεν απάντησαν στη μια ή στην άλλη ερώτηση, αποτελούν και αυτά δεδομένα της έρευνας με τη δική τους σημασία και ως τέτοια οφείλουν να συνεκτιμώνται και να συζητούνται αναλόγως.

Σχετικά με τη μεταβλητή της ελληνικότητας

Με βάση τα συγκεκριμένα αποτελέσματα αυτής της έρευνας στις δύο μεγαλύτερες τάξεις των τρίγλωσσων παροικιακών σχολείων «Σωκράτης» και «Δημοσθένης» φαίνεται πως, παρ' ό τι το σύνολο των παιδιών της έρευνας έχουν γεννηθεί και έχουν μεγαλώσει στον Καναδά (των περισσότερων μάλιστα παιδιών και οι γονείς τους έχουν γεννηθεί και

έχουν μεγαλώσει στον Καναδά), η αποκαλούμενη εδώ διάσταση ή μεταβλητή «ελληνικότητα» είναι και παρούσα και λειτουργική τόσο σε επίπεδο στάσεων και διαθέσεων (πρωτίστως), όσο και σε επίπεδο καθημερινών γλωσσικών και άλλων συμπεριφορών, οι οποίες θεωρούνται ως παρατηρήσιμες ενδείξεις (Gavaki 1983, Bombas 1988) της ελληνικότητας των παιδιών που παρακολουθούν τρίγλωσση εκπαίδευση στο Μοντρεάλ.

Οι επιμέρους διαφοροποιήσεις μεταξύ των παιδιών του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» στη συγκεκριμένη αυτή μεταβλητή οριοθετούν και ένα διαφορετικό «ελληνικό προφίλ» για το κάθε σχολείο χωριστά. Κάτι ανάλογο παρατηρείται και στη διαχρονική καταγραφή της ελληνικότητας μέσω του σχολείου «Σωκράτης», όταν η συγκριτική ανάλυση επικεντρώνεται στα δεδομένα του 1984 και στα αντίστοιχά τους του 1997.

α) «Σωκράτης» και «Δημοσθένης» σήμερα

Περισσότερα από οχτώ (85,2%) στα δέκα παιδιά δηλώνουν πως θεωρούν και αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους είτε ως Έλληνα, είτε ως Ελληνοκαναδό, υπογραμμίζοντας με αυτό τον τρόπο μια συγκεκριμένη αυτο-αντίληψη, συνυφασμένη άρρηκτα με την εθνική τους καταγωγή. Η εντύπωση που έχουν ή και η βεβαιότητα, κατά τη δική τους εκτίμηση, για το ότι τα εννέα περίπου (88,5%) στα δέκα παιδιά μιλούν ελληνικά πολύ/αρκετά καλά βρίσκεται σε γραμμική σχεδόν αντιστοιχία με την αυτο-αντίληψη για την ελληνικότητά τους. Παράλληλα, στη διαβάθμιση της προσωπικής τους ταυτότητας ως παιδιών με μεταναστευτικές ελληνικές ρίζες στον Καναδά έχουν σαφώς περάσει στο επίπεδο του «Ελληνοκαναδού» (59,5%) που θεωρείται εν πολλοίς και σαν μια φυσική εξέλιξη των πραγμάτων στα πλαίσια της εθνογένεσης (Constantakos 1987), χωρίς ωστόσο να ενδίδουν στην «Καναδοποίησή τους». Μόνο ένα στα είκοσι παιδιά δηλώνει «Καναδός» και ένα στα δέκα ως «Καναδός ελληνικής καταγωγής». Η αυτο-αντίληψη αυτή των παιδιών του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» με την πρόδηλη έμφασή της στην ελληνικότητα διευρύνεται και ενισχύεται ακόμη περισσότερο, όταν τα παιδιά θεωρούν την ελληνική τους καταγωγή πάρα πολύ ή αρκετά σπουδαία (82,3%).

Το αν η προσκόλληση αυτή στην ελληνικότητα - made in Canada -, και, μάλιστα, σε τόσο υψηλά επίπεδα, όπως έχουν καταγραφεί εδώ, είναι επιθυμητή και λειτουργική - παρὰ και πέρα από τους όποιους θεμιτούς ή άλλως πως συναισθηματισμούς και εθνικού περιεχομένου φορτίσεις- για τους Καναδούς πολίτες ελληνικής καταγωγής, που ζουν και θα συνεχίζουν να ζουν σε καναδικό έδαφος, αυτό είναι μιας άλλης τάξεως ζήτημα με τη δική του προβληματική. Ένα ζήτημα που θα πρέπει να συζητείται όμως ανοιχτά και υπεύθυνα με νηφαλιότητα και σύνεση.

Πάντως, για τα ίδια τα παιδιά που παρακολουθούν τρίγλωσση παροικιακή εκπαίδευση στο Μοντρεάλ (στον Καναδά) δε φαίνεται να υπάρχει κανένα απολύτως πρόβλημα ή

δυσκολία. Ήδη, τα τρία τέταρτα αυτών των παιδιών (75,3%) καταθέτουν απεριφραστα ότι δεν είναι καθόλου δύσκολο να είναι κανείς και να αισθάνεται ταυτοχρόνως και Έλληνας και Καναδός στο Μοντρεάλ. Φαίνεται μάλιστα να είναι τέτοια η άνεση των παιδιών και τέτοιο το επίπεδο κοινωνικής και προσωπικής προσαρμογής τους γενικά στον περιβάλλοντα χώρο με βάση τα συγκεκριμένα δεδομένα, που, όχι μόνο δεν αισθάνονται ότι είναι (λόγω και της εθνικής τους καταγωγής) διαφορετικά άτομα σε σύγκριση με τους υπόλοιπους Καναδούς, αλλά και ότι ούτε οι άλλοι τους βλέπουν ως διαφορετικούς.

Σαν ένα πρώτο συμπέρασμα, λοιπόν, μπορεί κανείς βάσιμα να ισχυριστεί ότι σε επίπεδο στάσεων και διαθέσεων, τα παιδιά ελληνικής καταγωγής που παρακολουθούν μαθήματα τρίγλωσσης εκπαίδευσης στο Μοντρεάλ παρουσιάζουν υψηλούς δείκτες ελληνικότητας σε όλες ανεξαιρέτως τις επιμέρους παραμέτρους -όπως τουλάχιστον οριοθετούνται εδώ.

Το ότι τα παιδιά του «Δημοσθένη» στο σύνολό τους συγκεντρώνουν συγκριτικά καλύτερες επιδόσεις στη μεταβλητή ελληνικότητα, με μια ευδιάκριτη συνέπεια και συνέχεια σε όλες τις εξεταζόμενες πτυχές αυτής της μεταβλητής σε επίπεδο στάσεων και διαθέσεων, είναι και αυτό ένα ενδιαφέρον δεδομένο, το οποίο, ενδεχομένως, να μπορεί να αποδοθεί και να ερμηνευθεί αναλόγως. Προπάντων που τα ίδια παιδιά σε επικοινωνιακό επίπεδο χρησιμοποιούν λιγότερο την ελληνική γλώσσα απ' ότι τα παιδιά του «Σωκράτη».

Σε επίπεδο ενδεικτικών συμπεριφορών της «ελληνικότητας», όμως, η συνολική εικόνα παρουσιάζεται αισθητά διαφορετική απ' ότι στην περίπτωση των στάσεων και των διαθέσεων.

Τα δεδομένα του Πίνακα 2 δείχνουν με σαφήνεια πως η χρήση της ελληνικής γλώσσας στα άμεσα επικοινωνιακά περιβάλλοντα των παιδιών του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» έχει στην ουσία περιθωριακό χαρακτήρα -ή στην καλύτερη περίπτωση συμπληρωματικό στο καθημερινό της «ζευγάρισμα» με την αγγλική. Ακόμη και μέσα στο ίδιο το σπιτικό περιβάλλον η χρήση της ελληνικής φαίνεται πως παραμένει σε συγκριτικά χαμηλά επίπεδα. Λιγότερο και από ένα στα πέντε παιδιά (17%) δηλώνουν πως χρησιμοποιούν την ελληνική γλώσσα στις καθημερινές τους επικοινωνιακές αλληλεπιδράσεις στο σπίτι, υπογραμμίζοντας έτσι πως, αν μη τι άλλο, η γλώσσα αυτή της εθνικής τους καταγωγής δεν είναι λειτουργική στο συγκεκριμένο κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον τους. Στην επικοινωνία με τους γονείς τους (μόνο) η ελληνική γλώσσα παρουσιάζεται πολύ πιο δυναμική, αφού παραπάνω από ένα στα τρία παιδιά (34,4%) επιλέγουν ή αναγκάζονται εκ των συνθηκών να επικοινωνούν ελληνικά, κάθε φορά που συνδιαλέγονται με τους γονείς τους. Με τα αδέρφια και με τους φίλους τους τα παιδιά του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» ελάχιστα μιλούν μόνο ελληνικά (6,4% και 2,6% αντιστοίχως), ανεξαρτήτως του συγκεκριμένου φυσικού χώρου που διεξάγεται κάθε φορά η επικοινωνία.

Με την έννοια αυτή, απολύτως λογικά θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί ότι η φοίτηση στο «Σωκράτη» και στο «Δημοσθένη» δε φαίνεται να ενισχύει ή, εν πάση περιπτώσει, να διατηρεί τη χρήση της ελληνικής γλώσσας σε ικανοποιητικά επίπεδα μεταξύ αδελφών και φίλων. Δυνάμεις και κανόνες έξω από τα παροικιακά αυτά εκπαιδευτικά ιδρύματα - παρά και πέρα από τις όποιες προθέσεις και προσπάθειες των εμπλεκομένων- διαδραματίζουν μάλλον πολύ πιο καθοριστικές επιδράσεις στις γλωσσικές επιλογές όλων των παιδιών, των μαθητών των τρίγλωσσων κοινοτικών σχολείων συμπεριλαμβανομένων.

Εν ολίγοις, με βάση τα δεδομένα της έρευνας αυτής είναι σαφές πως η χρήση της ελληνικής (από μόνη της) διεκδικεί ένα σχετικά μικρό πεδίο στις καθημερινές επικοινωνίες των παιδιών της τρίγλωσσης εκπαίδευσης, παρά τις όποιες «διακηρύξεις» περί του αντιθέτου σε επίπεδο διαθέσεων.

Επιπροσθέτως, όσο το επικοινωνιακό αυτό locus απομακρύνεται από τον γονεϊκό περιγύρο, τόσο μειώνεται αισθητά και η καθημερινή χρήση της ελληνικής, με αποκορύφωμα την ελαχιστοποίησή της στις επικοινωνιακές συνεντεύξεις των παιδιών του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» με τους φίλους τους. Δεδομένα, δηλαδή, που δεν απέχουν καθόλου σχεδόν από το σύνολο της σχετικής βιβλιογραφίας, αναφορικά με τις γλωσσικές συνήθειες και τις γλωσσικές επιλογές των παιδιών των μεταναστών γενικά και το πέρασμα στη δεύτερη, στην τρίτη και στην τέταρτη μεταναστευτική γενιά.

Έτσι εχόντων των πραγμάτων, σχετικά με τη (μη) χρήση της ελληνικής γλώσσας, δικαιούται κανείς να διερωτάται πώς, πόσο και μέχρι ποιου σημείου η φοίτηση στα κοινοτικά αυτά τρίγλωσσα σχολεία επηρεάζει (ή μπορεί να επηρεάζει) τη διατήρηση και τη χρήση της ελληνικής γλώσσας στην καθημερινή πράξη.

Παραπάνω από διπλάσια παιδιά του «Σωκράτη» έναντι του «Δημοσθένη» επιλέγουν να συνομιλήσουν με τους γονείς τους (20,6% έναντι 8,9%) μόνο στην ελληνική, ενώ η τάση αυτή καταγράφεται το ίδιο σχεδόν έντονα και στην επικοινωνία των παιδιών με τα αδέρφια τους (7,5% για το «Σωκράτη» έναντι μόλις 3,6% για το «Δημοσθένη»). Εκεί όμως που τα παιδιά του «Σωκράτη» αγγίζουν σχεδόν το τριπλάσιο ποσοστό (41,8% έναντι 15,7%) των παιδιών του «Δημοσθένη» είναι στη χρήση της ελληνικής γλώσσας κάθε φορά που επικοινωνούν με τους γονείς τους. Η διαφορά αυτή είναι εξαιρετικά σημαντική και, αναμφίβολα, δείχνει και μια διαφορετική γλωσσική πρακτική εκ μέρους των συγκεκριμένων παιδιών. Και βεβαίως θα πρέπει εδώ να διερωτηθεί κανείς γιατί παρόλα αυτά τα παιδιά του «Σωκράτη» παρουσιάζουν συγκριτικά χαμηλότερες επιδόσεις στη μεταβλητή ελληνικότητα απ' ότι τα παιδιά του «Δημοσθένη».

Αλήθεια, ποια μπορεί να είναι η πιθανή ερμηνεία ή και τι μπορεί να σηματοδοτεί αυτή η διαφορά μεταξύ των δύο κοινοτικών σχολείων;

Με δεδομένο ότι σε γενικές γραμμές τα βασικά βιογραφικά χαρακτηριστικά των παιδιών και των δύο σχολείων κινούνται στα ίδια περίπου επίπεδα, μπορεί άραγε να μιλήσει κανείς για ενδεχόμενη συστηματική διαφοροποίηση στη «γλωσσική ενστάλαξη» από πλευράς του Σωκράτη; Κι αν ναι, ποιοι θα μπορούσε να είναι οι συγκεκριμένοι αυτοί μηχανισμοί και οι καθημερινές τεχνικές (στο επίσημο ή και στο ανεπίσημο σχολικό πρόγραμμα) που κάνουν τα παιδιά του «Σωκράτη» να χρησιμοποιούν αισθητά περισσότερο και συχνότερα την ελληνική γλώσσα; Μήπως και πάλι η διαφορά αυτή έχει να κάνει ελάχιστα ή και καθόλου με τη φοίτηση στο συγκεκριμένο αυτό κοινοτικό σχολείο, αφού ενδεχομένως επενεργούν άλλοι παράγοντες εκτός σχολείου και διαμορφώνουν τη γλωσσική συμπεριφορά των παιδιών ανάλογα; Αναμφίβολα, θα πρέπει να διερευνηθούν για το σκοπό αυτό και άλλες μεταβλητές.

Έτσι, στη γαλλόφωνη Επαρχία του Κεμπέκ, παρακολουθώντας καθημερινά σχολικά μαθήματα σε ένα κοινοτικό τρίγλωσσο σχολείο με πρώτη γλώσσα τα γαλλικά και δεύτερη (σε ποσότητα) τα ελληνικά, τα παιδιά του «Δημοσθένη» (πρωτίστως), αλλά και του «Σωκράτη» υιοθετούν την αγγλική γλώσσα ως πρώτη γλώσσα επικοινωνίας και καθημερινής χρήσης. Το γιατί έχει ήδη απαντηθεί επαρκώς και μέσα από τη σχετική βιβλιογραφία (Constantinides 1983, Maniakas 1983), αλλά και από τις ίδιες τις βιωματικές εμπειρίες των ίδιων των Ελλήνων του Κεμπέκ. Η οικονομική, πολιτική και συχνά πολιτισμική επικυριαρχία της αγγλόφωνης μειονότητας στο Κεμπέκ, αν και έχει περιοριστεί τα τελευταία χρόνια, ουδέποτε έχασε τη βαθειά ριζωμένη δύναμη και εξουσία της σε όλες σχεδόν τις πτυχές της συλλογικής ζωής της γαλλόφωνης αυτής Επαρχίας -ιδιαίτερα μάλιστα μεταξύ συγκεκριμένων εθνοτικών ομάδων.

Ίσως απαιτούνται άλλες και διαφορετικές παρεμβάσεις για τη διατήρηση της ελληνικής μέσω εκπαιδευτικών διαδικασιών καινοτόμων και ρηξικέλευθων στα πλαίσια άλλων στρατηγικών και σύγχρονων τακτικών ελιγμών που θα ανέτρεπαν λαθμενές στοχεύσεις και διαχειρίσεις. Ίσως, να τολμήσουμε να το πούμε κι αυτό, παραφράζοντας κατά τι τον J. Fishman, η συχνότητα χρήσης της ελληνικής γλώσσας κινείται παράλληλα με το πέρας του χρόνου κατά μια ανάστροφη φορά και το μόνο που δύνασαι να κάνεις είναι να επιβραδύνεις μια προδιαγεγραμμένη (φθίνουσα) πορεία.

Τα παιδιά του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» σε ένα ποσοστό 50,0% παρακολουθούν μόνο «μερικές φορές» τα παροικιακά μέσα μαζικής επικοινωνίας, ενώ περίπου τα επτά στα δέκα παιδιά ακούνε παροικιακό (ελληνικό) ραδιόφωνο και βλέπουν τα παροικιακά τηλεοπτικά προγράμματα με κάποια περιοδικότητα -αλλά τα παρακολουθούν πάντως. Οι επιμέρους διαφορές μεταξύ «Σωκράτη» και «Δημοσθένη» είναι ουσιαστικά ελάχιστες.

Η συνολική εικόνα της μεταβλητής «ελληνικότητα», που συμπληρώνεται με τα δεδομένα του Πίνακα 3, εξακολουθεί να παρουσιάζει ορισμένες φαινομενικές αντιφάσεις, αν εξετά-

σει συνδυαστικά κανείς τις στάσεις/διαθέσεις και τις συμπεριφορές των συμμετασχόντων.

Περίπου τα δύο από τα τρία παιδιά (65,4%) δηλώνουν πως, όχι μόνο γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα σε ικανοποιητικό επίπεδο, αλλά και πως τη χρησιμοποιούν στις καθημερινές τους επικοινωνίες αρκετά συχνά. Κάτι που, όπως υπογραμμίστηκε παραπάνω, καθόλου δεν αντιστοιχεί με την πραγματικότητα και την καθημερινή χρήση της ελληνικής από τα παιδιά αυτά τόσο μέσα, όσο και (κυρίως) έξω από το σπίτι τους, όπως τα ίδια δηλώνουν στη σχετική ερώτηση.

Σε συναισθηματικό επίπεδο, το συγκριτικά μεγαλύτερο μέρος όλων των παιδιών (68,5%) βρίσκεται πολύ κοντά στους Καναδούς ελληνικής καταγωγής και τον ελληνικό τρόπο ζωής, όπως αυτός εξωτερικεύεται και βιώνεται στο Κεμπέκ και στον Καναδά γενικότερα, με τα παιδιά του «Δημοσθένη» να δηλώνουν πιο κοντά σε υψηλότερα ποσοστά (77,4%).

Οι «μεγάλες γιορτές» είναι αυτές που οδηγούν τα δύο περίπου παιδιά στα τρία (64,5%) στην εκκλησία, ενώ σχεδόν κάθε Κυριακή τα τρία στα δέκα παιδιά (29,6%) παρακολουθούν ανελλιπώς τη λειτουργία στην ελληνορθόδοξη εκκλησία της περιοχής τους. Για τα παιδιά του «Δημοσθένη», η τακτική Κυριακάτικη παρακολούθηση της λειτουργίας είναι ακόμη πιο συχνή (35,5%), ένα δεδομένο, που και πάλι έρχεται να «χρωματίσει» με συγκριτικά πιο έντονα στοιχεία την ελληνικότητα των συγκεκριμένων παιδιών και από μια «εκκλησιαστικο-θρησκευτική» πλευρά.

Κατά κανόνα τα παιδιά του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» κάνουν παρέα ομηλικούς τους ελληνικής καταγωγής. Επ' αυτού δεν υπάρχει η παραμικρή αμφιβολία, αφού λιγότερο από ένα στα είκοσι παιδιά (4,4%) δηλώνουν πως κανένας από τους τρεις καλύτερους φίλους τους δεν είναι ελληνικής καταγωγής. Με την έννοια αυτή, ο στενός φιλικός κύκλος είναι απολύτως εθνικά προσδιορισμένος με βάση ή και κριτήριο (ίσως εκ των πραγμάτων περισσότερο και όχι απαραίτητα ως αποτέλεσμα συνειδητής επιλογής των παιδιών) την ελληνική καταγωγή φίλων. Είτε ο ένας, είτε οι δύο, είτε και οι τρεις καλύτεροι φίλοι των παιδιών προέρχονται από «ελληνικές ρίζες». Για τα επτά (περίπου) στα δέκα παιδιά (68,9%) και οι τρεις πιο καλοί φίλοι είναι ελληνικής καταγωγής, που σημαίνει πως ο προσωπικός κύκλος του κάθε παιδιού είναι ουσιαστικά κλειστός σε μη «ελληνικές φιλίες». Και εδώ, βεβαίως, μπαίνουν κάποια ερωτηματικά αναφορικά με την κοινωνικοποίηση αυτών των παιδιών.

Προφανώς, όλα αυτά τα δεδομένα επιδέχονται μια σειρά από εξηγήσεις και δυναμικές ερμηνείες, ανάλογα με τις στοχεύσεις και τη στρατηγική που υιοθετεί κανείς σε σχέση με τον Ελληνισμό του Καναδά, την ελληνικότητά του αλλά και την οργανική ένταξη στην ντόπια κοινωνία.

β) Ο «Σωκράτης» σε μια «πορεία» 13 χρόνων

Σε ένα άλλο επίπεδο ανάλυσης των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων, σχετικά με την ελληνικότητα των παιδιών του «Σωκράτης», μπορούμε να δούμε ότι οι γενικότερες τάσεις παραμένουν με μια σχετική διαχρονικότητα. Τα αντίστοιχα δεδομένα (Bombas 1988), που είχαν συγκεντρωθεί μόνο για τα παιδιά του «Σωκράτης» δέκα τρία χρόνια νωρίτερα (N=255), δε διαφέρουν στην ουσία καθόλου ως προς τη συνολική τους κατεύθυνση. Ορισμένες διαφοροποιήσεις, που παρουσιάζονται ως προς τις απόλυτες αναλογίες των ποσοστών κατά περίπτωση, δε μεταβάλλουν ουσιαστικά τη συνολική εικόνα.

Δέκα τρία χρόνια αργότερα και χωρίς να υπάρχει η ανανέωση του ελληνικής καταγωγής πληθυσμού στο Μοντρεάλ και στον Καναδά, αφού η μετανάστευση έχει ουσιαστικά μειωθεί στο ελάχιστο (Μπόμπας 1992), τα παιδιά του «Σωκράτης» υπογραμμίζουν αρκετά έντονα τη σημασία της ελληνικής τους ταυτότητας και καταγωγής. Η εθνική καταγωγή των παιδιών, που παρακολουθούσαν τότε (έτος 1984) τρίγλωσση παροικιακή εκπαίδευση στο αρχαιότερο εκπαιδευτικό ίδρυμα της παροικίας του Μοντρεάλ και αυτών που σήμερα παρακολουθούν μαθήματα στο «Σωκράτης» του 1997, ήταν και είναι πρώτιστης σημασίας και βαρύτητας για τα ίδια τα παιδιά. Έτσι προκύπτει τουλάχιστον από τις δηλώσεις των ίδιων των παιδιών της έρευνας.

Στις υπόλοιπες ερωτήσεις του Πίνακα 1 φαίνεται πως, 14 χρόνια πριν, τα παιδιά του «Σωκράτης» έδειχναν μιαν ελαφρώς πιο «ελληνική» εικόνα του εαυτού τους. Και η ελληνική τους καταγωγή ήταν σ' αυτά συγκριτικά πιο σημαντική (84,3% τότε έναντι 81,3% σήμερα) και πίστευαν πως μιλούσαν ελληνικά πιο καλά (93,7% τότε έναντι 87,6% σήμερα). Παρόλα αυτά, όπως ήδη αναφέρθηκε και πιο πάνω, δεν υπάρχει αμφιβολία πως συνολικά και τότε και τώρα, η μεταβλητή «ελληνικότητα» αποτελεί κεντρικό σημείο αναφοράς για τη μεγάλη πλειονότητα των παιδιών, που βιώνουν την τρίγλωσση παροικιακή εκπαίδευση στον Καναδά είτε σε συμβολικό επίπεδο στάσεων και διαθέσεων, είτε σε επίπεδο συγκεκριμένων συμπεριφορών ενδεικτικών της ελληνικότητας.

Όσον αφορά στη χρήση των διαφόρων γλωσσών από τα παιδιά του «Σωκράτης» στις καθημερινές τους επικοινωνίες με συγγενείς και φίλους είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς και να συγκρίνει την εικόνα αυτή της χρήσης της ελληνικής (μόνο) με τα αντίστοιχα δεδομένα για τα παιδιά του «Σωκράτης» 13 χρόνια πριν. Εδώ τα πράγματα παρουσιάζονται μάλλον προβληματικά, αν όχι και ανησυχητικά, για το παρόν και το μέλλον της ελληνικής γλώσσας, ακόμη και με τη λειτουργία τρίγλωσσων παροικιακών σχολείων, όπως ο «Σωκράτης» και ο «Δημοσθένης».

Αναγνωρίζοντας βεβαίως μια δεδομένη πραγματικότητα για μια ελληνική παροικία, που συνειδητά ή άλλως πως «καναδοποιείται» χρόνο με το χρόνο, τα συγκεκριμένα

δεδομένα είναι άκρως κατατοπιστικά -και όχι μόνο. Το 1984, ένα στα πέντε (20,0%) παιδιά του «Σωκράτη» χρησιμοποιούσε μόνο την ελληνική στις διάφορες επικοινωνίες του στο σπίτι, ένα ποσοστό που φαίνεται πως παρέμεινε στην ουσία αναλλοίωτο με βάση τα σημερινά δεδομένα (20,6%). Όμως, στις συνδιαλλαγές με τους γονείς τους, δέκα τρία χρόνια πριν, η ελληνική αποτελούσε τη γλώσσα που χρησιμοποιούσαν καθημερινά τα περισσότερα από τα παιδιά του «Σωκράτη» (75,0%), κάτι που στην περίπτωση των παιδιών του σημερινού «Σωκράτη» μειώθηκε στο 41,8%. Αισθητή μείωση παρατηρείται επίσης στη χρήση της ελληνικής μεταξύ 1984 και 1997 στις επικοινωνίες με τα αδέρφια τους (12,3% και 7,5% αντιστοίχως). Με τους φίλους, η εικόνα φαίνεται πως παρέμεινε ουσιαστικά η ίδια, αφού και τότε και τώρα τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν και εξακολουθούν να είναι πάρα πολύ χαμηλά (2,4% και 2,2%).

Η χρήση του συνδυασμού ελληνικής και αγγλικής γλώσσας κερδίζει διαρκώς έδαφος στο συνολικό σπιτικό περιβάλλον συμπαράσύροντας κατά κάποιον τρόπο και τους γονείς των παιδιών σ' αυτή την επικοινωνιακή επιλογή και, μάλιστα, σε βάρος της ελληνικής ως κύριας γλώσσας επικοινωνίας. Ταυτόχρονα, και η αγγλική από μόνη της φαίνεται να έχει κερδίσει αρκετό έδαφος ως γλώσσα επικοινωνίας στο σπίτι για τα παιδιά του «Σωκράτη» του 1997 τόσο όταν τα παιδιά μιλούν με τα αδέρφια τους, όσο και όταν μιλούν με τους γονείς τους - δεν πρέπει να λησμονά άλλωστε κανείς το γεγονός πως πολλοί από αυτούς του ίδιους τους γονείς των παιδιών έχουν και αυτοί κοινωνικοποιηθεί μέσω αυτής της «ελληνο-αγγλικής» διαλέκτου που τόσο συχνή είναι η χρήση της και στον Καναδά.

Ενώ το 1984 μόνο ένα στα πέντε παιδιά (19,8%) χρησιμοποιούσε τα «ελληνο-αγγλικά» με τους γονείς του τις περισσότερες φορές, τα δεδομένα του 1997 δείχνουν πως παραπάνω από το ένα τρίτο των παιδιών του «Σωκράτη» προσφεύγουν σ' αυτή τη γλωσσική επιλογή (35,1%). Όσον αφορά τη χρήση της αγγλικής στις συνομιλίες παιδιών και γονέων, η παρατηρούμενη γλωσσική μετατόπιση είναι πραγματικά πολύ έντονη. Το ποσοστό του 2,4% του 1984 έχει φτάσει σήμερα στο εξαπλάσιό του (14,2%). Αισθητά αυξημένη είναι η χρήση της αγγλικής και στις συνομιλίες των παιδιών με τα αδέρφια τους στο πέρασμα αυτών των 13 χρόνων (το 47,1% του 1984 έγινε 56,1%). Στην επικοινωνία με τους φίλους παρατηρείται μια διαχρονική ομοιογένεια, όσον αφορά τη γλωσσική επιλογή, με τη χρήση της αγγλικής να διατηρεί πάντα την πρώτη θέση και το 1984 (65,5%) και το 1997 (67,5%).

Η χρήση της γαλλικής γλώσσας, δέκα τρία χρόνια πριν για τα παιδιά του «Σωκράτη» αλλά και σήμερα, απειροελάχιστα καταγράφει την παρουσία της στις επικοινωνιακές επιλογές των παιδιών που επισκέπτονται το κοινοτικό τρίγλωσσο σχολείο. Τα ελάχιστα ποσοστά του 1984 σε όλες ανεξαίρετως τις επικοινωνιακές καταστάσεις εξακολουθούν να παραμένουν συγκριτικά αμελητέα ως σχετικά ποσοστιαία μεγέθη. Η γαλλική γλώσσα, απλά, δε χρησιμοποιείται από το σύνολο των παιδιών του «Σωκράτη» και τότε και τώρα.

Εν πάση περιπτώσει, σιγά σιγά, αλλά μάλλον σταθερά και αμετάκλητα, η χρήση της αγγλικής διευρύνεται και μέσα, αλλά και έξω από το σπίτι. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως αυτό γίνεται σε βάρος τόσο της γαλλικής γλώσσας, όσο και της ελληνικής. Κι όπως υπογραμμίστηκε πιο πάνω, όλα αυτά, παρά το ότι η πρώτη και επίσημη γλώσσα του τρίγλωσσου παροικιακού σχολείου, στην οποία διδάσκεται το ωρολόγιο πρόγραμμα, (62%) πανομοιότυπο με αυτό των γαλλικών σχολείων τόσο το 1984, όσο και σήμερα ήταν και εξακολουθεί να είναι η γαλλική και, μάλιστα, σε μια ουσιαστικά γαλλόφωνη Επαρχία.

Αν έτσι έχουν τα πράγματα, το μήνυμα είναι αρκετά σαφές. Οι όποιες παρεμβάσεις για τη διατήρηση και την καλλιέργεια της ελληνικής γλώσσας δεν πρέπει να περιορίζονται (μόνο) μέσα στα παροικιακά σχολεία. Με αυτή την έννοια, οι επαρκέστεροι των εκπαιδευτικών, τα πλέον κατάλληλα σχολικά εγχειρίδια και οι κατά τεκμήριο αποτελεσματικότερες μέθοδοι διδασκαλίας της ελληνικής στην αλλοδαπή ελάχιστα φαίνεται πως θα μπορούσουν να προσφέρουν μακροπρόθεσμα για τη διατήρηση και τη χρήση της ελληνικής (και) στον Καναδά. Το μάθημα των ελληνικών και η χρήση της ελληνικής πρέπει να βγουν και έξω από το παραδοσιακό ελληνικό σχολείο της μιας ή της άλλης μορφής.

Επιπροσθέτως, είναι ενδιαφέρον στο σημείο αυτό να παρατηρήσει κανείς ότι στο βαθμό που τα συγκεκριμένα δεδομένα αποτυπώνουν πράγματι με κάποια σχετική εγκυρότητα τους δεσμούς των παιδιών με τον ελληνοισμό του Καναδά, το πέρασμα μιας 13ετίας (1984-1997) όχι μόνο δεν απομάκρυνε τα παιδιά του «Σωκράτη» από την ελληνικότητα τους με αυτή την έννοια, αλλά, αντίθετα, τα έφερε ακόμη πιο κοντά, έστω και αν η χρήση της ελληνικής γλώσσας μειώθηκε αισθητά το ίδιο χρονικό διάστημα. Ενώ το 1984, κάτι λιγότερο από τα έξι στα δέκα παιδιά (56,9%) διατηρούσαν πολύ στενούς δεσμούς με τον ελληνοισμό και την ελληνική παροικία, το 1997 σχεδόν τα επτά στα δέκα παιδιά (64,6%) αισθάνονται πολύ κοντά σε κάθε τι το ελληνικό στον Καναδά. Εδώ βεβαίως μπαίνει ένα άλλο βασικό ερώτημα για διερεύνηση: πόσο βάθος έχει αυτή η ελληνικότητα, μήπως δηλαδή είναι επιφανειακή, όταν δεν συνοδεύεται από την αντίστοιχη ελληνομάθεια.

Αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός πως οι δεσμοί των παιδιών με τον ελληνοισμό και την ελληνική παροικία ήταν και εξακολουθούν να είναι ιδιαίτερα έντονοι και στενοί, τουλάχιστον με βάση τις καταγραφές των ίδιων των παιδιών του «Σωκράτη» τότε και τώρα σε συμβολικό κυρίως επίπεδο.

Η σχέση με την εκκλησία φαίνεται πως διαφοροποιεί αισθητά το «Σωκράτη» του τότε και του σήμερα. Η συνολική εικόνα ήταν αρκετά διαφορετική για τα παιδιά του «Σωκράτη» το 1984 σε όλες τις επιμέρους επιλογές. Τέσσερα στα δέκα παιδιά (40%) πήγαιναν κάθε Κυριακή στην εκκλησία, ενώ το ποσοστό αυτών που πήγαιναν στις μεγάλες γιορτές ήταν 55,3%. Συγκρινόμενα αυτά τα δεδομένα με τα αντίστοιχα του 1997 για το

σύνολο των παιδιών του «Σωκράτη» δείχνουν πως στο διάστημα της 13ετίας αυτής καταγράφεται μια ευδιάκριτη τάση για σχετική αποστασιοποίηση από τον τακτικό και ανελλιπή εκκλησιασμό και μια στροφή στην υιοθέτηση πρακτικών περισσότερο πολιτισμικών και λιγότερο αυστηρά, εκκλησιαστικών ή θρησκευτικών. Λιγότερα από τρία στα δέκα (27,1%) παιδιά πάνε κάθε Κυριακή στην εκκλησία το 1997 ανεβάζοντας ταυτόχρονα το σχετικό ποσοστό αυτών που πάνε στις μεγάλες γιορτές στο 65,3%.

Σε σύγκριση με τα αντίστοιχα δεδομένα για τα παιδιά του «Σωκράτη» το 1984, η όλη εικόνα των καλύτερων φίλων και της ελληνικής καταγωγής τους ή όχι παραμένει στην ουσία παρόμοια, αν και στα δεδομένα του 1997 παρατηρούνται ορισμένες μικρές διαφοροποιήσεις.

Πρώτα απ' όλα να σημειωθεί ότι το 1,2% των παιδιών του 1984, που δεν είχε κανένα καλύτερο φίλο ελληνικής καταγωγής, έγινε 5,4% το 1997. Κι αυτό είναι σίγουρα μια κάποια μεταβολή στη συγκριτική της τουλάχιστον ανάγνωση. Αντίστοιχα, το ποσοστό του 72,2% των παιδιών, που είχε και τους τρεις καλύτερους φίλους ελληνικής καταγωγής το 1984, μειώθηκε στο 67,4% για το σύνολο των παιδιών του «Σωκράτη» που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα.

Με βάση αυτά τα δεδομένα και παρά τη σχετικά μικρή αυτή μετατόπιση του στενού φιλικού κύκλου (και) προς τα μη ελληνικής καταγωγής άτομα είναι σαφές πως οι μαθητές και οι μαθήτριες του τρίγλωσσου σχολείου της Ελληνικής Κοινότητας του Μοντρεάλ (και πολύ πιθανό όχι μόνο) κάνουν παρέα στην ουσία μεταξύ τους ή το πολύ πολύ με άλλα παιδιά ελληνικής καταγωγής που κατοικούν στην ευρύτερη περιοχή -ή και παιδιά συγγενών τους. Ο κύκλος εξακολουθεί να παραμένει ουσιαστικά κλειστός σε κάθε «εξωτερική» επέμβαση σε επίπεδο καλύτερων φίλων. Ένα δεδομένο που, αν μη τι άλλο, ενισχύει και συγκρατεί την ελληνικότητα αυτών των παιδιών, που επικοινωνούν κατά κανόνα στα αγγλικά.

Τώρα, εάν αυτό είναι το καλύτερο για τα ίδια αυτά τα παιδιά που ζουν και μεγαλώνουν στο Κεμπέκ και στον Καναδά και αν είναι αυτό που μια ορθολογική αντιμετώπιση του παρόντος και του μελλοντικού Καναδικού ελληνισμού θα όφειλε να επιδιώκει, αυτά είναι ζητήματα που δεν μπορούν να απαντηθούν (μόνο) «εν θερμώ» και με άκριτες εθνικοσυναισθηματικές φορτίσεις.

Γύρω από ορισμένα «αυστηρώς» σχολικά ζητήματα

Η διερεύνηση ορισμένων πτυχών από τα άμεσα σχολικά δρώμενα και η καταγραφή των σχετικών απόψεων και διαθέσεων των παιδιών του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» γύρω από τα μαθήματα, τις σχολικές εργασίες, την ακαδημαϊκή επίδοση και

επίπεδο ικανοποίησης από το συγκεκριμένο σχολείο σκιαγραφούν ένα γενικότερο προφίλ του επιπέδου προσωπικής και κοινωνικής προσαρμογής των παιδιών αυτών που παρακολουθούν μαθήματα στα τρίγλωσσα παρoικιακά σχολεία.

α) Τα σημερινά δεδομένα σε «Σωκράτη» και «Δημοσθένη»

Το ότι μόνο τα μισά (50,7%) από το γενικό σύνολο των παιδιών (Πίνακας 4) θεωρούν ότι οι σχολικές εργασίες που τους ανατίθενται από τους δασκάλους τους είναι όσες κατά τη γνώμη τους «θα ήθελαν και χρειάζεται να έχουν» δε φαίνεται να συνάδει με ένα ικανοποιητικό επίπεδο προσαρμογής στη συγκεκριμένη αυτή σχολική παράμετρο. Πάντως, η διαφοροποίηση μεταξύ «Σωκράτη» και «Δημοσθένη» σε επίπεδο ικανοποίησης παρουσιάζεται ιδιαίτερα αισθητή. Τα παιδιά του «Δημοσθένη» (61,3%), υπερτερώντας του «Σωκράτη» (46,1%) στο κατά πόσο συμφωνούν με την ποσότητα των ανατιθέμενων σχολικών εργασιών, παρουσιάζονται ως σχετικά περισσότερο συμφιλιωμένα με το σχολικό τους περιβάλλον.

Σε γενικές γραμμές φαίνεται πως στο μεγαλύτερο μέρος τους οι γονείς βοηθούν τα παιδιά τους με τις σχολικές εργασίες, χωρίς αυτό βεβαίως να γίνεται πάντοτε. Και αυτό, ακόμη και από μόνο του, προσδίδει μια διαφορετική χροιά στην καθημερινή σχολική ρουτίνα σε πολλά επίπεδα. Η παρατηρούμενη εδώ συμμετοχή των γονέων στα του σχολείου, εκτός του ότι αποτελεί μια εν δυνάμει θετικότερη συνεισφορά στην εν γένει σχολική προσπάθεια και κατ' επέκταση στη σχολική επίδοση των παιδιών, λειτουργεί επίσης και ως σταθεροποιητικός παράγοντας καθημερινής προσαρμογής του κάθε παιδιού στα σχολικά δρώμενα. Τα αναγκαία ψυχολογικά στηρίγματα, που το παιδί (και) με την ιδιότητα του μαθητή χρειάζεται για να εντάσσεται ομαλά και απρόσκοπτα στο άμεσο καθημερινό του περιβάλλον, παρέχονται σε ικανοποιητικό βαθμό από τους περισσότερους γονείς των τρίγλωσσων παρoικιακών σχολείων. Αναμφίβολα, η βοήθεια αυτή των γονέων, πραγματική και ουσιαστική ή ακόμη και ως προσλαμβανόμενη απλώς σαν τέτοια από τα ίδια τα παιδιά, ως γονεϊκή συμμετοχή και βοήθεια στα του σχολείου, δεν μπορεί παρά να συμβάλλει θετικά στην καθημερινή προσαρμογή των παιδιών.

Απ' την άλλη πλευρά, όμως, έστω και ως σχετική μειοψηφία, αν σταθεί κανείς στα αντίστοιχα ποσοστά, φαίνεται πως υπάρχει ζήτημα αποχής ή και αδιαφορίας ορισμένων γονέων από τα καθημερινά σχολικά προβλήματα των παιδιών τους, που μπορεί να αφορά τον έναν περίπου στους πέντε γονείς του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη». Αν μάλιστα θελήσει κανείς να διευρύνει κατά τι τον κύκλο αυτό της ενδεικτικής «γονεϊκής αδιαφορίας», συμπεριλαμβάνοντας και τους γονείς που «σπάνια» βοηθούν τα παιδιά τους με τις σχολικές εργασίες (37%), τότε είναι βέβαιο πως η εικόνα αρχίζει να αλλάζει αισθητά.

Απ' ότι φαίνεται, όπως άλλωστε θα περίμενε κανείς με βάση τις βιοματικές εμπειρίες γονέων και δασκάλων για όλα τα παιδιά του δημοτικού σχολείου γενικά, η μητέρα αποτελεί τον πρωταρχικό σχολικό συνεργάτη των παιδιών του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη». Είτε από μόνη της (39,2%), είτε στη μορφή του «μερικές φορές ο πατέρας, μερικές φορές η μητέρα» (47,7%), η μητέρα είναι εκείνη που καθημερινά σχεδόν εμπλέκεται (και) με τις σχολικές εργασίες του παιδιού-μαθητή/τριας. Το γεγονός πως ο πατέρας, για μια σειρά από λόγους και αιτίες, που σαφέστατα δεν αφορούν μόνο τα συγκεκριμένα παιδιά, περιοδικά και απασπασματικά εμφανίζεται στα του σχολείου των παιδιών ως βασικός σχολικός συνεργάτης (5,1%) αποτελεί δεδομένο που χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση και μάλιστα με συγκριτική προσέγγιση.

Μια συνολική θεώρηση των δεδομένων του Πίνακα 4 σχετικά με την εμπλοκή των γονέων στα τις σχολικές εργασίες των παιδιών του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» χωριστά, παρουσιάζει μια διαφοροποιημένη εικόνα όσον αφορά στα δύο επιμέρους παροικιακά σχολεία. Για τα παιδιά του «Δημοσθένη» οι γονείς τους όχι μόνο τα βοηθούν στις σχολικές εργασίες πάντοτε συγκριτικά συχνότερα απ' ότι του «Σωκράτη», αλλά και απέχουν σε σχετικά μικρότερο βαθμό από τα του σχολείου έναντι των γονέων του «Σωκράτη».

Η πολύ μεγάλη πλειονότητα όλων των παιδιών φαίνεται πως είναι ευχαριστημένα με τους σχολικούς βαθμούς στα διάφορα μαθήματα (Πίνακας 5, ερώτηση 1) είτε «πάντοτε» (38,0%), είτε «τις περισσότερες φορές» (38,9%). Η ευχαρίστηση αυτή, στο βαθμό που εκφράζει με έγκυρο τρόπο την πραγματική διάθεση των παιδιών, δεν μπορεί παρά να λειτουργεί διευκολυντικά στην εν γένει σχολική προσαρμογή, αλλά και στη σχολική επίδοση των παιδιών. Ένα αυξημένο επίπεδο ευχαρίστησης μπορεί να διαμορφώνει μια διαφορετική αυτο-αντίληψη και, συνακόλουθα, να προσδίδει και ένα ενισχυμένο προφίλ αυτο-εκτίμησης, που τόσο απαραίτητο είναι για κάθε μαθητή και για κάθε άτομο γενικά (Φλουρής 1983).

Πάντως, φαίνεται πως στην αντίληψη των παιδιών, όχι μόνο αυτά τα ίδια είναι ευχαριστημένα με τη σχολική τους βαθμολογία, αλλά το ίδιο ευχαριστημένοι είναι και οι δάσκαλοί τους. Μάλιστα δε, οι δάσκαλοι φέρονται να είναι ακόμη πιο ευχαριστημένοι (ή τουλάχιστον πιο συχνά ευχαριστημένοι για να ακριβολογούμε με βάση τη διατύπωση της σχετικής ερώτησης) με τους βαθμούς των παιδιών απ' ότι τα ίδια τα παιδιά. Βεβαίως, οι δάσκαλοι δεν ερωτήθηκαν εν προκειμένω και ουδείς είναι σε θέση να γνωρίζει με ακρίβεια τη δική τους εικόνα για τη βαθμολογία των παιδιών-μαθητών τους.

Για τα περισσότερα από τα μισά παιδιά (52,4%), οι δάσκαλοί τους είναι «πάντοτε ευχαριστημένοι», κάτι που αναμφίβολα δείχνει ένα αρκετά ικανοποιητικό επίπεδο προσαρμογής στις καθημερινές αυτές σχέσεις δασκάλων που βαθμολογούν και μαθητών που «υφίστανται» και βιώνουν αυτή τη βαθμολογία.

Συμπληρώνοντας κατά κάποιο τρόπο το ψηφιδωτό της προσαρμογής των παιδιών, όπως διερευνητικά εξετάζεται εδώ, παρατηρούμε ότι για τα επτά περίπου στα δέκα παιδιά η τρίγλωσση εκπαίδευση και το συγκεκριμένο σχολείο που επισκέπτονται τα εκφράζουν απόλυτα (68,9%). Έτσι, φαίνεται πως το μεγαλύτερο μέρος των παιδιών που παρακολουθούν μαθήματα στα τρίγλωσσα παροικιακά σχολεία «Σωκράτης» και «Δημοσθένης» αισθάνονται πολύ καλά στο αντίστοιχο σχολικό περιβάλλον (ερώτηση 3). Απ' την άλλη, το γεγονός ότι λιγότερα και από ένα στα δέκα παιδιά (8,4%) δηλώνουν πως «αν μπορούσαν θα άλλαζαν σχολείο», ενισχύει και αυτό με τη σειρά του το πολύ καλό επίπεδο προσαρμογής της πλειοψηφίας των παιδιών.

Αυτή είναι η θετική πλευρά των πραγμάτων στη συγκεκριμένη παράμετρο της προσαρμογής των παιδιών. Γιατί, βεβαίως, παραμένει ένα 23,0% του συνόλου των παιδιών που είτε «δεν είναι σίγουρα», είτε «δεν ξέρουν» αν θα ήθελαν να αλλάξουν σχολείο. Κι εδώ καταγράφεται μια σχετικά διαφορετική εικόνα. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως, όταν παραπάνω από ένα στα πέντε παιδιά αισθάνονται αυτή την αβεβαιότητα για το ίδιο τους το σχολείο και το σχολικό περιβάλλον στο σύνολό του, τότε σίγουρα μειώνεται αισθητά η όποια θετική εικόνα προσαρμογής της σχετικής πλειοψηφίας που αναφέρθηκε πιο πάνω.

Επιπροσθέτως, επιχειρώντας κανείς και μια διαφορετική προσέγγιση κατά τι ανάγνωση των συγκεκριμένων δεδομένων, ομαδοποιώντας το σύνολο των απαντήσεων σε θετικές και αρνητικές επιλογές, παρατηρεί ότι στο 68,6% των παιδιών που διαφωνούν κάθετα με την οποιαδήποτε αλλαγή σχολείου αντιπαραβάλλεται ένα ποσοστό 31,4% των παιδιών που είτε συμφωνούν να αλλάξουν σχολείο, είτε το σκέφτονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Κι όσο και αν ακούγεται εν πρώτοις κάπως αντιφατικό είναι γεγονός πως και το 68,6% είναι αρκετά υψηλό ποσοστό στη θετική κατεύθυνση της προσαρμογής των παιδιών, αλλά και 31,4% στέκεται αρκετά έντονα στο επίπεδο της αρνητικής προσαρμογής στα του σχολείου.

Τέλος, περισσότερα από τέσσερα στα δέκα παιδιά (42,9%) αυτο-αξιολογούνται ως άριστοι μαθητές και βαθμολογούν τη συνολική τους σχολική επίδοση με το βαθμό εννέα (25,9%) ή με το δέκα (17,0%). Τη συγκριτικά μεγαλύτερη προτίμηση συγκεντρώνει ο βαθμός οκτώ (30,6%) για το σύνολο των παιδιών, ενώ για κάτι παραπάνω από ένα στα τέσσερα παιδιά ο βαθμός που βάζουν στον εαυτό τους κυμαίνεται από το ένα έως το επτά (26,5%). Τα δεδομένα αυτά αποκτούν και ιδιαίτερη σημασία, αν κινηθεί κανείς κατά μήκος της σχετικής προβληματικής του γνωστότατου πλέον «Πυγμαλίωνα στην τάξη» (Pygmalion in the Classroom: Rosenthal & Jacobson 1968) και της επίσης διαδεδομένης αντίληψης σε χώρους Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής, όσον αφορά τη λεγόμενη «αυτοεκπληρούμενη προφητεία» (self-fulfilling prophesy).

Οι προσδοκίες των ίδιων των παιδιών, αλλά και των γονιών τους, όπως τα ίδια τα παιδιά προσλαμβάνουν αυτές τις γονεϊκές προσδοκίες, σχετικά με τη μελλοντική ακαδημαϊκή καριέρα των παιδιών, παρουσιάζονται άκρως θετικές και ενθαρρυντικές. Και στη μια και στην άλλη περίπτωση, τα αντίστοιχα ποσοστά είναι εξαιρετικά υψηλά και, μάλιστα, ακόμη πιο υψηλά, όσον αφορά στα «πιστεύω και στις προσδοκίες» των γονέων (Πίνακας 6). Για κάτι λιγότερο από τους εννέα στους δέκα γονείς (86,4%) η συνέχιση των σπουδών σε πανεπιστημιακό επίπεδο θεωρείται ως απολύτως αναμενόμενη και δεδομένη για τα παιδιά του «Σωκράτη» και του Δημοσθένη. Πολύ κοντινά, αν και κατά τι μικρότερα είναι και τα αντίστοιχα ποσοστά (ερώτηση 3) των προσδοκιών των ίδιων των παιδιών για συνέχιση μελλοντικών σπουδών τους στο πανεπιστήμιο (83,6%). Συγκρινόμενα τα δεδομένα αυτά των δύο ερωτήσεων (ερώτηση 2 & ερώτηση 3) στο σύνολό τους δείχνουν ότι στα μάτια των παιδιών οι γονείς εκφράζουν σχετικά υψηλότερες προσδοκίες για περαιτέρω σπουδές των παιδιών απ' ό,τι τα ίδια τα παιδιά για τους εαυτούς τους. Κι αυτό είναι πράγματι ενδιαφέρον να το υπογραμμίσει κανείς.

Τα παιδιά του «Σωκράτη» στο σύνολό τους φαίνεται να έχουν γονείς (ή έτσι αυτά τα ίδια πιστεύουν για τους γονείς τους), οι οποίοι επιθυμούν και προσδοκούν πως τα παιδιά τους θα συνεχίσουν (και) πανεπιστημιακές σπουδές (88,1%), σε συγκριτικά μεγαλύτερα ποσοστά απ' ό,τι του «Δημοσθένη» (82,4%).

Τα θετικά ποσοστά, σχετικά με τις προσδοκίες για συνέχιση σπουδών μειώνονται δραματικά, όταν τα παιδιά των τρίγλωσσων παροικιακών σχολείων αναφέρονται ευθέως στο εκπαιδευτικό μέλλον των συμμαθητών τους. Κι εδώ βεβαίως, η εικόνα που διαμορφώνεται μέσα από τις απαντήσεις των παιδιών, έχει τη δική της ερμηνεία και τη δική της αξία -σε συσχέτιση μάλιστα και με τα προηγούμενα δεδομένα του Πίνακα 6.

Οι έξι στους δέκα (60,6%) από τους μαθητές του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» πιστεύουν πως οι συμμαθητές τους θα συνεχίσουν (σίγουρα) σπουδές και σε πανεπιστημιακό επίπεδο. Η σχετική αβεβαιότητα για το ακαδημαϊκό μέλλον των συμμαθητών συγκεντρώνει ένα συγκριτικά μεγάλο ποσοστό (37,4%), που, αναμφίβολα, επιδέχεται πολλαπλές ερμηνείες.

β) Συγκρίνοντας το «Σωκράτη» του τότε και του τώρα

Σε σχέση με τα αντίστοιχα δεδομένα του 1984, στις συγκεκριμένες παραμέτρους του Πίνακα 4 παρατηρούμε ότι υπάρχουν σημεία που ο «Σωκράτης» των μέσων της δεκαετίας του 1980 φαίνεται να αποκλίνει αισθητά από το «Σωκράτη» του 1997. Το επίπεδο ικανοποίησης με τις ανατιθέμενες σχολικές εργασίες για τα παιδιά του «Σωκράτη» σήμερα φτάνει το 46,1%, ένα ποσοστό που σαφώς και υπολείπεται του 65,2% των δεδομένων για το «Σωκράτη» 13 χρόνια πριν.

Η συνολική εικόνα της συχνότητας που οι γονείς των παιδιών τα βοηθούν με τις σχολικές εργασίες παρουσιάζεται εντελώς διαφορετική, συγκρινόμενη με αυτή του «Σωκράτη» του 1984. Τα αντίστοιχα ποσοστά του 1984 και του 1997 στις επιμέρους επιλογές ελάχιστα φαίνεται να μοιάζουν τόσο στις απόλυτες αναλογίες τους, όσο και στη γενικότερη κατεύθυνση. Κι αυτό έχει το δικό του ενδιαφέρον σε μια σχετικά διαχρονική θεώρηση των πραγμάτων.

Πρώτα απ' όλα ο όγκος των γονέων, που σήμερα βοηθούν «πάντοτε» τα παιδιά τους στις σχολικές εργασίες στο σχολείο «Σωκράτης» (22,4%), παρότι όχι και τόσο μεγάλο σε απόλυτα μεγέθη είναι παραπάνω από διπλάσιος σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό (9,4%) του 1984. Κι αυτό το συγκριτικό στοιχείο αποτελεί σίγουρα μια θετική εξέλιξη στα της τρίγλωσσης εκπαίδευσης στο Κεμπέκ. Ταυτόχρονα, όμως, κι εδώ τα πράγματα αναδύουν μια διαφορετική προβληματική, είναι περισσότεροι οι γονείς σήμερα (18,4%), που δεν βοηθούν «ποτέ» τα παιδιά με τις σχολικές εργασίες τους απ' ότι το 1984 (13,4%). Το 19,4% του 1984 για τους γονείς που βοηθούν τα παιδιά τους «συνήθως» με τις σχολικές εργασίες άλλαξε ελάχιστα (20,6%) με βάση τα δεδομένα του 1997.

Συνολικά, πάντως, ιδωμένα τα σχετικά δεδομένα της ερώτησης ερώτηση 2 (Πίνακας 4), παρατηρεί κανείς ότι η συμμετοχή και η βοήθεια των γονέων είναι αρκετά συχνότερη σήμερα απ' ότι στα μέσα της δεκαετίας του 1980. Μια γενικότερη παρατήρηση σε μια καθόλα κρίσιμη πτυχή της σχολικής ζωής των παιδιών, που σαφώς έχει τη δική της σημασία και αξία, προσδίδοντας ταυτόχρονα και ένα διαφορετικό ύψος στο κοινοτικό αυτό σχολείο.

Η τελευταία αυτή επισήμανση φαίνεται να ενισχύεται και από το γεγονός πως, στα δεδομένα του 1997 για το «Σωκράτη», συγκριτικά λιγότερες είναι οι φορές που «κανένας» εκ των δύο γονέων δε βοηθά τα παιδιά με τις σχολικές εργασίες (ερώτηση 3). Το σχετικό ποσοστό του 14,6% της περιόδου του 1984 για τα παιδιά του «Σωκράτη» έχει μειωθεί στο 9,4% για το σύνολο των παιδιών του τρίγλωσσου κοινοτικού σχολείου σήμερα. Επιπροσθέτως, ο ρόλος της μητέρας ως πρωταρχικού «σχολικού βοηθού» των παιδιών αυξήθηκε σημαντικά στη διάρκεια αυτής της 13ετίας (από 27,7% το 1984 έφτασε στο 37,5% το 1997), «βγάζοντας» (ή αφήνοντας) στην ουσία τον πατέρα αρκετά έξω από τα σχολικά δράματα σε επίπεδο καθημερινών σχολικών υποχρεώσεων των παιδιών. Κάτι που είναι σχεδόν βέβαιο πως ισχύει σε μεγάλο βαθμό για το μεγαλύτερο σύνολο των παιδιών της ελληνικής ομογένειας στον Καναδά (και όχι μόνο). Στη διαχρονική αυτή παρακολούθηση του «Σωκράτη» φαίνεται πως ο συνδυασμός «πότε ο πατέρας, πότε η μητέρα» σε σχέση με τις σχολικές εργασίες των παιδιών εξακολουθεί να αποτελεί την πρώτη επιλογή (πρακτική) για το συγκριτικά μεγαλύτερο αριθμό των παιδιών με ποσοστά που ελάχιστα διαφοροποιούνται στο διάστημα αυτών των 13 χρόνων (49,0% για το 1984 ένα-

ντι 46,9% για το 1997). Βλέπουμε ότι η μητέρα αναλαμβάνει ενεργότερο ρόλο στα του σχολείου και των σχολικών εργασιών είτε καλύπτοντας το κενό του πατέρα, είτε παίρνοντας θέση το 1997, εκεί που το 1984 δεν υπήρχε κανένας εκ των δύο γονέων για τη βοήθεια με τις σχολικές εργασίες. Τα νέα δεδομένα συνδέονται κατά πάσαν πιθανότητα με τις δημογραφικές αλλαγές που έχουν επέλθει στα τελευταία 13 χρόνια.

Τα παιδιά του «Σωκράτη» εκφράζουν εντονότερα σήμερα την ικανοποίησή τους, όσον αφορά στους σχολικούς τους βαθμούς (37,3% «πάντοτε») απ' ότι 13 χρόνια πριν, όταν στη σχετική επιλογή «πάντοτε» απαντούσαν με ένα ποσοστό κατά εννέα περίπου ποσοστιαίες μονάδες μικρότερο (28,7%). Η συνολική εικόνα του Πίνακα 5 παρουσιάζεται αρκετά κοντινή με τα δεδομένα του αντίστοιχου πίνακα του 1984, με εξαίρεση τη μετατόπιση σημαντικού αριθμού παιδιών από την επιλογή «τις περισσότερες φορές» (50,6% για το 1984 έναντι 38,7% για το 1997) στην επιλογή «πάντοτε», που αναφέρθηκε πιο πάνω. Η επιλογή «καθόλου» ήταν και εξακολουθεί να βρίσκεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα για το σύνολο των παιδιών του «Σωκράτη» διαχρονικά (2,0% το 1984 και 1,8% το 1997%), υπογραμμίζοντας έτσι ότι τα παιδιά του τρίγλωσσου αυτού κοινοτικού σχολείου «κινούνται» σε αρκετά ικανοποιητικά επίπεδα προσαρμογής στο σχολικό περιβάλλον τους.

Δεν είναι μόνο τα ίδια τα παιδιά του «Σωκράτη», που αισθάνονται ικανοποιημένα με τους βαθμούς τους περισσότερο σήμερα απ' ότι το 1984, αλλά και οι δάσκαλοί τους - όπως τουλάχιστον το αντιλαμβάνονται τα παιδιά/μαθητές. Δέκα τρία χρόνια πριν, το 44,3% των παιδιών του «Σωκράτη» δήλωναν ανεπιφύλακτα πως οι δάσκαλοί τους ήταν ευχαριστημένοι με τη σχολική επίδοση των παιδιών, ενώ το 1997 το αντίστοιχο ποσοστό αυξήθηκε στο 52,7%. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα συγκριτικά δεδομένα στη σχετική επιλογή «δεν είμαι σίγουρος/η», όπου στο διάστημα αυτών των 13 χρόνων το ποσοστό του 34,1% μειώθηκε στο 18,5%. Αν μη τι άλλο, το στοιχείο αυτό της διαφανόμενης αβεβαιότητας φαίνεται να έχει περιοριστεί σημαντικά με βάση τα σημερινά δεδομένα, μια εξέλιξη, η οποία θα μπορούσε να εκληφθεί και ως συγκεκριμένη ένδειξη περαιτέρω βελτίωσης του επεπέδου προσαρμογής των παιδιών του «Σωκράτη» σήμερα.

Η συγκριτικά θετικότερη αυτή τάση σε επίπεδο προσαρμογής των παιδιών του «Σωκράτη» σήμερα έρχεται να ενισχυθεί ακόμη περισσότερο και με τα σχετικά δεδομένα στην ερώτηση ερώτηση 3 του Πίνακα 5, όπου τα παιδιά εκφράζουν την επιθυμία τους να αλλάξουν ή όχι σχολείο φοίτησης. Κι ενώ το 1984 ένα συνολικό ποσοστό 14,5% των παιδιών του «Σωκράτη» δήλωναν πως αν μπορούσαν θα άλλαζαν αμέσως σχολείο, δέκα τρία χρόνια αργότερα μόνο ένα 5,0% των παιδιών του ίδιου σχολείου φαίνεται να υιοθετούν μια τέτοια επιλογή. Προφανώς, η διαφορά αυτή είναι αρκετά μεγάλη, υπογραμμίζοντας ενδεχομένως και ένα διαφορετικό επίπεδο ευχαρίστησης και προσαρμογής

το 1997. Αν μάλιστα συνυπολογιστούν και τα αντίστοιχα ποσοστά στην επιλογή «διαφωνώ» να αλλάξω σχολείο, τότε το σημερινό επίπεδο προσαρμογής των παιδιών του «Σωκράτη» παρουσιάζεται όλως ιδιαιτέρως πιο έντονο. Το 29,0% του 1984 στην επιλογή «διαφωνώ» έχει υπερδιπλασιαστεί (69,4%) με βάση τα σημερινά δεδομένα, υπογραμμίζοντας έτσι ότι η συντριπτική πλειονότητα των παιδιών που βρίσκονται στο κοινοτικό αυτό τρίγλωσσο σχολείο, αν μη τι άλλο, αισθάνονται καλά στο συγκεκριμένο αυτό σχολικό και πολιτισμικό χώρο.

Σε σχέση με την αυτο-αξιολόγηση, που παρουσιάζεται στον Πίνακα 6, είναι φανερό πως στη διάρκεια των τελευταίων 13 χρόνων, από το 1984 έως σήμερα, ελάχιστα έχουν αλλάξει στα των παιδιών του «Σωκράτη». Σε γενικές γραμμές, οι θεωρούντες τους εαυτούς τους ως αριστούχους (βαθμός 9 ή 10) και τότε και τώρα κυμαίνονται μεταξύ 45,6% και 46,4%.

Στις (προσλαμβανόμενες από τα ίδια τα παιδιά) προσδοκίες των γονέων για μελλοντική συνέχιση σπουδών εκ μέρους των παιδιών του «Σωκράτη» (και σε πανεπιστημιακό επίπεδο, η συνολική εικόνα καταγράφεται περισσότερο θετική για το 1997. Ενώ το 1984, το 72,4% των παιδιών φέρεται να πιστεύει πως οι γονείς τους προσδοκούν ότι θα συνεχίσουν σπουδές και στο πανεπιστήμιο, τα αντίστοιχα δεδομένα 13 χρόνια αργότερα φτάνουν το πολύ υψηλό ποσοστό του 88,1%. Σε ένα σημαντικό βαθμό τα ποσοστά του «δεν ξέρω» και του «ίσως ναι, ίσως όχι» της προηγούμενης δεκαετίας έχουν μετεξελιχθεί σε βεβαιότητα για συνέχιση των σπουδών, όπως αυτό εκφράζεται μέσα από τις προσδοκίες των γονέων. Με την έννοια αυτή τα σημερινά παιδιά του «Σωκράτη» έχουν στη διάθεσή τους μια συγκριτικά εντονότερη γονεϊκή προσδοκία για μελλοντικές τους σπουδές, η οποία, ενδεχομένως (εν δυνάμει), θα μπορούσε να έχει και εντονότερη αντιστοίχιση με μια μελλοντική πραγματικότητα στο πεδίο σπουδών και ακαδημαϊκής επίδοσης των παιδιών.

Ανάλογα είναι και τα σχετικά δεδομένα, όσον αφορά στις επιθυμίες και στις προσδοκίες των ίδιων των παιδιών για τις μελλοντικές σπουδές τους (ερώτηση 3). Το ποσοστό του 69,3% για το 1984 έφτασε το 84,0% τη σχολική χρονιά 1997-98 για τα παιδιά του «Σωκράτη», που πιστεύουν ακράδαντα πως θα συνεχίσουν σπουδές και στο πανεπιστήμιο. Στις καταγραφόμενες προσδοκίες για τους συμμαθητές τους και τη μελλοντική σχολική τους καριέρα, τα παιδιά του «Σωκράτη» παρουσιάζονται και εδώ πιο αισιόδοξα σε σύγκριση με τους μαθητές/τριες του τρίγλωσσου σχολείου το 1984. Η διαφορά μάλιστα του τότε και του τώρα είναι πολύ μεγαλύτερη από τις ανάλογες διαφορές που μόλις σημειώθηκαν πιο πάνω. Μόνο το 38,0% των παιδιών συμφωνούσαν απόλυτα 13 χρόνια πριν πως οι συμμαθητές τους του σχολείου «Σωκράτη» θα συνέχιζαν σπουδές και στο πανεπιστήμιο. Σήμερα το αντίστοιχο ποσοστό έχει αυξηθεί στο 60,5%, μειώνοντας και πάλι το ποσοστό της αβεβαιότητας κατά είκοσι περίπου ποσοστιαίες μονάδες.

Συνοψίζοντας τα δεδομένα

Επιχειρώντας μια συνολική σύνοψη όλων των επιμέρους αποτελεσμάτων της έρευνας με βάση τα συγκεκριμένα δεδομένα, η ακόλουθη συνοπτική περιγραφή θα μπορούσε να αποδώσει με επάρκεια την υπάρχουσα κατάσταση στα τρίγλωσσα παροικιακά σχολεία του Καναδά. Παράλληλα με τη μορφή καταληκτικών επισημάνσεων ως ερέθισμα για παραπέρα διερεύνηση, μια σειρά από καίρια ερωτήματα θα μπορούσαν να διατυπωθούν, ερωτήματα τα οποία εμπεριέχουν εμμέσως και δυνητικές προτάσεις για αυτή τη μορφή της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στον Καναδά.

Πρώτα απ' όλα ορισμένες επισημάνσεις για τη μεταβλητή που σχηματικά αποκαλέσαμε ελληνικότητα στα πλαίσια αυτής της ερευνητικής προσπάθειας, αναφερόμενοι στο γενικό σύνολο των παιδιών που επισκέπτονται τα κοινοτικά σχολεία «Σωκράτης» και «Δημοσθένης» σε Μοντρεάλ και Λαβάλ αντίστοιχα.

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως σε επίπεδο στάσεων και διαθέσεων, σε ένα συμβολικό ως το πούμε επίπεδο, η ελληνικότητα αυτών των παιδιών που έχουν γεννηθεί και μεγαλώνουν στον Καναδά (και στη συγκεκριμένη αυτή Καναδική Επαρχία του Κεμπέκ, εν προκειμένω) καταγράφεται σε αρκετά υψηλά επίπεδα.

Κατά κανόνα, τα παιδιά των τρίγλωσσων αυτών σχολείων αισθάνονται ως Ελληνοκαναδοί, που θεωρούν πολύ σπουδαία την ελληνική τους καταγωγή, δεν έχουν κανένα πρόβλημα μ' αυτό το ελληνοκαναδικό τους status ούτε έναντι του εαυτού τους, αλλά ούτε και έναντι των υπολοίπων Καναδών (έναντι τρίτων), διατηρούν πάντα μια συμμετοχή και μια κατά κάποιον τρόπο χαλαρή επαφή με τα του καναδικού ελληνισμού, που έχει μια δεδομένη περιοδικότητα και ισχυρίζονται (πιστεύουν) πως χρησιμοποιούν αρκετά συχνά την ελληνική γλώσσα στις καθημερινές τους συναναστροφές και επικοινωνίες.

Με την έννοια αυτή, η ελληνική πλευρά των παιδιών παρουσιάζεται όχι μόνο ως απολύτως παρική και ζώσα επί καναδικού εδάφους (και) εν έτει 1997, αλλά και ως καθόλα λειτουργική διάσταση του καθημερινού τους είναι σε έναν κατά τεκμήριο πολυπολιτισμικό και πολυγλωσσικό Καναδά. Αυτά σε ένα θεωρητικό, συμβολικό επίπεδο, που αναντίρροπα έχει και διατηρεί πάντα τη δική του αξία.

Σε επίπεδο γλωσσικής συμπεριφοράς και σχετικών γλωσσικών επιλογών εκ μέρους των παιδιών του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» τα πράγματα παρουσιάζονται κατά πολύ διαφορετικά. Τουλάχιστον από την οπτική όλων αυτών που υποστηρίζουν (με τη δική τους πειστική ή και λιγότερο πειστική κατά περίπτωση επιχειρηματολογία) πως αναπόσπαστο, οργανικό και απολύτως απαραίτητο στοιχείο της ελληνικότητας στη διασπορά αποτελεί η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας σε κάποιο ικανοποιητικό βαθμό.

Στην περίπτωση που εξετάζουμε εδώ, η εικόνα της ελληνικότητας θολώνει κατά κάποιο τρόπο σε επίπεδο καθημερινής γλωσσικής συμπεριφοράς. Ακόμη και σε αμιγώς ελληνικά περιβάλλοντα.

Η καθημερινή χρήση της ελληνικής γλώσσας στα διάφορα γλωσσικά και επικοινωνιακά περιβάλλοντα των παιδιών εμφανίζει μειωμένη έως και ελάχιστη αντιστοιχία με τα προβλλόμενα σε θεωρητικό/συμβολικό επίπεδο. Το ότι η χρήση της ελληνικής γλώσσας διαρκώς υποχωρεί, όχι μόνο στις συνομιλίες με φίλους και αδέρφια, αλλά και με αυτούς τους ίδιους τους γονείς, οι οποίοι συχνά αναμένεται να λειτουργούν (ή έτσι πιστεύεται πολλές φορές) και ως οι θεματοφύλακες της ελληνικότητας των παιδιών (και) μέσω της χρήσης της ελληνικής γλώσσας, παρότι δεν αποτελεί πρωτοτυπία ούτε και αποκλειστικό γνώρισμα του καναδικού ελληνισμού (κάθε άλλο μάλιστα, η σχετική βιβλιογραφία είναι δεόντως ενημερωτική επ' αυτών των ζητημάτων), δεν παύει να είναι δεδομένο με ειδική βαρύτητα σε μια προσπάθεια συνολικότερης θεώρησης της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στον Καναδά. Κι αυτό είναι ένα απολύτως σαφές και ξεκάθαρο δεδομένο προς κάθε κατεύθυνση.

Απ' την άλλη πλευρά, είναι εξίσου σαφές πως το γλωσσικό αυτό κενό με την υποχώρηση της χρήσης της ελληνικής γλώσσας έρχεται και καλύπτεται ολοένα και περισσότερο από τη χρήση της αγγλικής γλώσσας στο σύνολο σχεδόν του επικοινωνιακού ρεπερτορίου των παιδιών. Τα συγκεκριμένα δεδομένα της παρούσας έρευνας, εξ αντικειμένου, δεν μπορούν να μας πουν τίποτα σχετικά με το εάν η χρήση της ελληνικής γλώσσας παρουσιάζει την ίδια, χειρότερη ή καλύτερη εικόνα μεταξύ όλων των άλλων παιδιών ελληνικής καταγωγής στον Καναδά, που δεν επισκέπτονται τα τρίγλωσσα αυτά κοινοτικά σχολεία. Κατ' επέκταση, λόγω έλλειψης συγκριτικών στοιχείων, τίποτα δεν θα μπορούσε να ειπωθεί με έστω σχετική βεβαιότητα για την ενδεχόμενη διαφοροποιητική συμβολή των ειδικών αυτών παροικιακών σχολείων στην καλλιέργεια και στην καθημερινή χρήση της ελληνικής, πέρα από το ότι τα σχολεία αυτά μεταξύ άλλων, εξ ορισμού, στοχεύουν και στη διατήρηση της ελληνικής γλώσσας. Και βεβαίως μελλοντικές συγκριτικές έρευνες θα ήταν άκρως διαφωτιστικές στο σημείο αυτό.

Ο στενός φιλικός κύκλος των παιδιών του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» χαρακτηρίζεται από έντονα ελληνικά χρώματα με βάση την εθνική καταγωγή των πιο καλών φίλων των παιδιών. Οι καθημερινές φιλίες των παιδιών, υπακούοντας και εκφράζοντας συχνά και μια δεδομένη αναγκαιότητα που οριοθετείται από τις οικογένειες των παιδιών και τις μεταξύ τους καθημερινές σχέσεις, περιορίζονται κατά κανόνα στην επιλογή του στενού φιλικού περιβάλλοντος από τον υπάρχοντα πληθυσμό ελληνικής καταγωγής, δημιουργώντας έτσι μικρούς φιλικούς πυρήνες διατήρησης της ελληνικότητας σε συμβολικό κυρίως επίπεδο, μιας και η χρήση της ελληνικής γλώσσας είναι περιορισμένη και περιθωριακή, όπως δε ιδιαιτέρως μεταξύ φίλων. Απ' την άλλη, όμως, υπάρχει πάντα το ενδεχόμενο (ως

ενδεχόμενο που μπορεί να λειτουργεί προς τη μια ή προς την άλλη κατεύθυνση αναλόγως και των λοιπών συγκυριών), οι κλειστοί αυτοί φιλικοί πυρήνες ελληνικότητας να αναστέλλουν τα επιθυμητά και απολύτως απαραίτητα ανοίγματα των παιδιών αυτών προς τα «έξω», λειτουργώντας ως ένα είδος «γκέτο» με κάθε αρνητική συνέπεια για την ομαλή και απρόσκοπτη ένταξη των παιδιών στην ευρύτερη κοινωνία του Κεμπέκ και του Καναδά. Ένα ζήτημα που δεν μπορεί παρά να αποτελεί κεντρικό θέμα ενδιαφέροντος στην οποιαδήποτε εκπαιδευτική πολιτική και πρωτοβουλία έναντι των σχολείων αυτών.

Όσον αφορά στο επίπεδο γενικότερης ικανοποίησης και προσαρμογής στα συγκεκριμένα σχολικά περιβάλλοντα του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» φαίνεται πως δεν υπάρχουν προβλήματα, αφού στο μεγαλύτερο μέρος τους τα παιδιά αιθάνονται ευχαριστημένα με το σχολείο τους γενικά και με τη συνολική τους σχολική επίδοση ειδικότερα, κάτι με το οποίο φέρονται να είναι σύμφωνοι και οι δάσκαλοί τους. Οι φιλοδοξίες και οι προσδοκίες τόσο των ίδιων των παιδιών, όσο και των γονιών τους σχετικά με το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό μέλλον των παιδιών παρουσιάζονται ως άκρως θετικές και ενθαρρυντικές μέσα από τις απαντήσεις (βεβαίως) των ίδιων των παιδιών.

Το ότι η συχνότητα (ή και η «ποσότητα») χρήσης της ελληνικής γλώσσας δε φαίνεται να ακολουθεί μια γραμμική αντιστοίχιση με την ελληνικότητα των παιδιών σε επίπεδο στάσεων και διαθέσεων, επιβεβαιώνεται και μέσα από τη συγκριτική αντιπαραβολή των δεδομένων του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη».

Τι μπορεί αλήθεια να υποκρύπτει ή να σημαίνει το γεγονός πως, ενώ τα παιδιά του «Δημοσθένη» χρησιμοποιούν πιο σπάνια και αισθητά λιγότερο την ελληνική γλώσσα στις καθημερινές τους συνδιαλλαγές εντός και εκτός σπιτικού/οικογενειακού περιβάλλοντος, υπερτερούν εντούτοις των ομηλικών τους του «Σωκράτη» σε συμβολικό επίπεδο (στάσεις και διαθέσεις) ελληνικότητας και, μάλιστα, σχεδόν σε όλες τις σχετικές παραμέτρους;

Μήπως έχει να κάνει με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ελληνικής καταγωγής οικογενειών που διαμένουν σήμερα στην ευρύτερη περιοχή σχολικής ευθύνης του «Δημοσθένη» (περιοχή του Λαβάλ) και με τις συγκεκριμένες συγκυρίες που προσδιορίζουν το συνολικό περιβάλλον γονέων και παιδιών στην περιοχή αυτή; Μήπως είναι η ίδια η φιλοσοφία και οι επιμέρους παιδαγωγικές και διδακτικές πρακτικές του σχολείου «Δημοσθένης», που μέσω αυτής της συγκεκριμένης «σχολειοποίησης» δίδεται προτεραιότητα στο συμβολικό επίπεδο της ελληνικότητας έναντι της όσο γίνεται συχνότερης χρήσης της ελληνικής γλώσσας από παιδιά και γονείς; Μήπως πρόκειται για ένα συνδυασμό όλων αυτών των παραγόντων για το Δημοσθένη; Με το «Σωκράτη» να καλλιεργεί και να προωθήσει μια διαφοροποιημένη εκδοχή της ελληνικότητας, κάτι που σαφώς και θα πρέπει να προβληματίζει ανάλογα την όποια ενιαία και ομοιόμορφη εκπαιδευτική πολιτική (και για τα κοινοτικά αυτά σχολεία);

Ασφαλώς μια σειρά από πρόσθετα ερωτήματα θα μπορούσαν να διατυπωθούν σχετικά με τη μεταβλητή της ελληνικότητας, εν όψει μάλιστα αναζήτησης πρακτικών εκπαιδευτικών και παιδαγωγικών απαντήσεων και λύσεων εναλλακτικών σε επίπεδο αναλυτικών προγραμμάτων, σχολικών εγχειριδίων και κατάλληλων διδακτικών μεθόδων στη σημερινή πραγματικότητα (και) με την αρωγή της επίσημης ελληνικής πολιτείας.

Μήπως λοιπόν τα διαφοροποιημένα αυτά δεδομένα, όσον αφορά «Σωκράτη» και «Δημοσθένη», έχουν να κάνουν και με το γεγονός ότι ο «Σωκράτης» έχει συγκριτικά μια αρκετά μεγαλύτερη ιστορία στην ευρύτερη περιοχή και με βάση αυτή τη λογική ο «Δημοσθένης» αναμένεται σε κάποιο χρονικό διάστημα «να φτάσει» στη σημερινή μορφή του «Σωκράτη», όπου τα παιδιά θα χρησιμοποιούν περισσότερο την ελληνική γλώσσα; Μήπως, όμως, μια τέτοια συλλογιστική είναι εντελώς εκτός πραγματικότητας, που αγγίζει τα όρια της αφέλειας για κάποιον που γνωρίζει τον καναδικό ελληνισμό εν έτει 2000;

Πάντως, όπως και να έχουν τα πράγματα σχετικά με τη μεταβλητή «ελληνικότητα» τόσο σε συμβολικό, όσο και σε επίπεδο καθημερινής συμπεριφοράς, και παρά τις αισθητές διαφορές μεταξύ των παιδιών των δύο κοινοτικών σχολείων, στα θέματα σχολικής προσαρμογής και προσδοκιών για μελλοντική εκπαιδευτική και επαγγελματική καριέρα, οι ομοιότητες είναι αρκετά ευδιάκριτες.

Με αυτή την έννοια θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι η διαφαινόμενη ελληνικότητα των παιδιών «Σωκράτη» και «Δημοσθένη» στη μια (στάσεις και διαθέσεις) ή στην άλλη της εκδοχή (χρήση ελληνικής), ελάχιστο διαφοροποιητικό ρόλο διαδραματίζει στα του σχολείου των παιδιών, που καταγράφονται θετικά στο σύνολό τους. Αυτή είναι η μια πλευρά του νομίσματος με βάση το σύνολο των δεδομένων της παρούσας έρευνας και τις παρατηρούμενες διαφορές μεταξύ «Σωκράτη» και «Δημοσθένη», όπως αναφέρθηκαν αρκετές φορές έως εδώ.

Υπάρχει όμως και η άλλη πλευρά της σχετικής συζήτησης, σαν μια ενδιαφέρουσα καταγραφή και μόνο, μέσα από τη διαχρονική (1984-1997) σύγκριση των αντίστοιχων δεδομένων του σχολείου «Σωκράτη».

Στο πέρασμα αυτών των 13 χρόνων -και λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη όλα όσα συνέβησαν εντός και εκτός ελληνικής παροικίας του Κεμπέκ, τα οποία αναμφίβολα διεδραμάτισαν το δικό τους ρόλο και όσον αφορά τα παιδιά του «Σωκράτη»- η ελληνικότητα των παιδιών του «Σωκράτη» σε κάθε της δυνατή εκδοχή και αποτύπωση μειώθηκε αισθητά, τόσο σε συμβολικό, όσο και (κυρίως) σε επίπεδο γλωσσικής συμπεριφοράς και προτίμησης της ελληνικής.

Τί μπορεί αλήθεια να σημαίνει και τί να προοιωνίζει αυτή η καθόλου απρόσμενη εξέλιξη για το παρόν και το μέλλον της τρίγλωσσης εκπαίδευσης στον Καναδά με τη μορφή

και τους επιμέρους διακανονισμούς «τύπου» «Σωκράτη» και «Δημοσθένη»; Με ποιον τρόπο και προς ποια κατεύθυνση θα πρέπει να στρέφεται κανείς; Τι είδους επένδυση θα πρέπει να γίνει από δω και πέρα σε σχέση με τον τρίγλωσσο αυτό διακανονισμό επί καναδικού εδάφους; Ποια διδακτική μεθοδολογία και τι ακριβώς περιεχόμενο σχολικών εγχειριδίων ταιριάζουν στα σχολεία αυτά σήμερα; Με ποια ακριβώς στόχευση, όσον αφορά στην ανένη διεκλυστική ελληνική στον Καναδά, από τη μια, και ομαλή ένταξη και δημιουργική ενσωμάτωση στο ντόπιο περιβάλλον από την άλλη;

Το ότι ο στενός φιλικός κύκλος των παιδιών του «Σωκράτη» παρέμεινε για ολόκληρη σχεδόν την 13ετία (στην ουσία) ελληνικής καταγωγής, μπορεί κάλλιστα άλλους να ευχαριστεί και άλλους να προβληματίζει.

Εκείνο που είναι βέβαιο είναι ότι η σημερινή εικόνα των παιδιών του «Σωκράτη» σε επίπεδο προσαρμογής, αλλά και φιλοδοξιών και προσδοκιών για το μέλλον τους, παρά τη συγκριτικά «μειωμένη» ελληνικότητά τους, παρουσιάζεται ιδιαίτερα θετική και ενθαρρυντική. Δεδομένο που δεν μπορεί και δεν πρέπει να περνά απαρατήρητο.

Ως επίλογος

Έτσι εχόντων των πραγμάτων αρκετά ακόμη ερωτήματα θα μπορούσαν να διατυπωθούν και προς τη μια και προς την άλλη κατεύθυνση, έστω και εάν ορισμένα από αυτά τα ερωτήματα ίσως να μην ακούγονται και πολύ ευχάριστα. Για παράδειγμα, μήπως το είδος της ελληνικότητας, που για χρόνια τώρα καλλιεργείται (όσο επιτυγχάνεται κι αυτό στα πλαίσια της καθημερινής λειτουργίας του σχολείου) στο «Σωκράτη», δυσχεραίνει, αντί να υποβοηθά την εν γένει ομαλή και αποτελεσματική λειτουργία του τρίγλωσσου αυτού σχολείου; Μήπως, όπως ήδη σημειώθηκε και πιο πάνω, χρειάζεται μια συνολική επαναδιατύπωση της ελληνικότητας στο συγκεκριμένο αυτό γεωγραφικό χώρο της ελληνικής διασποράς, που θα αποτελέσει και ένα καινούριο εναρκτήριο λάκτισμα για το σύνολο της παρεχόμενης ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στην ευρύτερη περιοχή του Καναδά; Μήπως σε τελευταία ανάλυση απαιτείται να επαναπροσδιοριστούν οι στοχεύσεις της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στον Καναδά συνολικά με βάση και τα σημερινά δεδομένα, που αποσπασματικά μόνο φαίνεται πως λαμβάνονται υπόψη σε κάθε σχετικό σχεδιασμό και πολιτική;

Στο άκρως ενδιαφέρον πεδίο της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στον Καναδά, που αναντίρρητα διαρκώς συρρικνώνεται και παραπαίει παρά και πέρα από τις καλύτερες των προθέσεων σε όλα τα επίπεδα, αντέχει κανείς να τα βάλει με την παράδοση χρόνων; Να αντιπαλαίψει με την αδράνεια της συνήθειας και των μικρο-συμφερόντων σε ατομικό, αλλά και σε συλλογικό επίπεδο, χωρίς στην πορεία να υποκύψει σε πιέσεις και

Λαιστργόνες ένθεν κακείθεν του Ατλαντικού; Η διεξοδική ιστορική ιχνηλάτηση του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη» με όλο της το σχετικό περιβλήμα στο πέρασμα των χρόνων και τα συγκεκριμένα δεδομένα αυτής της έρευνας στην πραγματική τους διάσταση, θα αγγίξουν άραγε το πρόβλημα τρίγλωσση εκπαίδευση στην ρίζα του;

Ο χρόνος θα δείξει. Και μάλιστα αρκετά σύντομα.

Πάντως, τα δεδομένα της παρούσας έρευνας για την τρίγλωσση εκπαίδευση στο πρόσωπο του «Σωκράτη» και του «Δημοσθένη», στη σωστή τους ανάγνωση και ερμηνεία, είναι σίγουρο πως εμπεριέχουν συγκεκριμένα στοιχεία και δυναμικές υποδείξεις αξιοποιήσιμες στο άμεσο μέλλον.

Τέλος, να υπογραμμισθεί διευκρινιστικά και τούτο: Σε μια μελλοντική συζήτηση όλων των δεδομένων αυτής της έρευνας, η υπάρχουσα βιβλιογραφία και οι αντίστοιχες εμπειρίες ακόμη και άλλων μεταναστευτικών ομάδων και εθνοτήτων με παρόμοια εκπαιδευτικά και πολιτισμικά ιδρύματα, θα μπορούσαν κάλλιστα να εμπλουτίσουν περισσότερο την προβληματική αυτή. Κάτι που, προς το παρόν τουλάχιστον, δεν έγινε στο βαθμό και στην έκταση που θα έπρεπε λόγω της στενότητας του χρόνου. Αναμφίβολα, η διεθνής βιβλιογραφική παραγωγή έχει να προσφέρει σημαντικά στοιχεία τόσο με τη μορφή συγκρίσιμων δεδομένων, όσο και ως γενικότερο περιγράμμα ανάλυσης και κατανόησης σχετικά με τη διδασκαλία και την καλλιέργεια των εθνικών/μεταναστευτικών γλωσσών σε χώρες υποδοχής, όπως και ο Καναδάς, όπου η πολυπολιτισμικότητα και η πολυγλωσσία αποτελούν πλέον τον κανόνα και όχι την εξαίρεση.

Σημειώσεις

Samuel de Champlain: Ο άνθρωπος που θεωρείται ο πρωτοπόρος εξερευνητής της Επαρχίας του Κεμπέκ. Έφτασε για πρώτη φορά στο καναδικό έδαφος προερχόμενος από τη Γαλλία το έτος 1603 και έκανε ένα αναγνωριστικό ταξίδι στο ποτάμι του Αγίου Λαυρεντίου. Πραγματοποιώντας ετήσια ταξίδια μεταξύ Γαλλίας και Καναδά, ο Champlain προήγαγε τις εμπορικές ανταλλαγές των δύο χωρών, επέμεινε στην εξερεύνηση της ηπείρου και συνήψε συμμαχίες και συμφωνίες με τους Ινδιάνους της περιοχής. Το 1633 μετά από αρκετές περιπέτειες επιστρέφει στο Κεμπέκ ως Κυβερνήτης διορισμένος από τον Λουδοβίκο XIII. Του δόθηκε ο τίτλος του «Πατέρα της Νέας Γαλλίας» - όπως ονομάστηκε από τους Γάλλους ο Καναδάς - για τη συνολική του προσφορά.

Ville St. Laurent: Ένας γειτονικός δήμος που βρίσκεται κοντά στο δήμο του Μοντρεάλ και στον οποίο σήμερα κατοικούν αρκετές ελληνικές οικογένειες. Πρόκειται για μια περιοχή εντός των γεωγραφικών συνόρων του νησιού του Μοντρεάλ, η οποία θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένα από τα λεγόμενα «καλά προάστια», όσον αφορά την οικονομική κατάσταση αυτών που κατοικούν εκεί, έχοντας βεβαίως και τις ανάλογες υποδομές. Επιπροσθέτως, το Ville St. Laurent είναι από τις πρώτες περιοχές εκτός του δήμου του Μοντρεάλ, στην οποία μετακινούνται και εγκαθίστανται οι μετανάστες, που «φτιάχνονται» κάπως οικονομικά, μετά από αρκετά χρόνια στις παραδοσιακές (κατά κανόνα, φτωχογειτονίες) συνοικίες των μεταναστών στο Μοντρεάλ. Προηγήθηκαν οι Εβραίοι, ακολούθησαν οι Έλληνες και ο κύκλος αυτός συνεχίζεται, καθώς οι σχετικά παλαιότεροι μετανάστες μετακινούνται

από τους χώρους αυτούς προς τα κοντινά προάστια, «κάνοντας χώρο» για τους πιο πρόσφατους μετανάστες. Μια διαδικασία, δηλαδή, που χαρακτηρίζει στον ένα ή στον άλλο βαθμό τις διάφορες μεταναστευτικές ομάδες/παροικίες στις περισσότερες χώρες υποδοχής.

Park Extension: Μια πολύ συγκεκριμένη γεωγραφική και κοινωνικοπολιτισμική περιοχή εντός των ορίων του δήμου του Μοντρεάλ, από τις συγκριτικά φτωχότερες και πιο υποβαθμισμένες περιοχές του Μοντρεάλ. Θεωρείται και είναι στην ουσία μια κατά παράδοση μεταναστευτική περιοχή με πολλά και σύνθετα προβλήματα. Τόσο οι μετανάστες, που κατοικούν εδώ, όσο και οι μη μετανάστες μοιράζονται τη φτώχεια και την υποβάθμιση. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 έως και σήμερα - σε σχετικά μικρότερο βαθμό σήμερα - η περιοχή αυτή «ελληνοκατοικείται» και «ελληνοκρατείται», μιας και «Έλληνες μετανάστες» είτε κατοικούν στην περιοχή, είτε εργάζονται εκεί, είτε λειτουργούν τη δική τους επιχείρηση. Ακόμη και σήμερα, που ένας σημαντικός αριθμός Ελλήνων έχει μετακινηθεί προς τα «έξω», η περιοχή του Park Extension είναι ταυτισμένη με τον ελληνισμό του Μοντρεάλ, όπως και η λεωφόρος Park Avenue, που οδηγεί στην περιοχή αυτή (οι γύρω γειτονιές είναι γνωστές και επί το ελληνικότερο ως «Παγκαβενίικα»). Είναι ενδεικτικό άλλωστε το γεγονός ότι η συγκεκριμένη αυτή λεωφόρος, πολλές φορές και από τους μη Έλληνες αποκαλείται Greek Avenue αντί για Park Avenue. Η ύπαρξη καταστημάτων μη ελληνικής ιδιοκτησίας επ' αυτής της λεωφόρου αποτελούσε για πολλά χρόνια μάλλον την εξαίρεση.

Protestant School Board of Greater Montreal, P.S.B.G.M. (Προτεσταντικό Σχολικό Συμβούλιο του Μοντρεάλ): Ένα από τα δύο μεγάλα και κεντρικά Σχολικά Συμβούλια στο Μοντρεάλ (το ένα προτεσταντικό και το άλλο καθολικό με βάση τον παραδοσιακό διαχωρισμό προτεσταντών και καθολικών), το οποίο παραδοσιακά διατηρεί τον αγγλόφωνο χαρακτήρα του. Αν και ο διαχωρισμός αυτός με βάση το θρήσκευμα ελάχιστα αντιστοιχούσε στο καθημερινό περιεχόμενο των σχολικών μαθημάτων και στο εν γένει σχολικό πρόγραμμα, τα σχολεία του Προτεσταντικού Συστήματος εθωρούντο περισσότερο «κοσμικά» και κατά πολύ πιο «ανοιχτά» σε κάθε ενδιαφερόμενο «πρίτο». Μέχρι και τη δεκαετία του 1970 είχε στις τάξεις του τη συντριπτική πλειονότητα των μεταναστών, των περισσότερων ελληνικής καταγωγής μαθητών συμπεριλαμβανομένων. Ο αριθμός των γαλλόφωνων σχολείων στο Σχολικό αυτό Συμβούλιο ήταν ελάχιστος, έως ότου οι διαδοχικοί γλωσσικοί νόμοι στο Κεμπέκ υποχρέωσαν πολλά παιδιά μεταναστών να εγγραφούν στα γαλλόφωνα σχολεία της Επαρχίας, αναγκάζοντας έτσι κατά κάποιο τρόπο και το Προτεσταντικό σύστημα να αυξήσει σημαντικά τα γαλλόφωνα σχολεία στους κόλπους του για να διατηρήσει αριθμούς μαθητών. Το σχετικά αποκεντρωμένο εκπαιδευτικό σύστημα του Κεμπέκ παρέχει στα Σχολικά Συμβούλια μεγάλο βαθμό αυτονομίας και ανεξαρτησίας σε ζητήματα που αφορούν άμεσα και καθοριστικά την καθημερινή σχολική ρουτίνα. Το άλλο μεγάλο Σχολικό Συμβούλιο στο μητροπολιτικό Μοντρεάλ είναι η:

Commission des Ecoles Catholiques de Montreal - C.E.C.M. (Επιτροπή Καθολικών Σχολείων του Μοντρεάλ): Η Σχολική αυτή Επιτροπή με γαλλόφωνα κατά βάση σχολεία και με ορισμένες μόνο (κατά κανόνα καθολικές το θρήσκευμα) μεταναστευτικές ομάδες στις τάξεις των σχολείων της, από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και μετά άρχισε να απλώνεται εκ των πραγμάτων και σε πολλούς άλλους μεταναστευτικούς πληθυσμούς του Κεμπέκ. Μεταξύ αυτών των καινούριων πληθυσμών στα γαλλόφωνα σχολεία της Καθολικής Επιτροπής ήταν και τα παιδιά ελληνικής καταγωγής, που, υποχρεωμένα από την επίσημη γλωσσική νομοθεσία του Κεμπέκ, εστρέφοντο κατ' ανάγκη στα γαλλόφωνα σχολεία. Ο έντονος και συγκριτικά μαζικός «εκ-γαλλισμός» ολόκληρης της Επαρχίας του Κεμπέκ που επεβλήθη με σχετικές νομοθεσίες, αλλά και με διάφορους άλλους τρόπους στη διάρκεια και μετά τη λεγόμενη «Ήσυχη Επανάσταση» οδήγησε και πολλά ελληνόπουλα στη γαλλόφωνη υποχρεωτική εκπαίδευση σε σχολεία και των δύο αυτών κεντρικών Σχολικών Συστημάτων.

Να σημειωθεί πάντως ότι σήμερα τα δύο αυτά συστήματα έχουν αλλάξει ύστερα από τη συνταγματική μεταρρύθμιση, που επέβαλε το διαχωρισμό τους με βάση πια τη γλώσσα και όχι τη θρησκεία (αγγλόφωνες και γαλλόφωνες σχολικές επιτροπές).

«*Ησυχη Επανάσταση*» (*Revolution Tranquille*): Έτσι ονομάστηκε μια αγωνιώδης, πολυτάραχη, αλλά και σχετικά μακρόχρονη προσπάθεια στη νεότερη ιστορία της Επαρχίας του Κεμπέκ, που άρχισε να κορυφώνεται και να δυναμώνει από τη δεκαετία του 1960 και μετά. Η δεκαετία του 1970 με την εκλογική νίκη των φανατικών υποστηρικτών και διεκδικητών ενός γαλλόφωνου χωριστού κράτους (το κόμμα του Partis Québécois έγινε επαρχιακή κυβέρνηση μετά τη νίκη του το 1976) έδωσε και μια εντελώς νέα ώθηση στον επίσημο «εκ-γαλλισμό» της κεμπεκιώτικης κοινωνίας, με σειρά από θετικές και αρνητικές επιπτώσεις σε κάθε πτυχή της προσωπικής και της κοινωνικής ζωής των κατοίκων αυτής της Επαρχίας. Τόμοι ολόκληροι και αμέτρητες μελέτες και αναλύσεις έχουν γραφεί για την «ήσυχη επανάσταση» και όλα τα σχετικά αυτής της περιόδου, που προφανώς δεν μπορούν ούτε τηλεγραφικά να μνημονευτούν εδώ. Επειδή το κεφάλαιο αυτό της σύγχρονης ιστορίας του Κεμπέκ είναι πράγματι τεράστιο (και φυσικά κάθε άλλο παρά έχει κλείσει οριστικά, όπως μαρτυρούν τα ίδια τα τρέχοντα πολιτικά και κοινωνικοπολιτισμικά γεγονότα) και με σημαντικότερες πτυχές και προεκτάσεις πολύ πέραν της συγκεκριμένης Επαρχίας, να σημειωθεί απλώς εδώ ότι η περίοδος αυτή σηματοδότησε ουσιαστικά την εκ βάθρων ανασυγκρότηση ολόκληρης της Κεμπεκιώτικης κοινωνίας, την ανατροπή της αγγλόφωνης κυριαρχίας και τη συστηματική προώθηση και εμπέδωση της γαλλικής γλώσσας και της κουλτούρας, σε μια καναδική επαρχία που κατά περίπου το 85% αποτελείται από γαλλόφωνο πληθυσμό με μια δική του εθνική και πολιτισμική ταυτότητα. Προφανώς οι μεταναστες στο Κεμπέκ γενικά, αλλά και οι ελληνικής καταγωγής Κεμπεκιώτες ειδικότερα, δεν μπορούσαν ούτε και έμειναν έξω από αυτές τις εξελίξεις (ακόμη και αυτοί που επέλεξαν το δρόμο της φυγής από την Επαρχία).

Επαρχία του Κεμπέκ: Μια από τις δέκα καναδικές επαρχίες που, γεωγραφικά, βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα του Καναδά, δίπλα από την Επαρχία του Οντάριο που βρίσκεται στον κεντρικό Καναδά. Οι διαφορές της από όλες τις υπόλοιπες επαρχίες είναι πολλές, με προεξάρχουσα διαφορά τη γλώσσα και την κουλτούρα της συντριπτικής πλειονότητας του Κεμπέκ που είναι «Κεμπεκούα» (γαλλόφωνη) σε αντίθεση με τον υπόλοιπο Καναδά που, παρ' ότι επίσημα δίγλωσσο, στην ουσία λειτουργεί ως αγγλόφωνη χώρα. Η Επαρχία του Κεμπέκ θεωρείται ως η «βάση» του γαλλόφωνου Καναδά αλλά και η παραδοσιακή εστία πολλών και σύνθετων προβλημάτων που άπτονται άμεσα και καθοριστικά του ομοσπονδιακού χαρακτήρα της χώρας. Όπως σημειώθηκε και πιο πάνω, η συντριπτική πλειονότητα (περίπου το 85%) των κατοίκων της Επαρχίας είναι γαλλόφωνοι. Επιπροσθέτως, να υπογραμμισθεί ότι το Κεμπέκ, φιλοξενεί πάνω από 80 διαφορετικές μεταναστευτικές ομάδες - μεταξύ των οποίων και 70.000-80.000 ελληνικής καταγωγής άτομα (κατά τους ισχυρισμούς των ίδιων των Ελλήνων του Κεμπέκ, κάτι που οι επίσημες στατιστικές του Καναδά δεν επιβεβαιώνουν αφού αναφέρουν έναν αριθμό γύρω στις 50.000 άτομα για το σύνολο της ελληνικής παροικίας στην Επαρχία του Κεμπέκ).

Ελληνική Κοινότητα Μοντρεάλ: Ο αρχαιότερος και ο συγκριτικά μεγαλύτερος σε αριθμό μελών αλλά και σε κύρος παροικιακός οργανισμός στην Επαρχία του Κεμπέκ που συμπληρώνει σχεδόν έναν ολόκληρο αιώνα ζωής επί καναδικού εδάφους. Η Κοινότητα του Μοντρεάλ, η οποία και λόγω ιστορίας συχνά αποκαλείται η μητέρα Κοινότητα ολόκληρου του ελληνισμού στην περιοχή, διαθέτει σήμερα μια αρκετά εκτεταμένη οργάνωση και υποδομή, παρέχοντας μια σειρά από συγκεκριμένες υπηρεσίες στα μέλη της αλλά και σε ολόκληρη την ελληνική παροικία του Μοντρεάλ και των γειτονικών δήμων οι περισσότεροι από τους οποίους έχουν ήδη και τις δικές τους Ελληνικές ή Ελληνορθόδοξες Κοινότητες. Όπως και παλιότερα έτσι και σήμερα, η Κοινότητα του Μοντρεάλ διεκδικεί την εκπροσώπηση του ελληνισμού του Κεμπέκ. Το ημερήσιο τρίγλωσσο σχολείο «Σωκράτης» είναι ένα από τα πλέον σημαντικά ιδρύματα της Κοινότητας Μοντρεάλ, η οποία και διατηρεί τη γενική εποπτεία του σχολείου και των παρεχομένων υπηρεσιών προς το σύνολο των παιδιών ελληνικής καταγωγής και όχι μόνο των μελών της Κοινότητας. Η Κοινότητα Μοντρεάλ είναι η πρώτη ελληνική Κοινότητα που ιδρύθηκε στον Καναδά στις αρχές του αιώνα. Μεταξύ άλλων, πέρα και παράλληλα με τον εσωτερικό πόλεμο στο Μοντρεάλ και στην Επαρχία του Κεμπέκ, μια διαρκής διαμάχη καταγράφεται μεταξύ της Κοινότητας του Μοντρεάλ και της αντίστοιχης Κοινότητας του Τορόντο για το ποιος θα έχει «την πρωτιά» με τα σημερινά δεδομένα. Σήμερα αντιμετωπίζει σοβαρά οικονομικά προβλήματα και περνά γενικότερα μια σοβαρή κρίση.

Ελληνική Ομοσπονδία Γονέων και Κηδεμόνων: Ο μοναδικός παροικιακός οργανισμός ή φορέας ακραιφνώς και κατ' αποκλειστικότητα εκπαιδευτικός, που ιδρύθηκε από ομάδα ενδιαφερομένων γονέων για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση των παιδιών τους στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Ιδρύθηκε από τους λεγόμενους νεομετανάστες της ελληνικής παροικίας (και) σαν αντίδραση και απάντηση στο «κούμπωμα» και την αδιαφορία των παλαιότερων Ελλήνων στη περιοχή και της Ελληνικής Κοινότητας ειδικότερα. Η ίδρυση και λειτουργία της Ομοσπονδίας ξέφυγε ουσιαστικά από το παραδοσιακό παροικιακό μοντέλο που ήθελε ελληνικό σχολείο και εκκλησία δίπλα-δίπλα και σηματοδότησε μια μαζική συμμετοχή των παιδιών ελληνικής καταγωγής στα ελληνόγλωσσα αυτά τμήματα. Παράλληλα το μοντέλο αυτό της Ομοσπονδίας με τη λειτουργία ελληνικών σχολείων εκτός Κοινότητας έχει αποτελέσει και το παράδειγμα -κατά κάποιο τρόπο- για ανάλογες οργανωτικές πρωτοβουλίες σε άλλες ελληνικές εστίες του Καναδά. Για μια σειρά από συγκεκριμένους λόγους και αιτίες που δεν θα αναφερθούν εδώ τώρα, ο συνολικός μεθνητικός πληθυσμός της Ομοσπονδίας (όπως και των άλλων παροικιακών φορέων που λειτουργούν ελληνικά σχολεία) έχει μειωθεί σχεδόν ανησυχητικά και μόνο τα Σαββατιανά σχολεία λειτουργούν. Από την ίδρυσή της η Ομοσπονδία ήταν το αντίπαλο δέος και ο βασικός ανταγωνιστής της Ελληνικής Κοινότητας Μοντρεάλ σε όλα σχεδόν τα επίπεδα της παροικιακής (και όχι μόνο) ζωής. Ακόμη και κάποιες φορές που φαινόταν πως «τα έβρισκαν» μεταξύ τους, η αρμονική αυτή συνύπαρξη είχε μια προσωρινότητα και μια αμοιβαία καχυποψία. Οι μεγάλες εντάσεις και οι αντιπαραθέσεις έχουν αισθητά αμβλυνθεί σήμερα από το φώς των τόσων εξελίξεων στο πέρασμα της τελευταίας 25ετίας.

Νόμος 22 και Νόμος 101 (Bill 22 & Bill 101): Πρόκειται για δύο διαδοχικούς (με απόσταση λίγων χρόνων μεταξύ τους) γλωσσικούς νόμους που ψήφισε η κυβέρνηση του Κεμπέκ περί τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Στο ευρύτερο πλαίσιο της «Ήσυχης Επανάστασης» και στην επίπονη και συστηματική προσπάθεια για τη καθιέρωση της γαλλικής γλώσσας ως επίσημης γλώσσας της Επαρχίας του Κεμπέκ, οι δύο αυτοί νόμοι, μεταξύ άλλων, υποχρέωναν ουσιαστικά όλα σχεδόν τα παιδιά των μεταναστών να φοιτήσουν σε γαλλόφωνα σχολεία της Επαρχίας (με εξαίρεση τα παιδιά που οι γονείς τους είχαν παρακολουθήσει αγγλόφωνο σχολείο και τα παιδιά που είχαν ήδη αδέρφια σε αγγλόφωνο σχολείο). Με τον τρόπο αυτό διακόπηκε οριστικά και με το νόμο η παραδοσιακή έλξη που ασκούσε η αγγλόφωνη εκπαίδευση στους μετανάστες. Παράλληλα και πέρα από τις συγκεκριμένες διατάξεις που αφορούσαν άμεσα στα της εκπαίδευσης των παιδιών, τα δύο αυτά νομοσχέδια συμπεριελάμβαναν και σειρά άλλων μέτρων για τη προώθηση της γαλλικής γλώσσας στην καθημερινή και στην επαγγελματική ζωή όλων των κατοίκων του Κεμπέκ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Βάμβουκας Μ** (1988): *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*, εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα
- Δαμανάκης Μ** (1989): *Μετανάστευση και εκπαίδευση*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα
- Δαμανάκης Μ** (1993): «Η εκπαίδευση στην Ενωμένη Ευρώπη», στο: *Τα Εκπαιδευτικά*, τεύχ. 31-32, σελ. 32-43
- Καζαμίας Α** (1992): «Η παγκόσμια κρίση στην εκπαίδευση: εννοιολογικές διασαφήσεις και προβληματισμοί», στο: Ι. Πυργιωτάκης & Κανάκης, Ι. (επιμ.) *Παγκόσμια κρίση στην εκπαίδευση*, εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα
- Κολύβας Χ** (1967-68): *Ελληνο-καναδικός τηλεφωνικός κατάλογος*, Μοντρεάλ

- Κωνσταντινίδης Σ** (1997): *Προσωπική επικοινωνία*
- Μανωλάκος Δ** (1983): «Χαιρετισμός-Μήνυμα», Ειδική έκδοση του Συλλόγου Γονέων του γυμνασίου Αριστοτέλης, σελ. 6, Μοντρεάλ
- Μπόμπας Λ** (1985): *Ο ελληνισμός του Μοντρεάλ*, Ελληνικό Ψυχολογικό και Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Μοντρεάλ, Μοντρεάλ
- (1989): *Ο ελληνισμός του Καναδά (μια βιβλιογραφική παρουσίαση)*, Αθήνα
- (1992): *Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό (όψεις και απόψεις)*, εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα
- (1995): «*Πτυχές της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στον Καναδά: Μια σύντομη ιστορική ιχνηλάτηση μέχρι το 1985*», Πρακτικά ΣΤ' Διεθνούς Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος, Θέμα Συνεδρίου: *Ο ελληνισμός της διασποράς και η ελληνική παιδεία του*, Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- Μπουζάκης Σ** (1987): *Νεοελληνική εκπαίδευση (1821-1985)*, Gutenberg, Αθήνα
- Παπαμιχαήλ Ε** (1997): *Η Ελληνική Ορθόδοξη Κοινότητα του Λαβάλ και το ημερήσιο σχολείο Δημοθένης*, Μοντρεάλ
- Χλέντζου Μ** (1974): *Σχέδιον για το σχολείο «Σωκράτη»*, Μοντρεάλ

Ξενόγλωσση

- Athenagoras of Elaia** (1961): *The Greek Church in Canada*, Greek Community of Toronto
- Bhatnagar, J** (1975): «*Education of Immigrant Children*», Canadian Ethnic Studies, Vol. 8 (1): 52-70
- (1981): *Educating Immigrants*, Croom & Helm Ltd, London
- Bombas, L** (1981): *A Profile of the Successful Greek Immigrant Student in Montreal*, MA Thesis, Dept. of Education, Concordia University
- (1988): *The Greek Day School Socrates in Montreal: Its Development and Impact on Student Identity, Adjustment and Achievement*, Ph D. Dissertation, Faculty of Education, McGill University
- Chimbos, P** (1980): *The Canadian odyssey: The Greek Experience in Canada*, MCClelland & Stewart Ltd, Toronto
- Constantinides, S** (1983): *Les Grecs du Québec*, O Metoikos, Montreal
- Gavaki, E** (1977): *The Integration of Greeks in Canada*, R & E Research Associates, San Fransisco
- (1983): «*Cultural Changes in the Greek Family in Montreal: an Intra-and Inter-generational Analysis*», Hellenic Studies, Vol. 1 (2): 5-11

- Giannacopoulos, C** (1977): *The Development of the Greek Ethnic Community in Québec*, MA Thesis, Concordia University
- Gouvernement du Québec** (1979): *Ethnic Minorities in Québec*, Montreal
- Ioannou, T** (1983): *La Communauté Grecque du Québec*, Montréal
- Kourvetaris, G** (1983): «*The Early and Late Greek Immigrant: a Comparative Sociological and Socio-psychological Profile*», *Hellenic Studies*, Vol. 1 (1): 23-32
- Laferriere, M** (1980): «*Language and Cultural Programs for Ethnic Minorities in Québec: a Critical Review*», *Multiculturalism*, Vol. IV (2): 12-17
- (1982): *The Education of Immigrant Children as a Social Problem in Québec*, Paper presented at the 1982 Annual Meeting of the Society for the Study of Social Problems, San Francisco
- Lambrou, Y** (1976): *The Greek Community of Vancouver, Social Organization and Adaptation*, MA Thesis, Univ. of British Columbia
- Magnuson, R** (1980): *A Brief History of Québec Education*, Harvest House, Montreal
- Maniakas, T** (1983): «*Some Sociolinguistic Features of Modern Greek as Spoken in Montreal*», *Hellenic Studies*, Vol. (2): 21-34
- Marcil, C** (1981): «*La Communauté Grecque au Québec*», *Education Québec*: 26-31
- Metrakos et al** (1970): *Interim Report*, Commission for Community, Development of the Hellenic Canadian Community of Montreal, Montreal
- Sadler, M** (1964): «*How Far Can we Learn Anything of Practical Value from the Study of Foreign Systems of Education?*», Reprinted in *Comparative Education Review*, Vol. 7: 307-314
- Saloutos, T** (1964): *The Greeks in the United States*, Mass: Harvard Univ. Press, Cambridge
- Sirros, C** (1973): *The Mile End West Project: a Study of Community Development in an Immigrant Community*, Montreal
- Stathopoulos, P** (1971): *The Greek Community in Montreal: its Responsibility and Resources to Serve Newcomers*, National Centre of Social Research, Athens
- Statistics Canada** (1973a): *Population by Ethnic Groups*, Advanced Bulletin, 1971 Census of Canada catalog, 92-762
- Veltman, C & Ioannou, T** (1984): *Les Grecs du Quartier Parc Extension: Insertion Linguistique dans la Société D'accueil*, Institut National de la Recherche Scientifique, Montréal
- Vlassis, G** (1953): *The Greeks in Canada*, Leclerc Printers Ltd, Ottawa